

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE OSMANLI
ORDUSUNU ISLAH İÇİN GELEN YABANCI
MÜŞAVİRLER**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Bilge YILDIZ SOLAK

İSTANBUL, 2018

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE OSMANLI
ORDUSUNU ISLAH İÇİN GELEN YABANCI
MÜŞAVİRLER**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan

Bilge YILDIZ SOLAK

Öğrenci No:

150702014

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Zekeriya TÜRKMEN

İSTANBUL, 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunu Islah İçin Gelen Yabancı Müşavirler**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 22/02/2018

Bilge YILDIZ SOLAK

Bilge Yıldız Solak

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

27.02.2018

Enstitümüz *Tarih* Anabilim Dalı *Tarih* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **150702014** numaralı **Bilge YILDIZ SOLAK**'ın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunu İslah İçin Gelen Yabancı Müşavirler**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 23/01/2018 tarih ve 2018/04 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (6.?) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~ayrıklığı/oybirliği~~ ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

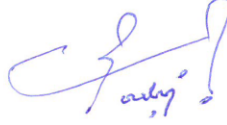
DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Zekeriye TÜRKMEN
(İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ÜREKLİ
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Prof. Dr. Abdülkadir DONUK
(Beykent Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Bilge YILDIZ SOLAK
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Zekeriya TÜRKMEN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2018
Alanı : Tarih
Anahtar Kelimeler : II.Abdulhamid, Alman Askeri Heyetleri, I. Dünya Savaşı, Alman Nüfuzu, Alman müşavirler, Kaehler, Goltz, Moltke, Kamphövener, von Hobe.

ÖZ

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE OSMANLI ORDUSUNU ISLAH İÇİN GELEN YABANCI MÜŞAVİRLER

XIX. yüzyılın son çeyreği Osmanlı Devleti açısından, siyasî, askerî, iktisadî ve sosyal alanda büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönemi içinde barındırır. Askeri eğitim alanında farklı bir tarz benimsenmiş, o ana kadar Fransız talimnameleri ve eğitimcilerinden -kısmen de olsa İngilizlerden- yararlanılır iken, Sultan II. Abdülhamid 1878'de imzalanan Berlin Antlaşmasından sonra yönünü Almanya'ya çevirerek, Almanya'dan askerî alanda destek sağlamak amacıyla müşavir getirme yoluna gitmiştir. Bunu yapmaktaki amacı, Fransa'ya ve İngiltere'ye bağımlı olunmadığını uluslararası dengeleri de dikkate alarak Almanya ile siyasî, askerî ve diplomatik ilişkileri düzenlemek olduğunu göstermek istemiştir. Askeri ilişkiler bir süre sonra her iki ülkenin siyasi ve iktisadi alandaki münasebetlerine önemli ölçüde yön vermiştir.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından mağlup çıkan Osmanlı ordusunu yeniden düzenlemek, teknik ve taktik bakımdan dönemin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir sistemi kurmak için Almanya'dan askeri uzmanlar davet edilmiştir. Özellikle Gazi Osman Paşa'nın Seraskerliği döneminde bu ilişkiler yeni bir boyuta taşınmıştır. II. Abdülhamit döneminde askeri ıslah konusunda Almanya'dan ilk heyet 1882 yılında Türkiye'ye gelmiş lakin bu heyete göre ordunun yeniden yapılanmasında amaçlanan değişikliğin gerçekleştirilmesine Sultan II. Abdülhamid'in her konuya tedbirli,

kuşkulu yaklaşmasından ve –belki de aşırı ihtiyatkarlığından- kendilerini dolaylı olarak engellemesi yüzünden başarı sağlanamamıştır.

Alman askeri müşavirler Osmanlı Devleti'nde cereyan eden olayları kendi ülkelerine rapor etme şartı ile gönderilmişlerdi. O sebepten ötürü Alman arşivlerinde bu dönem ile ilgili evraklara ulaşmak mümkündür. Lakin bizim tezimizde Türkçe'ye çevirilen kaynaklardan ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi verilerinden yararlanılmış; Alman Arşivleri konusu eksik kalmıştır. Osmanlı ordusunu ıslah etmek üzere Almanya'dan gelen kişiler; Otto von Kaehler, Kamphovener, von Hob, Binbaşı Herr Dogser Mikof, Colmar von der Goltz, Deniz Binbaşı Starcke, Steffen, Grumbckow, Kalas von Hofe, Ferik Hauser Paşa, Süvari Kıdemli Yüzbaşı Hausschild Bey, Süvari Yüzbaşı von Rüdgesch, Binbaşı von Difturth, Topçu Binbaşı İmhoff, İstihkam Binbaşı Auler, Lehisman Paşa, Binbaşı Havşilet Bey. Osmanlı Devleti yetkilileri de Osmanlı ordusunda müşavir olarak görev yapanların zaman zaman raporlar sunmalarını istemiştir; zaman içinde rapor vermek istemeyen Alman eğitimcilerin görevlerine son verdikleri görülmektedir. Bu müşavirler ilk başta reorganizasyon için gelmiş gibi görünseler de kısmen kendi tutumları kısmen de bulunmuş oldukları şartların getirdikleri sonuçlar doğrultusunda, Alman silah firmalarının Türkiye temsilcisi gibi gayret sarf etmişlerdir. Büyük üretim kapasitesine ulaşmış silah firmalarına Osmanlı Devleti'nin yüklü siparişler vererek, Alman ekonomisine katkı sağlamasında önemli roller üstlenmişlerdir. Sadece ateşli ağır ve hafif silahlar satmakla kalmamışlar; ilginçtir Başbakanlık Osmanlı arşivindeki belgeler incelendiğinde Süvari Birliklerinin ıslahı için gelen Von Hobe'nin Almanya'dan atılımı konusunda Osmanlı ordusu yetkililerini iknaya çalıştığı da tespit edilmiştir.

Konu ile ilgili daha önceden yapılmış çalışmalar incelenmiş, Türkçe'ye çevrilmiş olan yabancı kaynaklara bakılmış, askeri ıslah için gelen Alman müşavirlerin reorganizasyondan öte amaçlar hedefledikleri görülmüştür. Çalışmamızda bu müşavirler tek bir başlık altında toplanmış ve bunlarla ilgili yapılmış araştırmalardan tespit edilen bilgilerle arşiv belgeleri bir arada değerlendirilmeye gayret edilmiştir.

Bu çalışmayı yapmaktaki maksadımız, II. Abdülhamit döneminde Osmanlı ülkesine gelen Alman askeri uzmanların ne için geldikleri/getirildikleri ve ne

yaptıkları sorularına cevap aramaktır. Görünürde Sultan II. Abdülhamid bu müşavirleri Osmanlı Ordusu'nu ıslah için davet etmiş, lakin olaylar o şekilde gelişmemiş, davet edilen uzmanlar İstanbul'a geldikten bir süre sonra kıpırdayamayacak hale getirilmiştir. Islah için gelen Alman müşavirler XIX.yüzyıl ortamına uygun Osmanlı ordusunu ıslah etmek yerine kendi şahsi çıkarlarını iyileştirecek kimi hamlelere yeltenmişler; Osmanlı ülkesindeki kaos ortamından yararlanarak gelişmeleri kimi zaman Almanya, kimi zaman da kendi çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır. Bu gayretlerinin sonunda Osmanlı ordusuna Almanya'dan yüklü miktarda silah aldırılmışlar, Sultan II. Abdülhamit'in ilerleyen saltanatı boyunca Almanya için elde edilecek imtiyazların temelini atmışlar ve Osmanlı ordu kadrolarında kendileri dışında diğer farklı devletlerin uzmanlarının istihdam edilmesine mümkün mertebe engel olmaya çalışmışlardır.

Name and Surname : Bilge YILDIZ SOLAK
Supervisor : Assist. Prof. Dr. Zekeriya Türkmen
Degree and Date : Master, 2018
Major : History
Key Words : II.Abdulhamid, German Military Delegations, World War I, German Penance, Ottoman Empire, German Pashas, Ottoman Salaried Germans, Kaehler, Goltz, Moltke Kamphövener, von Hobe.

ABSTRACT

II. FOREIGN COOPERATIVES FOR THE OTTOMAN ORDUAL BREEDING IN ABDÜLHAMİD PERIOD

The last quarter of the XIX. century in terms of the Ottoman Empire, political, military was experiencing great change and transformation in the economic and social fields over a period. Ottoman Empire adopted a different style of military training areas, so far -he French field manual updates and partly also benefited from the trainer while British - though, Sultan II. Abdulhamid turning direction after the signing of the Treaty of Berlin in 1878, Germany has sought to bring military advisers to provide support in the field from Germany. The purpose in doing this, are dependent on whether France and Germany with England taking into consideration the international balance of political, military and diplomatic relations show that he wanted to organize. Military relations have been directed at some time after the economic relations in the areas of both countries.

1877-1878 to reorganize the Ottoman army defeated the Ottoman-Russian war, techniques and tactics to build a system that can respond to the needs of the maintenance period, military experts have been invited from Germany. In particular, these relationships Gazi Osman Pasa's Minister of War period has been moved to a new dimension. II. Abdulhamid during the first delegation came to Turkey from Germany on military reform in 1882, and yet in the restructuring of the army in

accordance with this delegation (reorganization) carried out the Sultan's intended changes. Abdulhamid II each subject cautious, skeptical of the approach and success could not be achieved due to the obstruction themselves indirectly.

German military advisers' events that took place in the Ottoman Empire were sent with the requirement to report their own country. One reason the German archives can be reached with the documents of this period. However, our thesis has been utilized translated into Turkish Ottoman archives of data sources and the Prime Minister; German archives have remained subject missing. People from Germany to reclaim the Ottoman army; Otto von Kaehler, Kamphoven is, von Hobe, Major Herr Dogs Mikof, Colmar Freiherr von der Goltz, Marine Major Starcke, Steffen, Grumbckow, Kalas von Hofe, ferric Hauser Pasha Cavalry Kd. Capt. Sir Hausschild , Cavalry Captain von Rüdgesch, Major von Ditzfurth Artillery Major Imhoff, Sapper Major Auler are Lehisman Pasha, Major Havşilet .

From time to time of the Ottoman Empire, who served as advisers in the Ottoman army officials were asked to submit reports; It is seen that report in time do not want to put an end to the duty of the German educators. These advisers they seem to have come for the first reorganization in part on the results of the conditions they have been partly brought their attitudes, German arms firms as they strove representative of Turkey. Production capacity has reached the big guns giving orders to the company installed the Ottoman Empire, have played an important role in contributing to the German economy. Not only has the heavy and light weapons are buying firearms; When the Prime Minister is interesting documents from the Ottoman archives examined for the rehabilitation of the Union Cavalry Von amp; about horse purchases from Germany was determined to try to convince the Ottoman army officials.

Examined previous studies on related topics, have looked to foreign sources, it has been shown to target other objectives of the reorganization of all German advisers for reorganization. In our study, these advisers gathered under a single heading and archive the information detected from the previous researches related documents are grouped together.

Our intention is, to make this work in II. Abdul Hamid country from the Ottoman era German military experts what they came for / and search for answers to the questions they brought what they do. Apparently Sultan II. Abdulhamid invited counsel for the Improvement of the Ottoman Army, yet the events developed that way, he came to Istanbul invited experts was made after a period that cannot move. Instead of the Ottoman army in these environments suitable for breeding from German advisers who have attempted to move to improve their personal interests; taking advantage of the chaos of Ottoman territory developments sometimes Germany, sometimes they used in accordance with their own interests. At the end of these efforts have large amounts of weapons heed the Ottoman army, Sultan II Abdulhamid. Later during the reign of Abdulhamid II left for Germany at the basis of concessions to be obtained and have been obstacles to the employment of other experts of different state than themselves in the Ottoman army staff.

ÖNSÖZ

XIX. Yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı ordusunu ıslah için getirtilen yabancı uzmanlar konusu hala gizemini korumaktadır. Arşivlerden yeteri kadar bilgiye ulaşılammış olması bu konunun meraklı araştırmacıların ilgi alanında kalmasını bundan sonra da sürdürecektir.

Osmanlı Ordusunu ıslah için gelen yabancı müşavirlerin neden, niçin, ne maksatla, hangi ülke/ülkelerden geldikleri ya da getirildikleri, Osmanlı hizmetine girdikten sonra ne yaptıkları, faaliyetlerinin sonucunun ne olduğu Osmanlı Tarihi özelde ise Türk Askerî Tarihi açısından son derece önemli bir konudur. Osmanlı ülkesine davet edilen bu kişi veya heyetlerin amacına uygun hareket edip/etmedikleri konusu hala tartışma zeminlerinde önemini korumaktadır. Osmanlı Devleti yöneticileri XIX. yüzyılın sonlarında bir çözümlenme eşiğine sürüklenen ülkenin kurtuluşu için bu askeri heyetleri davet etmişler; dünyada giderek artan silahlanma yarışında ve gelecekte teşkili muhtemel ittifaklar sistemi içinde ülkelerinin yerini ve yönünü belirlemeye gayret etmişlerdir.

Bu tez konusunun tespitinde ve çalışmanın yürütülmesinde bizi destekleyen, bilimsel eleştirileriyle yönlendiren Tez Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Zekeriya Türkmen'e çok teşekkür ederim. Ayrıca vermiş oldukları desteklerden ötürü Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Ürekli'ye, İSAM kütüphanesi çalışanlarına, Harbiye Askeri Müzesi Kütüphanesi çalışanlarına, Şenol Soydan ağabeyime, iş arkadaşlarım Güldeste Torun, Dr. Armağan Etiğ Kutlu, Dr. Sevim Şenel ve Teknik desteklerinden ötürü Haydar Tergip ve Dr. Esra Şengül Tergip'e, Anneme, Babama, Eşim Erol Solak'a ve oğlum Baybars Attila'ya da teşekkür ederim.

Bilge YILDIZ SOLAK

İstanbul, 2018

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NİN PRUSYA KRALLIĞI (ALMANYA) İLE ASKERİ MÜNASEBETLERİNİN BAŞLAMASI

1. XVIII. YÜZYILDAN XIX. YÜZYILIN SON ÇEYREĞİNE KADAR İLİŞKİLERİN GELİŞİM AŞAMALARI	8
1.1. Sultan III. Mustafa Döneminde Prusya Krallığı İle Askeri Temaslar.....	9
1.2. Sultan III. Selim Dönemi Prusya Krallığı İle Askeri Temaslar :	11
1.3. Sultan II. Mahmut Dönemi Prusya Krallığı İle Askeri Temaslar:	17
1.4. Yüzbaşı Helmuth von Moltke	24
1.5. Yüzbaşı Helmuth von Moltke Osmanlı Ordusuna Ne İçin Geldi? Neler Yaptı ?.....	25
1.6. II. Mahmut Döneminde Gelen Prusya Askeri Heyeti Ve Faaliyetleri	30
1.7. Sultan Abdülaziz Döneminden II. Abdülhamid dönemine kadar Silah Siparişleri:	42

İKİNCİ BÖLÜM

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE GELEN YABANCI MÜŞAVİRLER

2. SULTAN II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE ALMANYA İLE OSMANLI DEVLETİ ARASINDA GELİŞEN İLİŞKİLER VE ASKERİ İLİŞKİLERİN BAŞLANGICI	45
2.1. Kaehler Heyeti	56
2.2. Kurmay Albay Otto von Kaehler:	64
2.3. Piyade Yüzbaşı Kamphövener :	67

2.4. Topçu Yüzbaşı von Hobe :	72
2.5. Topçu Yüzbaşı Ristow :	75
2.6. Binbaşı Herr Dogser Mikof.....	76
2.7. Binbaşı Baron Colmar von der Goltz.....	77
2.8. Deniz Binbaşı Starcke	86
2.9. Steffen	86
2.10. Grumbekow	87
2.11. Kalau von Hofe	89
2.12. Ferik Baron von Brockdorff.....	89
2.13. Ferik Hauser Paşa.....	89
2.14. Kolağası (Süvari Kd. Yzb) Hausschild Bey.....	89
2.15. Yüzbaşı Fitzau.....	89
2.16. Piyade Yüzbaşı Mesmer –Saldern	90
2.17. Süvari Yüzbaşı von Rüdgesch	90
2.18. Binbaşı von Ditfurth.....	90
2.19. Topçu Binbaşı Imhoff	90
2.20. İstihkam Binbaşı Auler	91
2.21. Lehisman Paşa.....	91
2.22. Binbaşı Havşilet Bey.....	91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI ORDUSUNU ISLAH ÇALIŞMASI İÇİN PRUSYA'DAN GELEN MÜŞAVİRLERİN ETKİSİ

3. OSMANLI ORDUSU AÇISINDAN ETKİLERİ	92
3.1. İktisadi Açından Sonuçlar	98
3.2. Almanya Açısından Sonuçları:	101
3.3. Demiryolu Projeleri.....	103
3.4. Silah Ticareti ve Demiryolları Sayesinde Alman Etkisinin Artışı	103
SONUÇ	105
KAYNAKÇA	106

EKLER 114

- EK-1: Almanya İmparatoru'nun Dersaadet'i ziyareti sebebiyle darb ve imal ettirilmiş olan madalyalarla bu husuta yazılan name-yi hümayunun Yaveran-ı Hazret-i Padişahiden Ferik Hobe Paşa'ya tevdiens irsal olunacağı. (Hariciye; 1389) 114
- EK-2: Bahriye ferikliğinden mütekaid Von Hobe Paşa'nın maaşlarını alamadığı. (Askeri Tekaüd Sandığı; 154881) 115
- EK-3: Müşir Fon Der Goltz Paşa'nın Almanya Ordusu'ndaki askerlik hizmetinin ellinci sene-i devriyesini tebcilen ve Osmanlı Ordusu'ndaki hizmetlerinden dolayı bir kıta murassa Mecidi Nişanı ile taltifi. (Harbiye, Maliye) 116
- EK-4: Hobe Paşa'nın hizmet-i Devlet-i Aliyye'den affı ile mukavelenamesi mucibince harcırah ve atıyye-i seniyye tertibinden maaş olarak kendisine üç yüz lira itası. (Dahiliye, Harbiye) 117
- EK- 5 : Tekaüdü icra edilen Hobe Paşa'ya sened-i resmi itası ve işinin sürüncemede bırakılmadan sürat-i tesviyesi. (Harbiye; 33554) 118
- EK-6 : Goliç ve Hobe Paşalar ile Lehisman Paşa'nın zevcesinin maaşat-ı mütedahilesi hakkında. (Maaş ve Emekli Aylığı Tahsisatı) 119
- EK-7: Goliç ve Hobe Paşalar ile Lehisman Paşa'nın zevcesinin maaşat-ı mütedahilesi hakkında. (Maaş ve Emekli Aylığı Tahsisatı) 120
- EK-8 : Askerlik hizmetinde bulunan Almanyalı Kaehler Paşa'nın Almanya'daki kızına, Galata Rüşumat Müfettiş-i Umumisi'nin zevcesi Madam Anna Jozef Hanım'a, Londra'da mukim İngiltere Cidde Konsolosu'nun kızı Matmazel Marie Page'e tekaüd maaşları tahsisi. (Maliyet mazuliyet ve tekaüd maaşı) 121
- EK-9 Osmanlı Ordusu'nda 27 yıl görev yapan Maraşal von Kamphövener Paşa'nın 1903 yılında Rıza Paşa'yla imzaladığı kontratın iadesi için yaptığı başvuru. (Fr.) 122
- EK-10: Osmanlı Devleti'nin 6. Ordu komutanlığını yapan Müşir Goltz Paşa'nın vazifesi başında iken vefat ettiğine dair Başkumandanlık Vekâleti'nden orduya yayınlanan ve gazetelerde neşredilmesi emredilen tamim 123
- EK-11: Rusya: Sultan Abdülhamid'in İngiltere'ye karşı siyasi tutumu. Bulgar meselesi. Çin-Japon anlaşmazlığı. Babıali-Prens Ferdinand ilişkisi. Mezopotamya ve Necef'te kargaşa. Hobe Paşa'nın hareketi. 124
- EK-12: Von Der Goltz ve Kamphofer Paşaların müşirlik rütbesiyle taltifleri sebeplerinden bahisle Voix gazetesinin derc ettiği mektup tercümesinin takdim edildiği. 126

EK-13: Ferik Kamphövener Paşa'nın satın alınmasına karar verilen mavzer tüfeklerinin nişangah derecesinin Almanya'da olduğu gibi 1600 metre nisbetinde tayin edilmesi hakkındaki muhtırasının takdimi.	128
Ek-14: Yaverandan Piyade Feriki Kamphövener, Süvari Feriki Von Hobe ve Topçu Feriki Risto Paşa'nın kontrat müddetleri bitmek üzere olduğundan Almanya'ya gitmek için izin talep etmeleri.	131
EK-15: Kamphövener Paşa'nın maaşı muntazaman Bank-ı Osmani'den verilmediği takdirde konturatosunun yenilenmesine muvafakat etmeyeceği hakkında Seraskerlik'in maruzatı.	132
EK-16 Yaverandan Piyade Muallimi Ferik Kamphövener Paşa'nın Piyade askerlerini küçük çaplı yeni tüfeklerle ve dumansız barutlara karşı muharebeye hazırlamak üzere tertip ettiği talimnamenin tabedilmediği şikayeti.	133
EK-17: Müteveffa Ristow Paşa'nın yerine Almanya'dan getirilmiş olan Binbaşı Herr Dogser Mikof'a tahsis olunacak maaşın Daire-i Askeriye'den verilmesi	134
EK-18: Kampfhövener'in hazırladığı piyade talimhanesinin tatbik edilmemesini protesto eden Alman askeri uzmanın görevi bırakması. (a. g. tt.)	135
EK-19: Yaverandan Piyade Feriki Kampfhövener Paşa'nın, Ordu-yı Hümayun için teklif ettiği ıslahatların hiçbirisinin kabul görmediğinden yakınarak Almanya'ya dönmek istediğini açıklaması.....	136
EK-20: Alman zabitanından Süvari Muallimi Ferik Hobe, Piyade Muallimi Kamphövener ve Grumbekow paşaların vazifeleri ile istihdamlarına dair program.	137
EK-21: Avrupa'ya karşı Osmanlı Ordusu'nun haiz olduğu vasıfların haksız iftiraldan korunması yolunda, kendisine verilen vazifede düstur olabilecek noktaların bildirilmesi istirhamı.....	139
EK-22: Almanya ve Prusya'da neşrolunan kanun, nizam ve talimatla ilgili eserlerin birer nüshasının tedariki.	140
EK-23: Umum Piyade Muallimi Von Kamphövener'in vazifesinden istifa etmesi.	141
EK-24: Asakir-i Şahane'nin talim ve terbiyelerinde görülen eksikliklerin sebeplerinin arzı.	142
EK-25: Ferik Kamphövener'in mavzer tüfekleri için alınacak fişeklere ilişkin tutanağın niçin imzalanmadığına dair mütalaası.....	143
EK-26: Almanyalı Kampfhövener Paşa tarafından yaptırılan talimlerin talimatlara uygun olup olmadığı.	144

EK-27: Alman Ferik Kamphövener Paşa'nın yaptığı askeri teftişler ve bu husustaki tavsiyeleri.	145
Ek-28: Yaverandan Süvari Feriki Almanyalı Von Hobe Paşa'nın, tebligatata rağmen maaşlarını alamadığından şikayeti.	147
EK-29:Helmuth von Moltke	149
EK-30:Otto von Kaehler	149
EK-31:Goltz Paşa.....	150
EK-32: Binbaşı Havşilet Bey	150
EK-33: Steffen'in mezar taşı.....	152

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.m	: Adı Geçen Makale
Alm.	: Alman
A.Ü	: Ankara Üniversitesi
B.E.O.	: Bab-ı Ali
B.O.A.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
HR. İD	: Hariciye İdaresi
HR.SYS	: Hariciye Siyasi Evrakı
Y.A.HUS.	: Yıldız Sadaret Hususi Evrakı
Y.MTV	: Yıldız Mütevenni Maruzat Evrakı
Y. PRK. MYD	: Yıldız Perakende Evrakı maiyet-i seniyye ve yaverân dairesi maruzatı
Y. PRK.	: Yıldız Perakende Evrakı
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DH. EUM. SSM	: Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Seyrüsefer Müdiriyeti Kalemi
Fak.	: Fakülte
Gnkur. Bşk.lığı	: Genel Kurmay Başkanlığı
Osm.Dev.	: Osmanlı Devleti
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Vb.	: Ve başkası, ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri
Vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Tarihin en kadim milletlerinden olan Türkler için ordu, devlet teşkilatı içinde her zaman önemli unsur olmuştur. Türk Tarihinde bilinen ilk düzenli ordunun M.Ö.209 yılında Metehan tarafından kurulduğu genel kanaat haline gelmiştir. Metehan'ın onlu sisteme göre teşkil ettiği bu ordu tabir yerindeyse demir disiplinli idi. Metehan ve takipçilerinin orduları en yakın komşuları ve rakipleri olan Çinliler tarafından her zaman en büyük tehdit olarak algılanmıştı; Çin devleti Hun ordularından her daim dehşete kapılmıştır. Sosyolojik açıdan bakıldığında ordumillet, ya da asker-millet tanımlaması yakıştırılan Türkler, askerliği bir meslek olarak değil de bir hayat tarzı olarak benimsemişlerdir.

Asya Hun Devletinde daha bebekler yeni doğduklarında veya ilk adımlarını atmaya başladıktan itibaren hemen yanlarında bir at bulunur ve yürürken at binme eğitimine başlanırdı. At, Türkler için kutsal bir varlıktı. Ordular genelde süvarilerden oluştuğundan atın değeri paha biçilmez ölçülerde idi. Orduda en önemli muharebe aracı olan at, aynı zamanda Türklerin gidasını da temin eden değerli bir hayvandı. Türk kültüründe at son derece geniş yer tutan bir varlık olarak yerini almıştır.

Çinliler, tamamen süvarilerden kurulu Asya Hun Devleti ordusunun üstünlüğünü kabul ettikleri gibi, bir süre sonra ordularında Hun kıyafetlerinin giyilmesi, Hun tarzı savaş tekniklerinin benimsenmesi kararını almışlardı. Ancak bütün bunlara rağmen başarılı olamayınca entrikalarla Türk ordusunu, Türk devletini yıpratmaya çalışmışlardır.

Çinliler, tamamen süvarilerden kurulu Asya Hun Devleti ordusunun üstünlüğünü kabul ettikleri gibi, bir süre sonra ordularında Hun kıyafetlerinin giyilmesi, Hun tarzı savaş tekniklerinin benimsenmesi kararını almışlardı. Ancak bütün bunlara rağmen başarılı olamayınca entrikalarla Türk ordusunu, Türk devletini yıpratmaya çalışmışlardır.

Selçuklu Devleti'nin varisi olan Osmanlı Beyliği de askerî temeller üzerinde gelişmiş; önce Anadolu, sonra Balkanlar ve tüm Ortadoğu ve Önasya ile Kuzey

Afrika coğrafyasına hükmederek Roma İmparatorluğunda sonra Akdeniz dünyasında en uzun barış dönemini tesis etmiştir.

Avrupa ülkelerine karşı Osmanlının XIV-XVII. yüzyıllar arasındaki üstünlüğü zaman içinde sarsıntıya uğramış, II. Viyana Kuşatması yenilgisinden sonra gerileme ve sonrasında çöküşe sürüklenerek etkisini kaybetmiştir. Bu dönemden itibaren devletin her alanında olduğu gibi askeri sisteminde de bozulmalar giderek artmıştır. Askerî temeller üzerine inşa edilmiş bir devlet için bu durum gelecek açısından büyük endişeleri beraberinde getirmiştir. Devletin savunmasından sorumlu olan Askerî Teşkilat, buna bağlı olan idari teşkilat çağın gelişen tekniğine ayak uyduramamış, gelişmeleri takip edememiş ve hurafe batağı içine saplanmıştır. Zaman zaman bu durumu fark eden Osmanlı Sultanları ve devlet adamları olmuş, ancak kısmi bir takım ıslahatlar yaparak devleti düzenlemeye gittiklerinde bu teşebbüsleri başarısız olduğu gibi kimi zaman da bu başarısız teşebbüsler onları canından etmiştir.

Osmanlı Devleti, 1683-1699 yılları arasında Avrupalı Hıristiyan devletlerin teşkil ettiği "Mukaddes İttifakla" yaptığı savaşı kaybetti. Bu savaşların sonuçları Osmanlı devleti idarecilerinde olduğu kadar toplum hayatında da derin izler bıraktı. XVIII. yüzyılda artık fetihler tamamen durmuştu; buna bağlı olarak gelirler azalmış, savunma savaşları yapılırken silah ve teknoloji alanındaki üstünlük Avrupa'ya kaptırılmıştı. Ticaret yollarının değişmesi, yeni keşifler, bilimsel icatlar, teknik atılımlar, fikir ve eğitim sahalarındaki gelişmeler ile Avrupalılar daha da ilerlemişlerdir. Avrupa'da yeni bir medeniyet doğarken Osmanlı'nın temsil ettiği medeniyet ve Osmanlı Devleti eski dinamik gücünü artık kaybetmeye başlamıştı¹.

Öte yandan yeniçeri ocağı sarsıntıya uğramış, devşirme sistemi artık eskisi gibi işe yarar olmaktan çıkmıştı. Askerin yönetim kademelerine, eğitilmiş tutsak çocuklar yerine halk katmanlarından alımlar başlamıştır. Öte yandan toprak sisteminin bozulması, toprağa bağlı askerlik sistemi olarak nitelenen timarlı sipahilerin zaman içinde yok olmasına, buna karşılık ayanlık sisteminin ortaya çıkışıyla birlikte derebeylik tarzı bir yönetim sisteminin kökleşmesine yol açmıştır.

¹ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, c. V, TTK Yayınları, Ankara, 1988, S. 13

İşte bu süreçte ayanların teşkil ettikleri kapı halkından oluşan askerî birlikler, devlet ve yönetimde zaman zaman sıkıntılara da yol açmıştır.

XVIII. yüzyıldan itibaren özellikle Lale Devri olarak adlandırılan dönemden sonra, Osmanlı ülkesinde ilk kez Batı bilim ve yöntemleriyle eğitim yapılmaya başlanmıştı. Bu durum kısa dönemde çözüm gibi görünüyordu. Ancak, uzun dönemde, Osmanlı devlet bürokrasisinde önemli siyasi sonuçların ortaya çıkmasına zemin hazırladılar. Gelişmiş ülkelerde bilimsel eğitim için bulunan ordu mensupları, buldukları ülkelerdeki sistemler ile Osmanlı sistemini kıyaslama imkanı bulduklarından zaman içinde siyasi iktidara en ciddi muhalefet odağını oluşturdular².

Askerî temeller üzerine inşa edilen Osmanlı Devleti için en önemli kurumlardan birisi ordu olmuştur. Zaman geçtikçe devletin değişik organlarında oluşan yozlaşma, orduda da görülmeye başlanmıştır. Bu yozlaşma ülkenin iç ve dış güvenliğini tehlikeye sokacak duruma gelmiştir. Osmanlı Ordusu'nun durumu değerlendirildiğinde Batı'nın ulaştığı seviyeye ulaşamamaktan kaynaklı bir sorun olduğu görülmektedir. Osmanlı ordusu' nun karşılaştığı pek çok problemi gidermek için askeri teşkilatta köklü yenileşme çalışmalarına gidilmiştir.³

Osmanlı idarecileri, Batı karşısında yaşanan yenilgilerden sonra askeri alanda ıslahat yapmayı ilk çare olarak düşünmüşlerdi. Bu bakımdan XVIII. yüzyıl bir anlamda askerî restorasyon dönemi olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ordunun iyileştirilmesi, modernize edilmesi ile bütün sorunların üstesinden gelineceğine olan inanç giderek yaygınlaşmıştır. Bu inanç beraberinde gelişmiş Avrupa devletlerine elçiler gönderilip gelişmeleri yakından takip edilmesi düşüncesini kamçılamıştır. Bu çerçevede bakıldığında III. Ahmet döneminde ilk elçilerin Viyana, Paris, Moskova gibi şehirlere gönderilerek siyasi, iktisadi, askerî ve teknik konularda münasebetler tesis edilmeye çalışılmıştır.

² Mevlüt Bozdemir, "Türk Ordusunun Tarihsel Kaynakları", A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları-489, Ankara, 1982, s.68-70.

³ Zekeriya Türkmen, "Balkan Harbi'ne Uzanan Süreçte Ordu-Siyaset İlişkileri",2014-2015 Eğitim ve Öğretim Yılında Harp Akademileri Komutanlığında İcra Edilen Paneller, Harp Akademileri Basımevi, Yayın Numarası:15/48,İstanbul, 2015, S. 189

Osmanlı Devleti'nin Avrupa ile olan münasebetleri XVIII. yüzyılın ilerleyen döneminde artarak devam etmiştir. Osmanlı Devleti-Prusya münasebetlerinin başladığı tarih ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte II. Friedrich zamanında başladığı varsayılmaktadır. Buna göre Pasarofça Barış görüşmeleri sırasında Avrupa devletleri ile oluşturulmaya çalışılan teşebbüsler çerçevesinde, bazı devletlerin teşvik etmesi ile Prusya Kralı I. Friedrich Wilhelm'e (1713-1740) iki devlet arasında dostluğun tesis edilmesini amaçlayan mektup Sadrazam Nişancı Mehmet Paşa tarafından bir elçilik heyetiyle gönderilmiştir⁴.

XVIII. yüzyılda Avrupa'nın sömürgeci devletleri İngiltere ve Fransa arasında devam eden rekabette Osmanlı Devleti'nin tutumu da önem arz ediyordu. Osmanlı Devleti ile ticari ilişkileri geliştirme fikrini ilk defa İngiltere düşünmüştü. İngiltere Fransa ile yapması muhtemel savaşta Doğu ticareti için deniz yolu ile mal sevkiyatı konusunun sekteye uğrayacağından kaygı duyuyordu. Böyle bir durum gelişirse İngiliz malları kara yolu ile Doğuya sevk edilecekti. İngiltere'nin bu olasılıklara çözüm geliştirmesi gerekmekteydi. İstanbul İngiliz elçisi Sutton kendince bu konuyu çözecek bir plan geliştirdi. Yaptığı plana göre Fransa ile savaş durumunda İngiliz malları Elbe-Spree-Oder-Tuna bağlantıları ile Karadeniz'e ulaşacaktı⁵.

1739 yılı başlarında Prusya Kralı, Teğmen Sattler'i Osmanlı Devleti ile gizli irtibat sağlaması için yollamıştı. Sattler'in Polonya üzerinden Hotin'e gelişi ile ilgili kroniklerdeki en eski kayıt Suphi Tarihinde yer alır. Kendisi Mengli Giray'a mektup vermek istemişti. Bu mektuptan Devlet-i Aliyye ile yakınlaşmak ve at almak istediği anlaşılmıştı.⁶

Prusya Krallığı ile ilk ciddi yakınlaşma Sultan III. Mustafa döneminde olmuştur. Sultan III. Mustafa'dan sonra yerine geçen Sultan I. Abdülhamid döneminde imzalan Küçük Kaynarca Anlaşması, Osmanlı Devleti'ni büyük sıkıntılara düşürmüştü. Prusya Kralı II. Friedrich bu şartların hafifletilmesi için Rusya ile temasa geçmek istemiş, Lakin bu teşebbüsler II. Katharina tarafından

⁴ Kemal Beydilli, Büyük Friedrich ve Osmanlılar, Güryay Matbaacılık, İstanbul, 1985, s. 1

⁵ Beydilli, a.g.e. , s. 4

⁶ Beydilli, a.g.e. , s. 6

engellenmişti. Osmanlı Devleti'ne yönelik Rusya'nın Şark politikasında arabuluculuk tesis edememiş olan II. Friedrich bundan sonra Rus taraftarı bir tutum sergileyecekti. Bu tutumunun sebebi ise hem Avusturya'nın Rusya'ya yaklaşmasını önlemek hem de Bavyera verasetinde girişeceği müdahalede Rusya'yı saflarında tutma niyeti idi⁷.

Osmanlı münevverlerinin ve devlet adamlarının, askerî-idarî alandaki sorunları fark etmesi ya gecikti veya devlet mekanizmasında yetkiyi elinde bulunduranlar tarafından ciddiyeti anlaşılmadı ya da anlaşılrsa da çözümüne yönelik bir adım atılmadı. Bilindiği üzere ciddi anlamda büyük ıslahat adımlarını atan ve irade gösteren kişi olarak tarihe geçen Sultan III. Selim, bir yeniçeri ayaklanması sonucu hayatını kaybetti. Onun ardından hayallerini kısmen hayata geçiren Sultan II. Mahmud elinden geleni yaparak, Osmanlı Devleti'nde askerî, idarî ve siyasî alanda büyük değişiklikler gerçekleştirdi.

Islahat çalışmaları Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve I. Meşrutiyet düzleminde devam ederken, Mithad Paşa ekolüyle asgari müştereklerde anlaşma sağlayan II. Abdülhamid döneminde bilim ve teknolojideki eksiklikler daha net görülüp, özellikle ve öncelikle ordudaki bozulmaları düzeltmek adına, ıslahatlar ile bir an önce kaybedilen zamanın telafisi için çalışmalar başlatıldı. Sultan II. Abdülhamit, devletin devamlılığı açısından büyük amcası Sultan III. Selim ve dedesi Sultan II. Mahmud gibi yenilikçi, ıslahatçı bir devlet adamı olarak tarihe geçti.

Sultan II. Mahmud döneminde itibaren askerinin yönetim kademelerine, eğitilmiş tutsak çocuklar yerine, artık padişahın sadık ve itaatkâr kullarından alımlar başlamıştı. Askeri ıslahatın öncüleri, ıslahatların merkezine orduyu almışlar ve bozulmanın yegâne sebebinin ordudan kaynaklandığına inanmışlardı. II. Abdülhamid onlardan farklı olarak bozulmanın toplumun her katmanında yaşandığını gördü. Orduyla birlikte başta eğitim olmak üzere sağlık ve ekonominin düzeltilmesi yönünde adımlar attı. Osmanlı ülkesinde çok yönlü bir yeniden yapılanma sürecini mutlak otoritesiyle gerçekleştirmeye gayret etti.

⁷ Kemal Beydilli, 1790 Osmanlı-Prusya İttifakı, Doçentlik Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1981, s. 23

Sultan Abdülmecit zamanında açılmış olan Askerî İdadilerle ilgili olarak Takvim-i Vekayi'de yayımlanan emirde memleketin "*sadık ve itaatkâr, soyu-sopu belli ailelerinin çocuklarının alınması*" hususuna dikkat çekilmekte idi. Öte yandan bu dönemde yeni açılan askeri mekteplerde az da olsa ilk kez Batı bilim ve yöntemleriyle eğitim yapılmaya başlanmıştı. Bu durum kısa dönemde çözüm gibi görünüyordu. Ancak, uzun dönemde, önemli siyasal sonuçlar verdi. Gelişmiş ülkelerde bilimsel eğitim için bulunan ordu mensupları, buldukları ülkelerdeki sistemler ile Osmanlı sistemini kıyaslama imkânı bulduklarından zaman içinde siyasal iktidara en ciddi muhalefet odağını oluşturdular⁸.

Osmanlı Devleti'nde temelleri Sultan II. Mahmut ile atılmış olan, modern ordunun çağın harp fenleri ile silah ve teknolojisine ayak uydurmasına yönelik çabalar ilerleyen zaman diliminde giderek artmış, Osmanlı Devleti padişahlarının öncelikli konuları arasında ordunun modernizasyonu her zaman ilk sırada yer almıştı. Sultan Abdülmecit'in Kırım Savaşı, Sultan Abdülaziz'in Ortadoğu ve Balkanlardaki iç isyanlar sırasında edindiği tecrübelerle kara ile deniz ordusunun modernizasyonu kapsamında ehemmiyetli çalışmalar yapılmıştır.

Özellikle Sultan II. Abdülhamid'in ilk saltanat yıllarından itibaren orduyu yenileştirme ve Avrupa orduları standardına yükseltme gayretleri daha da artarak devam ettiği gibi, ordunun muharip insan gücünün sayıca arttırılması çareleri de öncelikli işlerin başında gelmekteydi. Osmanlı askerî teşkilatında Sultan II. Abdülhamid dönemine kadar uygulanan ve çeşitli ülkelerden alınmış bulunan karma teşkilât ve taktik usulü, 93 Harbi Felaketinden sonra artık terk edilerek Alman tarzı yani Prusya sistemine uygun teşkilat ve eğitim tarzına geçiş yapılmıştı⁹. Sadece Almanya'yı tercih etmesinin amaçlarından birisi de istikrara kavuşma olabilir.

Askerî yönden Batıya açılma sonraları diğer ülkelerin yardım ve işbirlikleri ile günümüze kadar sürdü. Fransızlardan sonra Almanlar askerî yardım kaynağı olarak; Osmanlılarla ilişkiye geçtiler. Sultan II. Abdülhamid, Osmanlı topraklarında

⁸ Mevlüt Bozdemir, a. g. m, S. 68-70.

⁹ Zekeriya Türkmen, "93 Harbi Felaketi Sonrası Gelişmeler: Silahlanma Yarışında Osmanlı Devleti", II. Uluslararası Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2017, s. 411

emelleri olan Avrupalı güçlü devletlere karşı dönemin ağır ve savaş sanayisinde en önemli ülkesi Almanya ile yakınlaştı. Bu dönem aynı zamanda Almanya için de ihtiyatlı yöneticiliğiyle bilinen Demir Şansölye Bismarck'ın gölgede kaldığı, İmparator II. Wilhelm'in evrensel politikalar izlemeye başladığı dönemdi. İkili anlaşmalar ile başlayan yakınlaşma sonucu Frei-Herr Colmar von der Goltz Paşa Osmanlı Askerî Okulları Genel Müfettişliğini yapmaya başladı. Ondan sonra yerine gelen General Otto Liman von Sanders orduda komuta kademesine atanan ilk Alman Subay oldu. İpin ucu o kadar kaçmıştı ki 1918'de I. Dünya Savaşı bittiği zaman Osmanlı ordusunda 646 Alman ve Avusturya-Macaristan Subayı, 6.686 Alman ve Avusturya-Macaristan askeri ile mühendis ve işçilerle toplam 25.400 yabancı uyruklu personel görev yapıyordu¹⁰.

¹⁰ Mevlüt Bozdemir, a. g. m., S. 70

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NİN PRUSYA KRALLIĞI (ALMANYA) İLE ASKERİ MÜNASEBETLERİNİN BAŞLAMASI

1. XVIII. YÜZYILDAN XIX. YÜZYILIN SON ÇEYREĞİNE KADAR İLİŞKİLERİN GELİŞİM AŞAMALARI

Osmanlı Devleti ile Prusya Krallığı, günümüzden 250 yıl önce siyasi ilişkilere başlamıştır. Bu zaman zarfında Osmanlı Devleti ve Almanlar hiçbir zaman doğrudan doğruya savaşmamışlardır. Aralarında tampon devletlerin bulunması belki buna mani olmuştur. 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı Devleti ile Avrupa orduları arasında yapılan harplerde Avrupa orduları içinde Almanlar da vardı lakin iki devlet tarih boyunca doğrudan karşı karşıya gelmemişlerdi. İki Devlet arasındaki ilişkilerin başlangıcını 2 Nisan 1761 tarihinde Prusya Krallığı ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan “*Dostluk, Gemicilik ve Ticaret Antlaşması*” Oluşturmaktadır. Bu tarih, resmi ilişkilerin başlangıcı olarak kabul edilir¹¹.

¹¹ Türklerle-Almanların çok eski dönemlere dayanan hatta birkaç yüzyıl geriye götürülen münasebetlerine tarih de tanıklık etmiştir Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa, III. Haçlı seferi ile Anadolu'ya gelmiş(1189-1192) ve Konya'ya kadar ulaşmıştı. Alman İmparatoru'nun hedefi Kudus'e gitmekti. Silifke'ye gelen Alman İmparatoru, Antakya'ya istikametinde giderken Göksu Irmağı'nda boğulmuştur. Bu konu ile ilgili değişik rivayetler vardır. İlk rivayete göre 10 Haziran 1190 tarihinde Alman İmparatoru Haçlı ordusu ile beraber Göksu Irmağı'na gelmiştir. Irmağı geçmek için kullanılması gereken küçük, ince köprü yerine İmparator sabırsızlık göstermiş ve ırmağı geçmek için atıyla suya dalıp boğulmuştur. Diğer rivayete göre ise, İmparator Barbarossa, kendisinden 1500 yıl önce yaşamış olan Büyük İskender'in de o dönemdeki adıyla “Kalykadnos” olan Göksu Irmağı'na girdiğini bilmekte idi. Kendisi de Büyük İskender'in girdiği sulara girmek istemişti. Ancak boğularak ölmüştü. Bir Alman İmparatoru'nun bugünkü Türkiye topraklarına yüzyıllar önce ilk kez ayak basması böyle sonuçlanmıştır. Bu günkü Alman topraklarına ayak basan ilk Türk ise 1279 yılındaki son haçlı seferinde esir düşen 40'a yakın Selçuklu subaylarından biri olan Mehmet Sadık Selim olduğu söylenmektedir. Mehmet Sadık Selim 1305 senesinde Hıristiyan olmuş ve Felix Soldan ismini almıştır. Bu gün Alman edebiyatçı Johann Wolfgang von Goethe'nin Soldan ailesi soyundan geldiğini söyleyen araştırmalar yapılmıştır. Ayrıntı için bk. M. Nail Alkan, Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 34,Nisan 2015, s. 35-36.

1.1. Sultan III. Mustafa Döneminde Prusya Krallığı İle Askeri Temaslar

Sultan III. Mustafa ve Sultan I. Abdülhamid tarafından yapılan askeri reformlar çok geniş kapsamlı değildi. Amaç sadece içerden ve dışarıdan gelecek tehditlere karşı Devletin bütünlüğünü korumaktı. Çağın gereklerinden ötürü askeri gücü odak noktası olarak almak gerekli idi¹²

Prusya ve Almanya ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki askeri ilişkilerin bir geleneği bulunuyordu. Bu konu ile ilgili bir hikâye dahi mevcuttur¹³. Türk –Alman dostluğu Sultan III. Mustafa'nın Büyük Friedrich'e Ahmet Resmi Efendi'yi elçi olarak göndermesi ile başladı. Yedi Yıl (1756-1763) savaşında İngilizlerle anlaşarak yeni bir strateji belirleyen Prusya Krallığı, Avusturya, Fransa ve Rusya'ya karşı Kralları Büyük Friedrich'in himmetiyle elde ettiği başarılarla Avrupa'nın güçlü devletlerinin yanına yükselmiştir. Yedi yıl savaşları 1756-1763 yılları arasında olmuş ve Avrupa'da büyük yankı uyandırmıştır. Bu savaşlarının İstanbul'da oluşturduğu yankı oldukça fazla idi. Sultan III. Mustafa, gönderdiği elçi aracılığıyla Büyük Friedrich'ten elde ettiği başarının sırrı hakkında bilgi isteyince; Büyük Friedrich şu cevabı vermiştir: “Tarihi bir başarıya tetebbu etmek, tecrübelerden yararlanmak, Mükemmel bir orduya sahip olmak bilhassa barışta ve seferberlikte askere mükemmel talim yaptırmak; devlet hazinesini dolu tutmak. İşte benim üç sırrım. Yıldız sırrı ve diğer sırlar hakkında bilgi sahibi değilim”, cevabını vermiştir¹⁴. II. Friedrich Yedi yıl savaşları esnasında 1760 yılında Osmanlı Devleti'ne bir savunma anlaşması yapmayı da teklif etmişti. II. Friedrich, Osmanlı sadrazam ile Prusya Genelkurmayı arasında bağlantı sağlamak için “çok yetenekli ve akıllı bir subayı” Osmanlı Devleti ordusuna yollamayı da düşünüyordu¹⁵.

¹² Kemal H. Karpat, Osmanlı Devleti'nin Dönüşümü 1789-1908 , Özdemir(Edd), Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma (1. Baskı),İmge yayınevi, Ankara, 2006, s. 11

¹³ III. Mustafa Ordunun tekrar organize edilmesi için Berlin sarayından üç uzman kişi istemiştir. Bu tarih 1740-1786'dır. Büyük Friedrich'ten ricada bulunulmuştur. Tahminen Prusya'nın büyük kralı döneminde Prusya doğu politikası başlamıştı. Ayrıntılı bilgi için bak., Kazım Karabekir, Türkiye'de ve Türk ordusun' nda Almanlar (1.baskı), Emre Yayınevi, İstanbul, 2001, S.25

¹⁴ Kazım Karabekir, Türkiye'de ve Türk ordusunda Almanlar (1. Baskı), Emre Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 25

¹⁵ Jeduha L. Wallach, Bir Askeri Yardımın Anatomisi (İkinci Baskı), Gnkur. Basımevi, Ankara, 1985, s. 7

Müneccimlere, yani İlm-i nücuma olan özel ilgisi ile tanınan III. Mustafa, bu ilgisi ile taban tabana zıt gibi görünen askeri alanlarda birçok ıslahlara da teşebbüste bulunmuştu. Batılı tarzda subay yetiştirmeyi amaçlayarak askeri okul açmıştı. Bu okullara Avrupalı hocalar getirmişti. Fransa başta olmak üzere dönemin askeri teknolojide ileri ülkelerinden bazı uzmanlar getirerek sürat topçuları adı verilen birlikleri kurdu¹⁶.

III. Mustafa orduyu ıslah edebilecek bir yeteneğe sahip değildi. Kendisi de devletin eski gücüne kavuşamayacağını düşünmekte idi. Yeniçeri ocağına düzen verilmesini düşündü fakat bu amaca yönelik bir adım atamadı. Bu konunun açılmasını dahi tehlike saydı. Askeri yönden icra ettikleri, boğaz kalelerinin tahkimi, gemi inşası, Tophane ile Topçu Ocağı'nın ıslahı, yeni topların dökülmesinden ibaretti. Askeri alanda yapılan bu gibi icraatlarda Fransa' dan yani Baron de Tott'un teknik yardımından yararlandı. Osmanlı-Rus harbi esnasında açılan Topçu mektebi yalnız bir sene açık kalabildi. Topçuluk ile ilgili olarak şehzade Selim'i yetiştirmeye çalıştı. III. Mustafa Rusya'nın Avusturya ve Rusya ile mücadelelerini izledi. Prusya'nın Osmanlı Devleti'ni yanına çekme çabasını gördü.

Avusturya ve Rusya'ya karşı Prusya'nın yanında olma, Koca Ragıp Paşa sayesinde engellendi. Paşa ağır şartlar ileri sürdü, bunu yapmaktaki amacı birlikteliği önlemektir. Prusya giriştiği savaştan galip çıktı. Bu esnada Ragıp Paşa ölmüştü. 7 Nisan 1763 tarihinde Ahmed Resmi Efendi Berlin'e yollandı. Kralın eski teklifinin geçerli olup olmadığı soruldu ve Prusya tarafından artık çok geç olduğu cevabı alındı¹⁷.

Bu dönemde Osmanlı Devleti zayıflamıştı. Avrupa ülkeleri tarafından dikkate alınmamakta idi. Sadece bir figüran ve sömürge olma yolunda gidilmekte idi. Prusya, Rusya ve Avusturya'ya karşı Osmanlı Devleti'ni tarafına çekilmeye çalışılmıştı.

¹⁶ Necmettin Alkan, "II. Abdülhamid Devrinde İstihdam Edilen İlk Alman Askeri Heyetinin Komutanı Otto Von Kaehler ve Her iki Tarafın Beklentileri", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, 43, 2006, s. 139

¹⁷ Kemal Beydilli, "III. Mustafa", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 31, s. 281

1.2. Sultan III. Selim Dönemi Prusya Krallığı İle Askeri Temaslar :

28 yaşında tahta çıkan III. Selim'in mükemmel bir tahsil hayatı bulunuyordu. Hem devlet işleri ile meşgul olmayı öğrenmiş, hem de kendini iyi bir şair ve bestekâr olarak yetiştirmişti. O Devlette her alanda yenilik yapmanın gerekliliğine inanıyordu. Bu düşüncesinden ötürü yanında Avrupa'daki gelişmeleri bilen kişileri bir araya getirmeye çalışıyordu.

Osmanlı Devleti, Rusları Eflak - Boğdan'dan atmak için üstün bir gayret sarf ediyordu. 1789 yılında Rus ordusu ile karşılaşıldı. Bu esnada Avusturyalılar Ruslarla birleşti. Osmanlı Ordusu güç kaybetmiş, Eflak- Boğdan'dan çekilmeye mecbur olmuştu. Bu olayın akabinde Avusturyalılar Belgrad'ı aldılar. Ruslar da Tuna deltası üzerinde bulunan Osmanlılara ait kaleleri işgal ettiler. Osmanlı Ordusu Avusturyalıları Yerköyü dolaylarında bozguna uğrattı¹⁸.

Büyük Friedrich Osmanlı Sultanı III. Selim ile yeni kral Friedrich Giyom zamanlarında,1790 Kanun-i Sani (Ocak) 30'da (1204 Cemaziye'l-evvel 16) beş madde imzalandı¹⁹. Sultan III: Selim Prusya Hükümetine bir ittifak teklif etti ve bazı Prusya subaylarını da muallim olarak İstanbul'a istedi. Bu esnada Osmanlı ordusunu Fransızlar yetiştirmekte idi.

1789'dan 1793'e kadar geçen sürede general Von Gotze Osmanlı ordusuna muallim olarak gönderilmişti. Napolyon'un Prusya ve Avusturya'yı işgal altına alınması ve bu devletlerin Fransızların Moskova hezimetinden sonra (18 1 2) istiklallerini kurtarmak için Ruslarla ittifak yaparak Paris'i işgalleri ve Napolyon'un Elbe adasından geldikten sonraki Vaterlo muharebesi ile Fransa imparatorluğunun yıkılması neticesi Prusya hükümetini de uzun müddet Rusya ile dost geçinmeye sevk etmişti. Büyük Friedrich' in bile, Osmanlı devletine teklif ettiği ittifakın kabul olmadığını görünce vasiyetnamesine şu satırları yazması, Alman siyasetine uzun

¹⁸ Erol Güngör, Tarihte Türkler(Altıncı Baskı), Ötüken Yayınları,İstanbul,1996, s.381

¹⁹ Karabekir, a. g. e., s. 25

zamanlar esas olmuştur: "Rusya'yı, düşman olmaksızın dost edinmek müreccahdır; zira, Rusya bize çok fenalıklar yapabiliyordu. Biz onun kötülüğüne karşı duramayız" ²⁰.

1791 senesinde Avusturyalılarla anlaşma yapıldı. Böylelikle Avusturyalılar savaş sebebi ile girdikleri bütün topraklardan çıkarıldı. Ruslar ile de bir yıl sonra anlaşma yapıldı. Rusların da işgal ettikleri yerlerin tamamına yakını geri alındı. Olayların bu şekilde gelişmesi III. Selim'e rahat bir nefes aldırılmıştı. Osmanlı Devleti bir süre savaştan uzak kaldı. Bu noktada İslahat çalışmaları için devlet yetkililerine bir fırsat doğdu. Sultan III. Selim, Devletin ileri gelen idareci, bürokrat, ulema ve askerlerinden, Devletin ıslahı için raporlar istemiştir²¹.

III. Selim'in reformlarının temelinde amacı, devleti eski gücüne kudretine kavuşturup yeniden yapılandırmaktır²².

Osmanlı Devleti ordusunda batılı anlamda değişim ve dönüşüm hareketine, XVIII. yüzyılda ağırlık verilmeye başlanmıştır. Yüzyılın sonunda III. Selim tarafından başlatılan "Nizâm-ı Cedîd" hareketi sadece askerî alanda sınırlı kalmamıştır. Çok yönlü bir yenileşme faaliyeti şeklinde tarihteki yerini almıştır²³.

İlk aşama olarak, ordunun yeniden ıslahına karar verildi. İslahat çalışmaları ancak vatan tehlikede olmadığı zaman randımanlı olabilirdi. Bu düşüncelerinin sonucunda Sultan III. Selim "Nizam-ı Cedid" adında yeni askeri birlikler oluşturdu. Bu gurup modern Batı tekniği ile yetiştirilecektir.

1798 senesinde Fransa ve İngiltere arasındaki mücadele Osmanlı Coğrafyasına kadar yayılmıştı. Bu sırada Napolyon Bonapart, İtalya'yı ele geçirmişti. Bundan dolayı Fransa ve Osmanlı Devleti sınır komşusu oldu. Napolyon'un bundan sonraki amacı Mısır yolu ile Hindistan'ı ele geçirmektir. Böyle davranarak İngilizleri yenecekti. 1798 'de Fransız donanması İskenderiye'ye asker çıkarmıştı. Napolyon halka çok iyi davranmakla birlikte, Sultan ile hiçbir kavgası,

²⁰ Karabekir, a. g. e., s. 26

²¹ Erol Güngör, Tarihte Türkler (Altıncı baskı), Ötüken Yayınları, İstanbul, 1996, s. 381

²² Karpat, a. g. e., s. 22

²³ Türkmen, "Sultan II. Mahmut ve Sultan Abdülmecid Döneminde Kuleli Süvari Kışlası", II. Uluslararası Osmanlı İstanbul Sempozyumu, Bildiriler, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2014, S. 499

çekişmesi olmadığını vurguluyor, yalnızca ona itaat etmeyen Memlûk beylerini dize getirme isteğini dile getirerek Mısır'a hakim olmak istemiştir, Bu esnada İskenderiye' ye sevk edilen Türk kuvvetlerini yenmiştir. Napolyon'un amacı oradan da kuzeye Filistin'e ilerlemektir. Akka kalesi önlerine geldiği vakit Cezzar Ahmed Paşa'nın kumandasında bulunan Nizam- Cedid askeri karşısında büyük bir bozguna uğradı; hedefindeki Akka'yı alamadı. Aylarca Akka önlerinde gayret sarf etti. Aynı esnada Fransız donanması İngiliz donanması tarafından yıkılmış, Napolyon hayli güç bir durum ile karşı karşıya kalmıştı. Osmanlı Devleti Fransızlara karşı Ruslar ve İngilizler ile anlaşma yapmıştı. Napolyon'un Adriyatik kıyılarında ele geçirdiği Osmanlı Devleti kalelerini, kendilerine iade edilmişti. Napolyon İskenderiye'de kendisinin yerine bir General'i vekil bırakarak Mısır'ı terk etmiştir. Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'nın Donanma ile İskenderiye limanını kapaması üzerine Fransızlar Mısır'ı boşaltmışlardır.

Bu sırada, Sırp ile Karadağlılar Fransız İhtilali'nin yaydığı Milliyetçilik akımları ile hareketlenmeye başlamışlardır. Hareketlenme Rumlar arasında da görülmüştü. İşin en kötüsü, Devletin merkezi otoritesi çok zayıflamış bulunuyordu. Rumeli'de derebeyleri ortaya çıkmıştı. Eyalet valileri yerine halka bu derebeyleri hükmetmekte idi. Bir yandan Rumeli illerindeki yeniçerilerin taşkınlıkları, diğer yandan ayan ile ağaların keyfi idareleri, vaktiyle Osmanlının buralarda kurdukları düzeni sarstı. Bu olaylar Hristiyan unsurların isyan etmesini haklı zemine oturtmuş oldu. İstanbul hükümeti derebeylerin etkisini azaltmak daha sonra yok etmek için Nizam- Cedid ordusunu yolladı. Nizam-ı Cedid ordusu başarılı olamamıştı. Geri çekilmişti. İstanbul hükümeti nizamı düzeni sağlayamamıştı²⁴.

Sultan III. Selim Nizam-ı Cedid hareketini çok yönlü bir hareket olarak görüyordu. Bu ıslahat için büyük bir bütçe ayırmıştı. Nizam-ı Cedid için bir hazine kurulmuştu. Bu sebepten ötürü kapıkulu askerlerinin bütçesi daralmıştı. Genel bir hoşnutsuzluk durumu söz konusu oldu²⁵.

²⁴ Güngör, a. g. e., s. 382

²⁵ - Güngör, a. g. e., s. 384

1798 yılında III. Selim'in Kara birliklerini denetlenmesini istemesi sebebi ile Prusyalı Albay Von Goetze, Osmanlı ülkesine davet edilmek istenmiş; kendisinden kara ordusunun ıslahı konusunda fikir alışverişinde bulunulmak istenmişti.²⁶ Ancak Albay Gotze'nin Osmanlı Devleti'ndeki askeri gözlemcilik görevini yerine getirmesine izin verilmedi²⁷. Çünkü 1798'li yıllarda Ruslara karşı bazı Prusyalı subayların danışman olarak görev aldıkları bilgisine ulaşılır²⁸. 1801-1804 yılları arasında Sultan III. Selim Avrupa tarzında Osmanlı Ordusu oluşturmayı düşündü. Bu maksatla İcraata geçti, 30000 kişilik "Nizam-ı Cedid" ordusunu kurdu. Ortalama 400 yıldır Osmanlı Devleti Ordusu'nun kuvvetlerini tekellerine alan, yenilikleri istemeyen, sevmeyen yeniçeriler ayaklandılar. Kışlalara birliklere saldırdılar. Padişahın bu girişimleri, hayatını kaybetmesine sebep oldu²⁹. Bu dönemde ordunun ihtiyacı, askeri okulların eğitimi için yabancı dillerden kitap çevirileri yapıldı³⁰.

XVII. yüzyılın sonlarına doğru Devlet işlerinde Rum tercümanlar ile Hıristiyanlıktan İslamiyete geçen kişilerden yararlanılırdı. Yabancı dilin, eğitim aracı olarak önemi III. Selim zamanında dikkate alındı. Mühendishane-i Berriyi Hümayun'da Fransızca mecburi ders olarak getirildi³¹. Bu okulda Fransızca 400 eserden oluşan bir kütüphane oluşturuldu. Yabancı memleketlere yollanan elçilik heyetlerine de, gittikleri yerlerde lisan öğrenmeleri istendi. Napolyon zamanında Osmanlı Devletini Fransa'da elçi olarak temsil eden Halet Efendi, Osmanlı Devleti'nin Avrupa medeniyet seviyesine erişebilmesi için yapılması gerekenleri sıralarken coğrafya okulu kurulmasını ve Dil Okulu kurulmasını teklif etti³².

²⁶ Zekeriya Türkmen, "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Mekteb-i Harbiye-i Şahane", IV. Uluslararası Osmanlı İstanbul Sempozyumu Bildirileri, Osmanlı İstanbul IV, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2016, S. 937; Cenk Reyhan, Türk-Alman İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı (1878-1914), Belleten, LXIX, 254, 2005, s. 17

²⁷ Alkan, a. g. m., s. 140

²⁸ Carl Mühlman ile Belgelerle Türk Tarihi Dergisi'nde çıkan bir makaleden edinmekteyiz. Bu görüşlere tedbirli yaklaşılmalı. Gotze'nin Osmanlı hizmetinde görev yerine getirdiği ya da Osmanlı Ordusu'nu ıslah etmeye yollandığına dair Wallach'ın da tekrar ettiği değerlendirmenin herhangi bir dayanağı bulunmamakta. Moltke kendisinden önceki yıllarda gelmiş olan Prusyalı subayın resmi kimlikleri bulunmamakla birlikte Prusya Ordusu ile bağlantıları kesilerek, Osmanlı hizmetine girdiklerini söyler, bu kişilere Talimci dendiğini hatıratında söyler. Ayrıntılı bilgi bakınız : Alkan, a. g. m., s. 140

²⁹ Wallach, a. g. e. s. 7

³⁰ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, VI. Cilt (7. Baskı), TTK Yayınları, Ankara, 2007, s.182

³¹ Karal, a. g. e., s. 181

³² Karal, a. g. e., s. 181

XVIII. asrın başlarından itibaren zafiyet halini giderek arttıran ve özellikle kendisini, yüzyılın son çeyreğinde Rus ve Avusturya cephelerinde alınan ağır yenilgiler sonucunda çok kötü hissettiren, Avrupa tarzında eğitimi ile düzenli ordu ve donanma, fenni topçuluk ve askeri teknik sınıflara, teknik eğitime ve dolayısıyla askeri mühendislik bilimlerine olan gereksinim, bu sahalarda bazı ilk adımların atılmasını mutlak kılmıştır. Osmanlı Devleti'nin çağdaş mühendislik hizmetlerini karşılayabilmek amacı ile gerekli ölçü ve yeterlilik seviyesine getirilmesinde daima güçlük çekilmekle beraber, daha öncelerde Humbaracı ve Topçu Ocaklarında yapılan ve Bonneval (Humbaracı Ahmed Paşa) ve Baron de Tott gibi isimlerle beraber anılan bazı kısa ömürlü ve semeresiz denemelerin aksine, devamlılık sağlayacak ilk müessesenin, daha sonraları yerleşen parlak ismi ile "Mühendishane-i Bahr-i Hümayun" (İmparatorluk Deniz Mühendishanesi) olduğu bilinmektedir. Okulun kuruluş tarihi 1775 olup, açılışı ile ilgili olarak Baron de Tott'a kaydedilen himmet hanesi abartılı ve yanıltıcı, 1773'de Tott tarafından kurulduğu söylentisi gerçek değildir. 1770 senesinde Çeşme'de Osmanlı gemilerinin Cebelitarık'dan geçerek Akdeniz'e inmiş bulunan Rus filosu tarafından yakılması durumu ile zafiyet noktası ortaya çıkan donanma işleri ile bahri bilgilerdeki yetersizlik, bu tarihten sonra özellikle Fransızların yardımları ile telafi edilmeye çalışılmışsa da ciddi bir eğitim planlaması 1776 senesine kadar yapılmamıştır³³. Bunda, o sıralarda devam etmekte olan Osmanlı-Rus harbinin (1768-1774) ağır serüveni muhakkakki önemli bir rol oynamıştır. 1776'da bu sahadaki zafiyetin giderilmesi için küçük bir başlangıç adımı atılır³⁴.

Kaptan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa'nın bu okulun açılması ve gelişmesi ile ilgili, 1797 senesinde III. Selim'e layiha sunmuştur. Lâyiha'ya donanma gemilerine "hendese ve coğrafya ilmini" bilenlerin olmasının gerektiğini vurgulayan ifadelerle başlamaktadır. İhtiyacın karşılanması için, 1776 (1190) senesinde Tersane'nin "Darağacı" mahallinde eski gemilerin çekildiği bir "çeşm" (hangar) içinde bir "Hendese Odası" açıldığını kayd eder. Hendese Odası'na bir hoca, bir halife ve bir

³³ Kemal Beydilli, Türk Bilim Ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishane Mühendishane Matbaası ve Kütüphanesi (1776-1826), Eren Matbaacılık, İstanbul, 1995, S. 23

³⁴ Beydilli, a.g.e. , s. 23

alet sorumlusu ile on talebe tayin edildiğini, bu kişilere yapılacak ödemelerin belirlendiğini kayd eder³⁵.

Bahri'den Berri'ye geçiş devresinde, burada verilmesi gereken bazı derslerin farklı olduğu ve bu derslerin, ilk zamanlarda Bahri'deki hocalar tarafından telafi edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim 1797 senesine kadar, “nisbet-i hendesiyye üzere kıla binası” müstahkem mevkiler ile ilgili dersler, humbaracı ile lağımçıları ilgilendirdiği halde Tersane Mühendishanesi'nde ve Ali Bahar Efendi tarafından verilmekte idi. Böylece Bahri'deki mekan sıkıntısını ortaya çıkartmaktaydı. Zira burada, daha ilk anlarından itibaren bu mühendishanede yer almakta olan: 1) Harita ve coğrafya, 2) seyr-i sefa'in (Navigation) ve son zamanlarda, 3) gemi inşası kısmı ve derslerinden başka, henüz Berri'ye nakl edilmediğinden, 4) İstihkam ve kıla.' hendesesi derslerine de yer verilmekteydi. 1797'de Brun'un önerileri doğrultusunda gemi inşüyye kısmının teşkilatlanması ve açılması söz konusu olunca, bütün bu ders ve kısımların hepsinin birden mekan itibarıyla Bahri'de barınmayacağı anlaşılmıştır. Bu tesbit ve konunun çözümü için getirdiği öneriler, aslında Küçük Hüseyin Paşa'nın layihası'nın kaleme alınış sebebini teşkil etmektedir. Hüseyin Paşa, bunların hepsine Bahri'de yer bulunmasının imkansızlığını dile getirdikten sonra, kale inşüyyesi ve kale hendesesi biliminin Tersane ile ilgisi olmadığına değindi³⁶. ve yeni açılmış bulunan Mühendishane'nin mekan ferahlığı yanında bu bilim dalı ile lağımçıların işti galinin gerekeceği noktalarından hareketle, belli eğitim dalının ait olduğu yere Yani Berri'ye nakli önerilir.

İlerleyen zaman dilimi içerisinde Mühendishane-i Berri'nin kurulması ile dil ihtiyacı iyice belirgin hal alır. Eğitim dilinin Fransızca olmasından dolayı dil öğrenme zorunluluğu ortaya çıkmıştır³⁷.

³⁵Beydilli, a.g.e. , s. 24

³⁶ Beydilli, a.g.e. , s. 35

1.3. Sultan II. Mahmut Dönemi Prusya Krallığı İle Askeri Temaslar:

"II. Mahmut çok zor bir zaman diliminde yönetimi eline aldı. Bu dönemde ıslahatlarını yapmaya çalışırken sayısız güçlkle karşılaştı. Sultan II. Mahmut tahta geçtiği vakit iç ve dış güvenlik iyiden iyiye sarsılmıştı. Çok büyük toprak parçaları kaybedilmişti. XVIII. Yüzyıldan bu yana askeri alanda bir nevi yenilikler yapılmaya çalışılmış, lakin nitelikli bir ordu oluşturulamamıştı. Sultan II. Mahmut kendisinden önceki Sultanların askerlik alanındaki giriştikleri ıslahatların olumlu olumsuz yanlarını çok iyi biliyordu. Akıbetinin aynı olmasını istemiyordu. Bu sebepten ötürü Sultan II. Mahmut engel teşkil edecek unsurları ortadan kaldırmayı düşündü³⁸.

Çağa ayak uyduracak ordunun oluşturulmasında yeniçerilerin engel olduğunu Sultan II. Mahmut biliyordu. Ancak Yeniçerileri ortadan kaldırmak tek başına yeterli olamazdı. Onun bu meşakkatli sınavdan başarılı çıkabilmesi için yabancı uzmanların yardımı gerekli idi. Bu konuya Fransa, Avusturya ve Rusya eğiliyordu. Babıali bu Devletlere mesafeli yaklaştı. Bu devletlerin büyük Devletler olması sebebi ile ileride sakıncalı sonuçlar doğurabileceklerini düşünüyor, yardımı Edirne Barışı (14 Eylül 1829) de sarf ettiği çabalarla dikkat çeken Prusya'nın daha az sakıncalı olacağı kanısında idi.

1835 yılının temmuz ayında padişah II. Mahmut Paris'e özel bir heyet yolladı. Ordu için Fransız subay yollanmasını istedi. Talebi Ruslardan gizlenmek istedi. Rus elçi bu durumu haber alarak karşı çıktı. Avusturya diplomatik temsilcisi Baron Stürmer de Osmanlı Devleti'ne Fransa'dan subay yollanmasına karşı çıktı. Fransız hükümeti Mehmet Ali'ye karşı da Sultanı desteklemek istemediğinden dolayı Sultan bu tasarıdan vaz geçmek durumunda kaldı. O esnada Sultan'ın eline Prusya ordusunun askeri teşkilatı hakkında dikkatini çeken Fransızca yazılmış olan bir yazı geçti. Bu olayın üzerine Sultan II. Mahmut 1835 senesi sonlarına doğru III. Friedrich Wilhelm'e başvurmayı düşündü. Serasker Hoca Hüsrev Paşa, Prusya Elçisi Kont Von Königsmarck'a müracaat etti, Prusyalı öğretmen subayların yollanmasını rica etti. Elçi Kralın Rusya'yı düşünerek istenen öğretmen subayların yollanmasında

³⁸ Musa Çadırcı, "Ankara Üniversitesi Dergisi", C. 14, 1963, s. 63

sorun çıkacağı kanısındaydı. Bu sebepten dolayı kısmen çekingen, kısmen de reddeder tarza davranış sergiledi. Bu esnada Elçi Osmanlı Devleti askeri öğrencilerin Avrupa'daki eğitim kurumlarına gönderilebileceği önerisinde bulundu³⁹. Sultan II. Mahmut döneminde askeri öğrencilerin yurt dışına gönderilmesi fikri, Prusya Elçisi Kont Von Königsmarck tarafından ileri sürüldü. Prusya'dan subay istenme talebi kendisine iletiildiği zaman, Kralın karşı çıkacağını düşünen Prusya Elçisi Kont Von Königsmarck Osmanlı Devleti askerlerinin eğitim için yollanması fikrini ileri sürdü⁴⁰. Belki de teklifin değerlendirileceğini düşünse Askeri eğitim için Avrupa ülkelerine asker yollama fikrini gündeme bile getirmeyecekti. Adeta sus payı gibi bir sunuş yapmıştı bu fikrini. Fakat olaylar kendi düşündüğü gibi gelişmedi.

Prusya Kralı bu talebi olumlu karşıladı. Yüzbaşı Helmut von Moltke ve teğmen Bergh'in İstanbul'a gönderilmesini onayladı. Moltke ve Bergh Balkanlar üzerinden uzun bir yolculuğun ardından 3 Kasım 1835 tarihinde Osmanlı başkenti İstanbul'a ulaştılar.

Bu Subaylar Ordularından altı ay izin almışlardı. Osmanlı Devleti'nde birkaç hafta kalmak ve Noel yortusu için Atina'ya dönmek niyetinde idiler. Atina'ya dönmelerinden birkaç gün önce Elçi tarafından Moltke ile Berg Serasker Hüsrev Paşa'ya takdim edildiler. Elçi, redif sistemi hakkında bilgi almak istiyordu. Bu fırsattan da yararlandı. Mehmet Hüsrev Paşa, şu ana kadar "Nizamı Cedid" in teşkilindeki yabancı askerler ve bu kendisini her alanda yetiştirmiş asker arasındaki farkı hemen anladı. Bu tespitten sonra Moltke'nin daha uzun süre Osmanlı Devleti'nde kalmasını Kraldan rica etmesi, elçiden istendi⁴¹.

Prusya Kralı Moltke' ye Prusya ordusundan aldığı maaşının da verilmesi sureti ile şimdilik üç aylık bir ek izin verdi. Gerçekte Moltke dört yıldan daha fazla süre ile Osmanlı Devleti'nde kaldı⁴².

³⁹ Wallach, a. g. e., s. 9

⁴⁰ Wallach, a. g. e., s. 10

⁴¹ Yüksel Çelik, Şeyhü'l-vüzera Koca Hüsrev Paşa, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2013, S. 322

⁴² Wallach, a. g. e., s. 10

Moltke' nin seyahatinin zamanına ve süresine dikkat etmek gerekir. Moltke Prusya Elçisinden Askeri eğitimci talep edilmesinden, kendisinin de bunu uygun görmemesi hatta reddetmesi ve Avrupa Devletlerine asker öğrenci yollanmasının öğütlemesinden sonra “gezmek” için geldi. Üstelik Prusya ordusunda görevli bir Yüzbaşı iken 6 ay izin alarak bu seyahate çıkabildi. Yüzbaşı Helmuth von Moltke, Kralın ve Prusya Ordusunun bilgisi dahilinde gezisine çıkmıştır. Sivil kıyafetle Osmanlı ülkesinde gerekli araştırmaları incelemeleri yapmış, bunu yaparken diğer Milletlerin tepkisini çekmemeye gayret göstermiş; Osmanlı ülkesine geldiğinde Serasker ile görüşüp arzu ettikleri zamanda Osmanlı ordusunda eğitici olarak kalma süresini ayarlamıştı. Prusya Kralının ona bu seyahat izinini verirken “Şimdilik” ibaresini kullanması da daha Moltke' nin burada uzun süre kalacağıının delili olarak değerlendirilebilir.

Sultan II. Mahmud devrinde Harbiye Mektebinde, Türkçe bilmeyen yabancı öğretmenlerin gelmesi ile yabancı dil ihtiyacı iyice arttı. Dil ihtiyacının artmasının en önemli sebeplerinden birisi, askeri teknolojiyi takip etme gerekliliği idi. Batı ülkelerinin Askeri teşkilat ile Nizamnamelerinin Türkçe'ye çevrilmesi için bir Tercüme Odası oluşturuldu. Harp okuluna da Fransızca ders konuldu. Dil öğrenmeleri ve eğitim amacı ile Batı Ülkelerine öğrenci yollanmaya başlandı⁴³.

Ülkenin içerisinde bulunduğu durum, kötüye gidiş, Sultan II. Mahmut'ta temelden bir değişiklik yapma fikrini oluşturdu. Sultan II. Mahmut seleflerinin bu uğurda hayatlarını kaybettiklerini bilmesine rağmen ülkenin çıkarı için askeri alanda köklü bir yenileşme çabalarına hız verdi. Osmanlı Devleti, III. Ahmet devrinden Sultan II. Mahmut dönemine kadar Batı dünyasındaki yeniliklere kademeli olarak kapılarını açtı. Batı fikirlerini, kurallarını benimseyen insan sayısı çok azdı. Üst düzey yetkililer Batı kanalı ile gelen yeniliklere düşmanlıklarını dile getirdiler.

Osmanlı Devleti halkı yeniliklere destek verirken zaman zaman yenilik karşıtı oluyorlardı. Yenilikler bu yüzden sekteye uğradı. Padişah II. Mahmut bu olumsuzlukları bertaraf etmek için güç kullanmak zorunda kaldı.

⁴³ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, VI. Cilt (7. Baskı), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2007, s. 181

Sultan II. Mahmut'un yeni bir düzen oluşturmaya niyetlendiği anlardan çok daha önce Batı ülkelerinde halk sınıfı ayaklanmıştı. Ayaklanmalarındaki amaç yeni bir düzen istemektir. Bu olaylar hükümdar ve halk sınıfının durumlarını düzenleyen mukaveleler kaleme alınması ile sonlanmıştır. Böylelikle meşrutiyet ile idare edilen ülkeler oluşmuştu⁴⁴.

Sultan II. Mahmut Devletin otoritesini güçlendirmek için yenilik yapmak istedi. Devletin dayandığı temeller eskisi gibi kaldı. Batının kuralları ile yenilikleri Sultanın konumunu aynı şekilde koruması fikri ile alındı⁴⁵. Sultan II. Mahmut yanında ıslahatı benimsemiş bir kardo oluşturamadı. Çünkü yanında bulunanlar ıslahatları benimsememişlerdi. Sultan II. Mahmut'un işlerini emanet ettiği şahısların tamamına yakını yeniliklere karşı idi. Hüsrev Paşa Sadrazamlığı elinden alınmasını diye ıslahatçı görünmekte, gerçekte Batılı düşüncelere karşı bulunmakta idi. İslam ile Batılı düşünceyi birleştiremediklerinden bu dönemde özden çok şekle önem verilmiş oldu. Sultan II. Mahmut önce ordunun düzene konmasına çalıştı. Peş peşe alınan yenilgiler durumu iyiden iyiye ortaya koymuştu. Çok büyük toprak parçası ülke sınırlarından kopmuştu. Ortaya çıkan iç isyanlarda da başarısız olunuyordu. Yeniçeriler de sık sık isyan çıkarıyordu. Ülke meselelerine karışıyorlardı. Askerlik alanında yeni bir düzen oluşturmak kaçınılmaz olmuştu. Yeni düzen çalışmaları saltanatının ilk yıllarında başlamıştı. Sadrazam Bayraktar Mustafa Paşa, Ayanlarla imzaladığı ittifak senedinde askerlerin düzenlenmesi maddesini de araya yerleştirmiştir. Nizam-ı Cedid'e benzeyen bir Sekban-ı Cedid ocağı kuruldu. Ocak, tuğ, davul, sancak verilerek bağımsız hale getirildi⁴⁶. Yeniçeri ocağının düzenlenmesi için harekete geçildi. Düzenlemede Kanuni Sultan Süleyman'ın kanunnameleri benimsendi. Bu yeni düzenlemeye göre fiilen askerlik görevini icra etmeyen Reçber, esnaf gibi kimselerin yeniçerilik kağıtları (esame) ellerinden alınacaktı. Esamelerini muhafaza etmek isteyen şahıslar, sekbanı-ı cedid veya kalyoncu ocaklarında askerliği öğrenecekler, daha sonra diğer sanatları ile uğraşabileceklerdi. Yeniçeriler bu durumdan rahatsız oldu ve rahatsızlıklarını aleyhte

⁴⁴ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856) (4. Baskı), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983, s. 143

⁴⁵ Karal, a.g.e., s. 143

⁴⁶ Karal, a. g. e., s. 144

propaganda yaparak ortaya koydular. Sultan II. Mahmut, Bayraktar'ın sadrazamlıkta bağımsız çalışmasını uygun görmediğinden yeniçerileri destekledi. Yeniçeri Ocağını düzenlemek için harekete geçen Bayraktar Mustafa Paşa yeniçeriler tarafından 15 Kasım 1808 yılında öldürüldü. Bu olaydan sonra yeniçerilerin zorbalıkları arttı. Yunan isyanında Osmanlı adına başarı gösteremeyişleri son nokta oldu⁴⁷.

Yeniçeriler taşkınlığın dozunu iyice arttırdılar. Sarkıntılık, kavga, zorbalık, reaya her türlü zulüm, Devlet ve Millet düşmanların bile yapamayacağı kötülükler artarak devam etti. Şu andan sonra millete her türlü kötülüğü eden kanun tanımazlar ile mücadele sırası gelmişti. Halk bıkkınlığını dile getirmekte idi. Yunan isyanındaki başarısızlıkları da görülünce artık kesinlikle kendilerine güvenilmeyeceği anlaşılmıştı⁴⁸. Bu dönemde eşkinci ocakları kuruldu. Yeniçeriler çok kısa bir sürede eşkinci ocağı için de ayaklandılar. Halk ile el birliği yapılarak yeniçeriler ortadan kaldırıldı. Yeniçeriler kaldırıldıktan sonra yeni bir düzenleme yapmak icap etti. Asakir-i Mansure-i Muhammediye kuruldu⁴⁹. Bu ordu Avrupa usulünde düzenlendi. Ordu Fırka, tabur ve bölük olarak üçe ayrıldı. Bir Fırka üç ya da dört taburdan oluşuyordu. Erlere erbaşlara Avrupa'da olduğu gibi tüfek ve kılıç verildi. Fes alındı, dar ceket, topuklara kadar inen geniş pantolon ve potin benimsendi. Önceki düzenden kalma talim görmüş askerler ve subaylar yeni oluşturulan orduda çekirdek kadroyu oluşturdu. O dönemde en önemli sorun subay eksikliği idi. Sultan II. Mahmut halkın dini inancından ötürü ve kendi kişisel fikrinden dolayı Müslüman olmayan askerlerin orduda ıslahat için dahi olsa görevlendirilmesini şimdilik istemiyordu. Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan Türk veya Arap subay istedi⁵⁰. Mehmet Ali kendilerinde bulunan, ordusunu yetiştiren subayların Fransız olduklarını, İslam subaylarının henüz eğitim verebilecek kıvamda olmadığını söyledi. İslamiyeti kabul eden Fransız subaylar yollandı. Bu tedbirler de yetersiz kaldı. Bu zorunluluklardan ötürü Sultan II. Mahmut Avrupa'dan subay getirmeye karar verdi. Onun dönemine gelene kadar diğer Sultanlar Fransa'dan Subay ile mühendis temin etme yoluna gitmişlerdi. Sultan II. Mahmut Fransa'nın tutumunun

⁴⁷ Musa Çadırcı, a.g.m., s. 64

⁴⁸ Karal, a. g. e., s.145

⁴⁹ Çadırcı, a. g. m., s. 64

⁵⁰ Karal, a. g. e., s. 147

Osmanlı devlet çıkarları açısından uygun olmadığını düşünüyordu. Prusya'dan piyade, süvari, topçu subayları getirtti. Subaylar küçük rütbeli idi. Osmanlı Ordusunun düzenlenmesinde beklenen sonuç alınmadı. Erler ve subayların ilerleme göstermelerine karşın, Osmanlı yüksek komuta heyeti harp sanatı bakımından ilerleme gösteremedi⁵¹. II. Mahmut döneminde yeniliklere bir heyetle karar veriliyordu. Bir toplantı yapılıyor ve alınan karar Sultan II. Mahmut'un onayından geçiyordu. Bu onaydan sonra uygulamaya konuluyordu. Redif Askeri Teşkilatı da 1834 yılı Meclis-i Şura kararı ile uygulanmaya konuldu. Karardan sonra hemen uygulanmaya başlandı. Çıkarılan karara göre Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan kazalarda subayları ile beraber 1400'er kişilik birer tabur oluşturulacaktı. Nüfusun az olduğu kazalarda civar kazalarla birleştirilecekti⁵².

Osmanlı Devleti'nde modern bilimlerin aşama kaydetmesinde önemli bir yer arz eden kurum Harbiye Mektebi idi. Bu mektep Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusuna subay yetiştirmek maksadı ile açılmıştı.1834 senesinde Maçka Kışlasındaki yerde açıldı. Yetiyecek olan personeli Batı ülkelerindeki askeri teknolojiye uygun uygar bilgilerle donatılması amaçlanmıştı. Askerlik görevinin ihtiyaçları sebebi ile ilk önce okuma-yazma öğretildi. Ardından askeri bilimler ve muharebe, usul ve yöntemler öğretildi. Harbiye Mektebinin ders programında modern bilimler de eklenmiş, bunların sayısı her geçen gün artmıştı⁵³. Sultan II. Mahmut, Harbiye Mektebine çok önem vermekte idi.1835 senesinde Sultan II. Mahmut mektebin bulunduğu kışlaya gelerek ziyarette bulunup, öğrencilerle bizzat ilgilenmiş, gerçekleştirilen sınavları denetlemiş, atış talimlerini izlemiş, üstün yetenek gösteren öğrencileri mükâfatlandırmıştı. Kuruluşunun ilk yıllarında verilen eğitim Osmanlı medrese eğitimine benzetilse de Harbiye'de verilen eğitim her zaman Avrupa tarzında olmuştu. XIX. yüzyılın son yıllarında Avrupa Tarzı iyice artmıştı. Avrupa'nın askeri tekniğinden faydalanma isteğinden ötürü, devlet yöneticileri çok çaba gösterirken, eğitim-öğretim yöntem ile teknikleri olduğu gibi öğrencilerin yurt dışına yollanması fikri de gündeme gelmişti. Mektebin açıldığı senelerde Avrupa'ya

⁵¹ Karal, a. g. e., s. 147

⁵² Çadırcı, a. g. m., s. 66

⁵³ Türkmen, a. g. m., s. 931

talebe yollandığı gibi, eğitim –öğretime destek amaçlı Avrupa’dan öğretmenler de getirilmiştir⁵⁴. Farklı Avrupa ülkelerine eğitim amacı ile subay yollanmasında iki niyet vardı. Birincisi bu ülkelere hoş görünmekti. Diğer neden ise yalnızca bir devlete (Fransa ya da Almanya) yanaşılmadığı hissiyatını uyandırmaktı⁵⁵.

Harbiye Mektebinde, okulun üçüncü komutanı Emin Paşa döneminde eğitim-öğretim seviyesinin arttırılması sebebi ile, 1841-1846 yılları arasında araştırmalar yapılmıştı. Okulun ders programı fen ağırlıklı duruma getirilmeye çalışılmış, askerlik için çok mühim olan mühendislik dersleri programa dahil edilmişti. Teorik ve pratik dersler verilmişti. Okulda Fransız öğretmenler görev yapmakta idi. Sultan Abdülmecit’in emri ile Meclis-i Vala’da memleketin maarif teşkilatının görüşülmesi gündeme alınca Emin Paşa’nın da katkısı ile Harbiye Mektebindeki eğitim öğretim sisteminin elden geçirilmesi sağlanmıştı⁵⁶.

1875 senesinde Harp Okulu öğrencilerinin piyade, süvari, istihkâm, topçu ve kurmay sınıfına ne şekilde ayrılacakları, bu sınıflarda nasıl eğitim görecekları konusunda önem arz eden yenilikler yapıldı. Böylelikle Batı tarzı askerî teknik ile taktik anlayışına göre eğitim gören bir subay tipi yetiştirilmeye başlandı. Bu sınıflar daha önce de mevcuttu. 1875 yılındaki uygulama daha sistematik bir şekilde eğitim verilmesini ve Harbiye Mektebinde eğitim alan öğrencilerin mensup oldukları muharip sınıflara göre özellik arz eden dersleri görmeleri sağlandı⁵⁷.

1843’de çıkarılan Osmanlı ordusunun kuruluş emirnamesi Osmanlı Devleti’ndeki askeri sistemi köklü bir şekilde değiştirmişti. Eskiden düzensiz askere çağırılmalardan kaynaklanan aksaklıklar ortadan kaldırıldı. Avrupa usulüne geçilmeye çalışıldı. Süvari, piyade, istihkâm sınıflarında Fransa manevralarında tabi kalındı. Topçu sınıfında Prusya usulü benimsenerek asker yetiştirildi. Zamanla Osmanlı ordusunda bu yeni askeri sisteme alışmış bir kadro oluştu⁵⁸.

⁵⁴ Türkmen, a . g. m., s. 932

⁵⁵ Türkmen, a.g.m. , S 194

⁵⁶ Türkmen, a . g. m., s. 932

⁵⁷ Türkmen, a. g. m., s. 934

⁵⁸ J. H. A. Ubcini, 1855’de Türkiye II, Çev. Ayla Düz, Kervan, İstanbul, 1977, s. 22

1.4. Yüzbaşı Helmuth von Moltke

Helmuth Von Moltke Danimarkalı bir Generalin oğlu idi. Kendisi soyadı ile ün kazanmıştı. Kendi dillerinde Von (Fon) asaleti göstermek için kullanılırdı. Sadece “V” şeklinde de yazılabiliyordu.²⁶ Ekim 1800’de Prahin’de dünyaya gelmiş, 24 Nisan 1891’de Berlin’de hayatı sona erdi. Askeri eğitimini Kopenhag Kadet okulunda yapmış bunun akabinde Danimarka da askeri görevini yerine getirip subay oldu⁵⁹. Prusya’ya döndükten sonra Türk –Rus Harbi (1828-1829) eserini kaleme aldı⁶⁰.

⁵⁹ Subay olduğu yıl 1819’du.Daha sonra Prusya Ordusunda hizmet etmeye başladı. Prusya ordusunda hizmet etmeye başlama tarihi 1822.Daha sonra kurmay oldu. Yüzbaşı rütbesini aldıktan sonra farklı memleketlere birçok seyahatler yaptı. Türk Ordusunda da hizmette bulundu. Bu hizmeti 1835-1839 yılları arasına denk gelmektedir. Osmanlı Ordusu’nda eğitimci olarak görev yaptı. Daha sonra tekrar Prusya’nın hizmetine döndü. Bu tarih yıl olarak 1840’tır.Ayrıntı için bk. Lothar Rathman, Berlin-Bağdat Emperyalizminin Türkiye’ye Girişi (2. Baskı), Ragıp Zorlu, Belge, İstanbul, 1982, s. 26

⁶⁰ Yarıbay rütbesi ile Mecklenburg IV. Kolordu kurmay reisi oldu. 1845-1855 yılları arasında. Frederik Gyom’ un başyaveri olarak görev yaptı. Yıllar sonra Prusya Ordusu Genel Kurmay Başkanlığı görevine getirildi. Bu tarih 1857’dir.

Moltke Türk Ordusunda hizmet ettiği dönemlerde de askeri hayatına tecrübe kattı. Özellikle Anadolu’nun dağlarında zekasını da coğrafyayla birleştirerek yeteneğini askeri tecrübesini pekiştirdi. Daha çok deneyim kazandı. Farklı bir milletin karşılaşmış olduğu durumları görüp, o millete faydalı olmak için geldiğinden, o duruma uygun strateji geliştirmişti. Askeri tecrübesine daha da tecrübe katmıştı. Bu hizmetlerinin yanında kendine katmış olduğu deneyimlerle Prusya ordusunda savaşta da barışta da her askere nasip olmayacak büyüklükte hizmetler yerine getirdi. Şunu da dile getirmek gereklidir ki Prusya Kralları, Devlet adamları ve Orduyu idare eden kişiler Moltke’nin askeri cevherinin farkında oldular, körelmesine, yitip gitmesine müsaade edilmedi. Moltke hak ettiği kademelerden geçirip, sonunda Alman Ordusunun en tepesine çıkarıldı.

Moltke bu aşamadan sonra bütün gayretini Alman Ordusunun daha iyi olması için sarf etti. Tabiri caiz ise Alman Ordusunu bir harp makinası haline getirmeye çalıştı. Bu amacında da başarılı oldu. Oluşturduğu sistemi harp sahalarında sorunsuz kullandı. Alman milletinin bütünlüğünü oluşturdu. Bu bütünlüğü bütün dünyaya tanıttı ve duyurdu. Danimarka, Avusturya ve Fransa zaferleri Almanya’nın zaferleridir. Fakat bu zaferlerin ressamı Moltke’dir. Kendisi tam anlamıyla yetmişmiş bir asker olduğu için çok ileri görüşlüydü. Olabilecek olayları önceden görebildiği için, çözümlerine yönelik adımları önceden hesaplayabiliyordu. Fransa sorununu tamamen ortadan kaldırmak istiyor, Fransa’nın kendileri için sonucu çok acı sebeplere yol açabileceğini biliyordu.1875’te hükümete Fransa’yı ezmenin gerekliliğini anlattı. Ancak Rus Çarı II. Aleksandr ile İngiltere kraliçesi Viktorya’nın muhalefeti sebebi ile I. Giyom bu davranışa cesaret edemedi. İki yıl sonra Rusların Türklere karşı ilan ettiği savaşta çıkan fırsatlardan da istifade edemediler. Bunun sonucunda da birinci dünya savaşının felakete dönüşmesine yardımcı oldular. Yüzbaşı olarak geldiğinde Moltke Türk ordusu için çok faydalı olmadı lakin, kendi ordusu, milleti için kendisini yetiştirdi. Bir askerde bulunması gereken vasıfları üzerinde toplamıştı. Kararlılık, istikrar, sabır hepsi kendisinde mevcuttu. kendi ordusu, milleti için kendisini yetiştirdi. Bir askerde bulunması gereken vasıfları üzerinde toplamıştı. Kararlılık, istikrar, sabır hepsi kendisinde mevcuttu.

Moltke hakkında doğru değerlendirmede bulunabilmek için, hatıraları ile askeri askeri muharebelerini dikkatlice okumak gerekir. Ayrıca harplere nasıl hazırlandığını, nasıl yönettiğini bilmek gerekir. Bunlar 66 ve 70 harpleridir.

1.5. Yüzbaşı Helmuth von Moltke Osmanlı Ordusuna Ne İçin Geldi? Neler Yaptı ?

Moltke kaynaklarda, genç yaşta seyahate meraklı bir insan olarak geçse de seyahatlerinin askeri bir yönü vardı.

Moltke 1833 yılında bir seyahate çıktı. Bu seyahatin yeri İtalya'nın kuzeyi idi. Kendisi bu seyahatine “Avrupa bahçesinde gezme” ismini vermişti. Bu yolculuk kendisi için çok verimli geçmiş, Moltke bu seyahatlerinde de bakış açısına yenilikler katmış, ufkunu genişletmişti. Seyahatlerinden edinmiş olduğu bilgilerle, yeni deneyimlerle kendisini geliştirmiş, farklı bir bakış açısına sahip olmuştu. Daha sonra yeni bir seyahat planladı ve bu planındaki yol güzergâhı şöyle idi, önce İstanbul, akabinde Atina, takiben İtalya ve nihayetinde Kendi ülkesine dönmeyi planladı⁶¹.

Moltke o zaman bile bir asker değil siyaset adamı olarak Osmanlı Devleti'nde bulundu⁶². Alman faydasını gözeten bir iktisatçı olarak inceleme yaptı. Hatta Moltke özellikle Tuna eyaletlerine Alman göçmenlerinin yerleştirilmesi önerisinde bulundu. Aynı zaman zarfında Alman iktisatçı F. Liszt, Ortadoğu'nun zenginliklerinin Alman tekniği ile çok yakında büyük kuvvet sağlayacak bir kaynak olduğunu söyledi ve Almanya'nın dikkatini bu yöne çevirmesini istedi⁶³.

1835 senesinde, yaz dönemi geldiğinde altı aylık seyahat izni almak istedi. Viyana-İstanbul-Atina istikameti ile yola çıkmayı düşündü. Bu yolculukta arkadaşı Teğmen Bergh ile birlikte 5 Ekim'de Breslav' dan sürat postasıyla yolculuğa başladılar. Viyana'dan Tuna vapuruyla Peşte ve Belgrad'ı da görme fırsatı bularak

Moltke 1888 yılında 80 yaşına eriştiği vakit onu memlekete müdafâ komisyon reisliğine getirdiler. Vefat ettiği süreye kadar da bu görevde kaldı. Yani son nefesine kadar ömrünü enerjisini Alman ordusunun talim ve terbiyesini mükemmelleştirmek için kullandı.1891 yılında ölene kadar, büyük bir azim, kararlılık ve istekle ordusu için çalışabilme mutluluğuna ulaştı. Moltke ülkemizdeki görevini Yüzbaşı olarak yerine getirmiştir . Kazım Karabekir Paşa özellikle Moltke'nin ülkemizde bulunduğu dönemde İstanbul, boğazlar ve Anadolu'nun önemli gördüğü bazı yerlerinin haritasını almasını kıymetli bulmaktadır. Ayrıca paşamız Moltke'nin mektuplarından yola çıkarak dikkatli ve muntazam bir insan olduğunu dile getirmektedir. Ayrıntı için bk. Karabekir, a.g.e. , S.18-19-20

⁶¹ Karabekir, a. g. e., s. 21

⁶² İlber Ortaylı, II. Abdülhamit Döneminde Alman Nüfuzu (100. Doğum Yılında Atatürk'e armağan dizisi), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1981, S. 28

⁶³ Ortaylı, a. g. e., s. 29

Rusçuk'a varıldı. 5 Kasımda araba ile Bükreş'e vardılar. Rusçuk'tan at ile Edirne istikametinden İstanbul'a ulaştılar. Bu tarih ayın 23'ü idi. İlk gün Beyoğlu'nda kaldılar, Bergh ile beraber, Büyükdere'de bulunan Prusya sefaretine ziyarette bulundu. Galata'nın Haliç civarında küçük büyük pazar kayıkları bulunmakta idi. Moltke bu büyük kayıklardan birisine binmiş ayrıca Boğaz' ın güzelliklerini hayran kalarak izlemiştir. Denizin maviliği, Sarayların ihtişamı ve mimarisi, yalılar, camiler, kahveler, balıkçı kulübeleri ve sefarethanelerini gördü⁶⁴.

Sultan II. Mahmut'un (1808-1839), Osmanlı Devleti topraklarına gelen Moltke ile görüştü ve Osmanlı Devleti Ordusu'nda görevli olarak bir süre kalmasına karar verildi. Prusya'dan ricada bulunuldu. Moltke Prusya Genelkurmayı'nın ve Kralı'nın onaylaması üzerine 23 Kasım 1835 tarihinde İstanbul'da Osmanlı Devleti Ordusu'ndaki görevine başladı.⁶⁵.

Osmanlı Devleti Ordusu'nda hizmet eden Avrupalı subayların geneli kişisel olarak Osmanlı'nın hizmetine girmiş olan, kendi ordularını ve Devletlerini temsil etmeyen maceraperestlerdi. Bunların içinde Almanlar da farklı bir yer oluşturmuyordu. Bunların çoğu ordularından şeklen de olsa ayrılıyorlar, kesin devamlı olarak, çoğu zaman da Osmanlı vatandaşlığını kabul edip, dinlerini değiştirip İslam dinine geçiyorlardı. Osmanlı Devleti hizmetine giriyorlardı. Dört yıl Osmanlı Devleti'nde kalmış Genelkurmay Başkanı Moltke, 1880 senesinde alınan Subayların Osmanlı Devleti'ne yollanması için yeni görüşmeler başlayınca bunun farklı ülkelerin maceracılarıyla aynı değerlendirileceğini dikkate alarak bu subayların Osmanlı Ordusuna tamamen katılmalarına karşı çıktı. Sultan II. Mahmut döneminde Yüzbaşı rütbesi bulunan Moltke 1836 senesinde Osmanlı Devleti'nden verdiği raporda ordunun taktik eğitimi için, Babıalının bütün ülkelerden gelmiş bulunan maceracılarla yetinmesinin mecburi olduğunu yazıyordu. Bu eğitimci denen maceracıların herhangi bir rütbeleri bulunmuyordu. Erişimden ne askeri saygı ne de itaat isteyebileceklerini belirtmişti. Ceza yetkileri de bulunmuyordu. Harp halinde kafirler Müslümanlara emir veremeyeceğinden savaş halinde komuta yetkisi

⁶⁴ Karabekir, a. g. e., s. 21

⁶⁵ M. Nail Alkan, "Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 34, Nisan 2015, s. 41

verilmezdi. Moltke raporunda Herhangi bir Prusyalı Subaydan böyle bir durumu kabul etmesinin istenemeyeceğini, böyle bir ortamda birliklerden tamamı ile uzak kalma sorununun ortaya çıkacağını belirtiyordu. Ayrıca Osmanlı Devleti'nden yolladığı mektuplarında “para için Türklere hizmet eden”. Avrupalıların bu durumunu çok acı bir dille eleştiriyordu. Onun düşüncesine göre çok az saygın kişi haricinde her türlü aşağılanmaya katlanabilenlerin Osmanlı Devleti'nde tutulması normaldi. Ayrıca yurtlarında kötü öğrenci olanların burada kendilerine öğretmen süsü verip kendilerini tatmin ettiğini yazıyordu⁶⁶. Moltke askerler arasında sempatik görünüp güven kazansa da yolladığı raporlar asıl düşüncesini göstermekte idi. Tutmuş ve yollamış olduğu raporlar asıl niyetinin ne olduğunu açık seçik ortaya koymakta idi.

Moltke güzel anılarına Atina ile Napoli'de edinmiş oldukları da eklenince ülkesindeki görevine, dönmüş olacaktı. Sultan II. Mahmud Tarabya ve Büyükdere bölgesinin en güzel yerlerini sefarethaneler için hediye etmişti. Tarabya'nın en güzel yerinde sarayı bulunuyordu. İngiliz ile Fransız sefarethaneleri Tarabya'da; Avusturya, Rusya, Prusya ile diğerleri de Büyükdere'de idi. Prusya sefiri Graf Königsmarch Moltke'ye burada güzel bir yer ayarlamıştı. Moltke'yi her gün Boğaz'ın nadide noktalarını gezdirdiği gibi Osmanlı devletini yöneten kişilerle tanıştıyordu. Moltke yeni dünyalar ile yeni insanlar tanıdıkça seviniyor ve görgüsünü arttırıyordu. Kilyos civarlarını geziyor, yelkenli ile Anadolu kıyılarını dolaşıyordu. Oradaki fırka komutanı ile süvari ile topçu alay komutanlarını da ziyaret ediyordu. Artık İstanbul'dan ayrılma zamanı yaklaştığı bir günde sefir Königsmarck Moltke'yi Serasker Hüsrev Paşa ile tanıştırdı. Sefarethanenin 14 kayığıyla Büyükdere'den Bahçekapı'ya geliyorlardı; burada seraskerin atlarına binerek, bir maiyyetle birlikte Bayezit kulesinin yanındaki Serasker Kapısı'na vardılar⁶⁷.

Moltke Serasker Hüsrev Paşa'yı ziyaretini 24 Kasım 1834 tarihli mektubunda ayrıntılı yazdı. Mektubunda birkaç gün önce Elçi ile Serasker Hüsrev Paşa'yı ziyaret

⁶⁶ Wallach, a. g. e., s. 8

⁶⁷ Karabekir, a. g. e., s. 22

ettiğini yazdı. Mektupta oraya giderken nöbetçilerin vaziyetini, kapının şeklini, Arapça' da kapıya bap dendiğini Türkçe' de kapı dendiğini yazmıştı.

Serasker elçiyi çok fazla penceresi bulunan bir salonda kabul etti. Odada geniş sedir dışında kanepeler, sandalyeler, masa saatleri vardı. Moltke bu ayrıntılara bakarak Osmanlı Devleti Generalinin Avrupalılaştığını düşündü. Ortada geniş bir halı vardı ve salonun orta yerinde bulunan mangal sıcaklık yayıyordu.

Görüşme çevirmen aracılığı ile oldu. Hüsrev Paşa Moltke' ye Prusya askeri teşkilatı hakkında övgülerde bulundu. Landwehr (bizim redif dediğimiz) sistemi hakkında Moltke' den yorum istedi⁶⁸. Söz harp oyunu üzerine geldi. Bir müddet önce Prusya kralı III. Friedrich Wilhelm, Sultan II. Mahmud' a bir harp oyunu takımı hediye yollamış, kendisi de onu serasker Hüsrev Paşa'ya vermişti. Hangi işe faydalı olacağı tahmin edilemeyen bu takımı Moltke' ye gösterildi. Moltke onun ne şekilde kullanılacağını ve faydalarını anlattı. Serasker Hüsrev Paşa görüşmeden gayet mutlu oldu. Prusya sefirine, Moltke' yi kendisiyle tanıştırdığı için teşekkür etti. Moltke' nin İstanbul'da bir süre daha kalması için sefirin delaletini rica ediyor ve Moltke' den de "Prusya landwehr tarzının Osmanlı Devleti'ne sokulması" hakkında bir muhtıra kaleme almasını ve kendisini sık sık ziyaret etmesini rica etti. Berlin Moltke' nin üç ay daha İstanbul'da kalmasını uygun gördü. Moltke seraskerin arzu ettiği muhtırayı "*Einführung des Preussischen Landwehrrussesens in der Türkei*" başlığı altında hazırlayıp seraskere sundu⁶⁹.

Serasker Hüsrev Paşa, Moltke'den redif teşkilatı ile ilgili bir takım eserleri tercüme etmesini istedi. Tercüme ile Prusya redif sisteminin Osmanlı ordusuna uyarlanmasına yönelik Moltke'nin kaleme aldığı layiha ve sair raporlar doğrultusunda, 1836 yılında bir takım yeni düzenlemelere gidildi. Bu yenilikler; münavebe (nöbet) usulünün kabulü, redif süvari alaylarının kurulması, bir takım yeni kışlaların inşası, redif topçularının talimi için İstanbul'dan uzman gönderilmesi, redif taburlarının Mansure taburlarına intibakı, Hassa ve Mansure olarak taksimi, redif alayların oluşturulması ve mali durumları ile kıyafetlerinin düzenlenmesi idi. Redif

⁶⁸ Moltke, a. g. e., s. 29

⁶⁹ Moltke, a. g. e., s. 30

teşkilatının Avrupa'daki örnekler göz önünde bulundurularak ıslahı yönündeki çabalar, Hüsrev Paşa'nın görevden alınmasından sonra kölesi Halil Rıfat Paşa'nın seraskerliğinde de devam etti. Bu amaç ile 1837 yılında Avusturya ve Fransa'dan redif nizamnameleri tercüme ettirildi. Bu yol ile de yeni düzenlemeler gerçekleştirildi⁷⁰.

Moltke'nin amacı üç hafta kadar İstanbul'da kalmak, sonra Atina ve Napoli istikametinden memleketine ulaşmaktı. Lakin serasker, elçinin aracılığı ile yolculuğunu geciktirmesini resmen istetti. Moltke dönüş planını değiştirdi . Arkadaşı Teğmen Bergh'i yalnız başına dönmek zorunda kaldı⁷¹.

Üsküdar taraflarını, Rami ve kışlalarını gezen Moltke Osmanlı Devleti askerleri ile arasında bir gönül bağı kurdu. Sultan II. Mahmud Moltke'nin Türk ordusunu ıslah edebileceğini düşündü. Zaten bir süreden bu yana orduya yabancı öğretmenler almak fikrinde idi. Ancak, Fransa, Rusya ve Avusturya devletleri birbirini çekemediğinden, Osmanlı Devleti ordusuna getirilmesi düşünülen öğretmenler ancak Prusya'dan rica edilmeli idi⁷² . Prusya 'ya karşı henüz dünya devletleri arasında kıskançlık belirmemişti. Gerçekte Prusya ile Osmanlı Devleti arasında geçmişten gelen bir dostlukta vardı.

Moltke Osmanlı Devleti'nde bulunduğu süre içerisinde insanlara sempatik davrandı. Çok kısa bir süre içerisinde Osmanlı askerinin sevgisini kazandı. Moltke'ye serasker, Sultan II. Mahmud'un isteğini bildirdi. Sultan, Moltke'den askeri ıslah için, Osmanlı ordusunun hizmetine girmesini istiyordu. Bu suretle 22.12.1835'te Moltke İstanbul' da kalmaya ve Osmanlı devletinin hizmetine girmeye karar verdi. Berlin hükümeti de Moltke' nin uzatılan iznini "Türk kıtalarının teşkil ve terbiyesi" için Osmanlı ordusuna muallim sıfatıyla bir hizmete değiştirdi. Bu suretle Moltke, üç hafta kalmak için geldiği Osmanlı Devleti'nde dört sene kaldı. Ülkesine 1839'da gitti. Eğer Sultan II. Mahmud' un ölümü ve Nizip yenilgisi olmasa idi daha uzun süre kalacaktı. Yeni Sultan Mecid' in tahta çıkmasıyla iç ve dış siyasetteki

⁷⁰ Yüksel Çelik, Şeyhü'l – Vüzer Koca Hüsrev Paşa, Türk Tarih Kurumu, Ankara,2013, s. 303

⁷¹ Moltke, a. g. e., s. 30

⁷² Karabekir, a. g. e., s. 24

farklılıklar Moltke' nin daha uzun süre kalmasına engel oldu. Almanlar kendi evlatlarını, Moltke'yi, Osmanlı Devleti'nde kazandığı tecrübeleri yeterli görerek bağrına çağırmakta idi⁷³.

Moltke Osmanlı Devleti topraklarına sözde turistik amaçlı gelmiş, Prusya elçisi Königsmarck vasıtası ile Serasker Hüsrev paşa ve Sultan II. Mahmud ile tanışmış, Osmanlı Ordusunun ıslahı ile ilgili çalışmalarda kendisinden faydalanılmaya çalışılmıştır. Kendisi de askeri alanlarda çalışma yaparken ülkesine düzenli mektup ve rapor yollamış, Osmanlı Devleti ile ilgili detaylı bilgi vermiştir. Nizip yenilgisi ardından Ülkesine dönmüştür.

1.6. II. Mahmut Döneminde Gelen Prusya Askeri Heyeti Ve Faaliyetleri

Moltke' nin görev süresinin uzatılmasından sonra 1836 yılının Ocak ayında Sultan II. Mahmud, III. Friedrich Wilhelm'e yazı gönderdi. Eğitmen olarak on bir subay ile dört astsubayın üç yıl süre ile yollanmasını talep etti⁷⁴.

Rusya'nın Osmanlı Devleti'nde Prusyalılara karşı muhalefet göstermediğini gören III. Wilhelm, heyet talebini onayladı. Mart 1836'da isimlerin tespitine başlandı⁷⁵.

İstenen heyette, 1 Kurmay Yüzbaşı, 2 Kurmay Subay, 1 Teğmen, askeri coğrafya ve tarih öğretmeni, 1 Teğmen, topoğrafya ve resim öğretmeni, 1 Teğmen , Matematik öğretmeni, 1 Teğmen ,Fransızca öğretmeni, 2 Teğmen ve yanlarında yardımcı olarak iki astsubay, topçuluk öğretmeni, 2 Teğmen ve yanlarında yardımcı olarak iki astsubay, süvari eğitmeni vardı⁷⁶.

Kral, farklı milletlerin subayları yerine İstanbul'da Prusyalıları görmek istiyordu. Kral Rusların da fazla şüphelenmediklerine kanaat getirdi. 1836 yılının

⁷³ Karabekir, a. g. e., s. 27

⁷⁴ Yavuz Özgüldür, "Yüzbaşı Helmut von Moltke'den Müşir Liman Von Sanders'e Osmanlı Ordusu'nda Alman Askeri Heyetleri", *OTAM* (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), 4, 1993, S. 298

⁷⁵ Çelik, a.g.e., s. 323

⁷⁶ Wallach, a. g. e., s. 10

Mart ayında, Berlin’de şartlara uyan adaylar seçilmeye başlandı. Bu isteğe genç subayların talebi yoğun oldu.

O sıralarda İstanbul’da bulunan Moltke’ye de görev alıp almak istemediği soruldu. Moltke görev almak istediğini Genelkurmay Başkanı’na ilettili. 8 Haziran 1836 tarihli Hükümet kararı ile bu zamana kadarki izinli yerine “birliklerin teşkilatlandırılması ve eğitimi için Osmanlı Devleti’ne görevli olarak “ atandı. Bununla birlikte İstanbul’a yollanacak subayların listesi de hazırlandı. Adayların hepsi çok büyük istekle hazırlıklara başladılar. 20 Eylül 1836 tarihinde beklenilmeyen bir zamanda Babıali isteğini geri çekti. Bunun için Prusya 8 Haziran tarihli kararı Yürütmeden kaldırdığını duyurdu⁷⁷. Babıali’nin isteğini çekmesinin nedeni Viyana’nın devreye girmiş olması idi. Babıali’nin daha önce Avusturyalı subayları istihdam edeceğini duyurduğunu söylediler. Prusya'dan subay istenmesini hazmedemeyeceklerini bildirdiler. Oluşan sorunun çözülmesi için Hassa Müşiri Ahmed Fevzi Paşa Eylül 1836'da Viyana'ya seyahat etti. Babıali'nin her iki ülkenin de subaylarını istihdama hazır olduğunu bildirdi⁷⁸. Hassa Müşiri Ahmed Fevzi paşa durumu orta yolu bulmak için gayret sarf etti.

Osmanlı Devleti yeni bir plan yapmıştı. Yeni plan çerçevesinde Osmanlı Devleti'nin von Moltke haricinde Prusya'dan talepte bulunduğu askeri danışman ile uzman sayısı 4'e inmişti. Bu kişilerden 3' ü zabıt, 1 'i de Çanakkale istihkâmatında kullanılmak üzere istenen bir mühendisti. İstanbul'da bulunan Moltke ile irtibat kuran Berlin Bürokrasisi 1836 yılında, Sultan II. Mahmut’un talepte bulunduğu mühendisten ne beklendiği soruldu. Moltke’ye göre Prusyalı asker misyon işi eski Serasker Hüsrev Paşa'nın fikri idi. O esnada Hüsrev Paşa azledilmişti⁷⁹. Moltke’ye göre Sultan II. Mahmud olaylara hakim değildi. Gelecek olan yabancı subay ve uzmanlardan beklenenler arasında ilk sırayı, bu kişilerin mümkün oldukça az

⁷⁷ Wallach, a.g.e., S.10

⁷⁸ Çelik, a.g.e., s. 323

⁷⁹ Gültekin Yıldız, Neferin Adı Yok Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti’nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839)(1. Baskı), Kitabevi, İstanbul, 2009, S. 423

masraf çıkarmaları ve kendilerine soru soruldukça cevap vermeleri düşüncesi bulunmakta idi⁸⁰.

Gelecek olan Prusya Subaylarının hangi alanda kullanılacağı ayarlanmıştı. Bu arada kısa sürede Babıali'nin istediği sonucun çıkmayacağı da Babıali'ye Prusya tarafından açıklandı. Silahlı Kuvvetleri için acilen oluşturulacak yüksek sevk ve idare inşa edilmesi vurgulanıyordu⁸¹. Bu nedenle ordu için istenen eğitimler fikrinden vaz geçildi ve Serasker bu istek yerine Sultan'ın Eyaletlerdeki komutan paşalara danışmanlık yapacak üç kurmay subay ile Çanakkale tahkimatından dolayı istihkâm subayının yollanması dileğini Prusya Elçisine ilettilti. Sultan II. Mahmud subaylardan ordunun eksiklerini ve gereksinimlerini bütün açıklığıyla öğreneceğini zannediyordu.

Babıali acele ettiği için 28 Eylül 1836 tarihinde Prusya Kralından-Osmanlı ülkesine gönderilecek Subayların tespitini hızlandırılıp bir an önce yollanmasını rica etti⁸². Ancak istihkâm başkanı, Çanakkale'nin tahkiminin çok zor olduğunu, bir subayın yetmeyeceğini, en azından iki subayın yollanmasının isabet olacağını vurguladı. Fakat Prusya Kralı yalnızca Osmanlı Devleti ikinci istihkâm subayını isterlerse isteğin karşılanacağını bildirdi. Bunun akabinde Moltke dahil olmak üzere dört subayın yollanması kararlaştırıldı.

Gerçekten subayların, paşaların, yönetici danışmanı olarak yararlanmaları düşünülüyorsa zorluklar, yoksunluklar pekte abartılmamalıydı. Sultan ve Türk Hükümeti acaba bu subayları sahiden sözleri geçen yerlerde değerlendirecekler miydi? Asıl soru bu idi. Lakin Moltke bu soruyu pozitif cevaplandırmıyordu. Paşaların etrafında bu subayların yalnızca faydasız değil aynı esnada zorla kabul edilmiş olmalarından dolayı kötü duruma düşebilirlerdi.

Molte bazı sebeplerden ötürü Prusya'nın subaylarının Osmanlı Devleti'nin askeri meselelerinde kati gelişme sağlayamayacağını özetle bildiriyordu. Bu sebepler Ordunun durumu, Hükümetin tedbirlerindeki tutarsızlık ile memurların cahilliği, çıkarlarına çok önem vermeleri, Dış ilişkilerin rahatsızlık verici etkisiydi.

⁸⁰ Yıldız, a.g.e.,s.424

⁸¹ Wallach, a. g. e., s. 11

⁸² Wallach,a.g.e., s. 11

Prusya elçisi Königsmarck da rapor yazmıştı. Onun raporu Moltke' nin raporundan daha ılımlıydı. Sultan'ın iyi niyetinden bahsediyordu. Parasal konulara değiniyordu. Babıali İstanbul'a gelip gidişleri için subaylardan her birine 8000 kuruş (1.600 Mark), vazifelerinin sürmesi durumunda ayda 2.000 kuruş(ortalama 400 Mark vermeyi, ayrıca masraflarını Babıali'nin ödemesi kaydı ile sürekli bir uşak, iki binek atı vereceğini bildiriyordu. Moltke annesine yazmış olduğu bir mektupta 1837 yılının 17 Mart günü yazdığı mektupta, yukarıda bahsedilen vaatleri çok "kârlı" bulduğunu iletiyor. Babıali eğer vermiş olduğu sözde durursa Osmanlı Devleti'nden aldığı ücret, Prusya' dan aldıkları maaş ile beraber yılda 4.000 Talerin' in üzerinde bir ücretle görev yapacaklarını söylüyordu. Bu paranın da yarısını tasarruf edebileceğini diyordu. Moltke ülkesine geri döndüğünde ortalama 10.000 Taleri Berlin-Hamburg Demiryolu hisse senedi aldı. Buradan hareketle tasarrufunun tahmininden daha fazla olduğu anlaşılıyor⁸³.

Moltke daha negatif raporlar tutarken, Prusya Elçisi Königsmarck maddiyatın cazip olduğunu vurgulamıştır. Asıl amacı maddiyatı işaret ederek, Prusya askerlerini Osmanlı Devleti'ne yerleştirmek olabilir.

Prusya'dan yeni askeri uzmanlar/subaylar getirilmesi yönündeki gayretler devam ederken, ücra köye yeni atanmış öğretmenmiş gibi Moltke'den askerlikle ilgili olsun olmasın, her konuda yardım istenmekte idi. Bir kısmı Hüsrev Paşa, bir kısmı da II. Mahmud tarafından dile getirilen bu talepler arasında; Çanakkale Boğazı'nın tahkimatından, topografya haritalarının tanzimine, İstanbul'a büyük caddeler açılması ve başkent su sorununun çözümü için bentler inşasına kadar farklı uzmanlıklar gerektiren değişik konular yer almakta idi⁸⁴.

1837 yılında, Ocak ayının 26'sında Kral hükümet kararnamesi ile dört subayın görevlendirilerek Türkiye'ye yollanmalarına karar verir, lakin hareket emri henüz verilmemiştir. O emir de ancak 5 Temmuz 1837 tarihli hükümet kararı ile verildi.

⁸³ Wallach, a. g. e., s. 13

⁸⁴ Çelik, a.g.e., s.323

İki kurmay Subay kuvvetle muhtemel İstanbul'da kalacak, ihtimal dahilinde sultanın kızlarının eşleri Halil ile Sait Paşaların yanlarında görevlendirileceklerdi. Üçüncü kurmay Subay ve İstihkâm subayı Çanakkale Boğazı'nda görev yapacakları ayrıntıları ile bildirildi. Hizmet süreleri iki sene olarak netleştirilmişti. Subaylar, İstanbul'da bulunan Prusya sefiri ile irtibatlı olmak için tembihlenmişti. Ayrıca faaliyetleri ile ilgili ona rapor vereceklerini taahhüt etmişlerdi. Sefir de sürekli Berlin'e bilgi aktaracaktı.

Genelkurmay Başkanı da birtakım öngörülerini açıkladı. Kendisi mümkün olduğunca Subaylarının politik olaylardan durumlardan uzak durmalarını önemsedğini söylüyordu⁸⁵. Eğer elçi kendilerine bir talimat verirse, istenmeyen hoş olmayan bir duruma düşebilirlerdi. Bu sebepten ötürü Prusya Genelkurmay Başkanı Von Krauseneck çalışmalarını yüzeysel olarak Sefir'e bildirmelerini. Lakin askeri konuları doğrudan Berlin'e yollamalarının daha uygun olacağı kanısını dile getiriyordu⁸⁶.

Prusya Genelkurmayı Osmanlı Devleti'ne yollanan subaylara, görevleri sırasında, Prusya Ordusunda şu anda sahip oldukları durumu bütünüyle koruyacaklarını bildiren bir talimat vermişti. İlerleyen yıllarda Moltke Genelkurmay Başkanı olduğunda bu prensibe önemle dikkat etti. Maaş alacak kişiler Prusya'daki ücretlerini ve Osmanlı Devleti'ndeki ücretlerini İstanbul'daki elçilikten alacaklardı. Lakin Bâbîâlî'ye bu noktada güven duyulmadığından, yükümlülüklerinden doğacak bir aksaklığa karşı her bir subaya 6.000 kuruş kredi açıldı. Belirli bir süreliğine Babialî'nin hizmetlerine verilmiş oldukları, geçici olarak görevlendirildikleri, ne şekilde değerlendirileceklerinin Osmanlı Devleti Hükümeti tarafından tespit edileceği ve onların çıkarına uygun hareket etmeleri bildirildi. Kendi ordularında olduğu gibi Osmanlı Ordusunda da hizmet sırlarını saklamaları gerektiği bildirildi. Politik durumlardan uzak durmaları ve bu tavırlarıyla insanların güvenlerini kazanmaları emredildi⁸⁷. Uygun şartlar oluştuğunda değişik görevlerde olursa dahi kişisel fikirlerini birbirleri ile paylaşacaklardı. Düşünce farklılığında bunun su

⁸⁵ Çelik, a.g.e., s.324

⁸⁶ Wallach, a. g. e., s. 14

⁸⁷ Wallach, a. g. e., s. 14

yüzüne çıkmasının önleyeceklerdi. Prusya Hükümeti'nin değerli bulacağı askeri işler hakkında Berlin'e amirlerine rapor verilecekti.

Moltke bizzat Prusyalı subayların görevlerini şu şekilde düşündüğünü bu cümle ile açıklamıştır: “Bizim işimiz eski ve biraz paslanmış palayı, kullanılabileceği olasılığına karşı istendiği kadar iyi, alafranga bilemektir”. Lakin 17 Mart 1837 tarihli mektubunda Türkiye'ye yollanmayı “şeref” olarak düşündüğünü söylüyordu⁸⁸.

Üç Yüzbaşı, Vincke, Fischer ve Mühlbach da 1837 yılının Ağustos ayında Osmanlı Devleti'ne geldiler⁸⁹.

Moltke Osmanlı Devleti'nin durumu ile ilgili kötü kanısına çok erken bir vakitte vardı. Osmanlı'nın tembelliğe elverişli bir ülke olduğunu düşündü. Bütün ulusun terlikle dolaştığından bahsediyordu. Sultan II. Mahmut'un yanında yeniliklere açık ve onu yönlendirebilecek kabiliyette birisinin bulunmadığını dile getiriyordu. Eğitim seviyesinin çok düşük olduğunu düşünüyordu. Eğitim seviyesi ona göre o kadar düşüktü ki, bu düşüklüğün seviyesini Avrupalı tahmin dahi edemezdi. Yüksek mevkilerde bulunan kişiler bile kendi dilleri ile yazılmış olan mektupları birilerine okutma gerekliliği duyuyordu, kendileri okuyamıyordu⁹⁰. Moltke'nin izlenimlerine göre Osmanlı Ordusunun ve Osmanlı Devleti'nin durumu böyle idi.

Ordunun morali kötü idi. Moltke acemi asker toplamanın güçlüğünden de bahsediyordu. Ona göre Osmanlı Ordusunun en zayıf alanı subaylardı. Teğmenler ve Yüzbaşılara dayak cezası verilebiliyordu. Bir Albay at ile giderken bir Yüzbaşının atının arkasından gidebildiğini, Albay'ın çubuğunu taşıyabildiğini, çizmelerini çekebildiğini gerektiğinde parlatabildiğini rapor ediyordu. Yüzbaşı da Albay'a yapmış olduğu aynı hizmetleri, kendisi için Teğmeninden beklerdi. Öğretmen subaylar birliklerine karşı sopa kullanıyorlardı. Birliklerin durumu kötü idi. Askerlerin dağ yollarında kunduralarını alıp çıplak ayak yürüdüklerine değiniyor,

⁸⁸ Wallach, a.g.e. s.14

⁸⁹ Yıldız, a.g.e., s.427

⁹⁰ Wallach, a. g. e., s. 15

Tüfeklerin isabetsiz atışlar yaptığını dile getiriyordu. Zaten erler de silah atışları konusunda gayretsizdi⁹¹. Moltke askerler ile ilgili bir durumu şu şekilde anlatır⁹².

Prusyalı ilk askeri heyetin gelmesinden sonra Osmanlı ordusunda kullanılan sahra topları iki tip ve yedi kalibrede toplandı. Orta boy balyemez topları önceden 1.5, 3 ve 5 çapları ile (kalibreleri ile) üç ayrı ölçüde dökülmekte idi. Obüs (howitzer) olarak bilinen diğer top kategorisinde ise kalibreler 3, 5, 7, 9 şeklinde belirlenmişti. Prusya topçu heyeti 1839 Mayıs ayında daha kapsamlı bir yeniden yapılanmayı gündeme getirdi. Bu kapsamda uzun süredir ihmal edilmiş olan kalelerdeki garnizon topçularının yeniden düzenlenmesi, farklı topların münavebeli olarak aynı cins mühimmatı kullanmalarının sağlanması, sahra toplarının tiplerinin dörde indirilmesi, gülle ağırlığı ve menzil uzunluğunun rakip ordularına benzer hale getirilmesi için muharebede kullanılacak balyemez toplarının sadece 3 ve 7, obüslerin 5 ve 9 çaplarında; kalelerdeki topların 22 ve 40, balyemezlerin 9, havanların 22, 40 ve 65 çaplarında imal ettirilmesi ve uzun menzilli ağır topların çaplarının 22 ve 42 ile sınırlandırılması amaçlandı⁹³.

Tophane- i Amire, Baruthane-i Amireler ve Tüfenkhane'deki üretimin kendi ülkelerindeki ölçülere göre yeniden şekillendirilmesi için çalışmalar yürüten Prusyalı Yüzbaşı Binke ve Kockowski'nin Darü'l-Şûrayı Askeri'ye sunduğu raporda yer alan bu tavsiyelerin neredeyse tamamına yakını Osmanlı makamlarınca makul bulunup karara bağlanmıştı⁹⁴.

Moltke 1838 yılında Şarki Anadolu ordusuna Müşavir olmuştu. Moltke Seraskere seyahat raporu yazdı. Daha sonra İstanbul dolaylarının haritasını almaya devam etti.Prusya'dan gelen arkadaşları ile piyade ve süvari kıtalarının Talim ve terbiyeleri ile ilgileniyordu.Siyasi durum Moltke' ye yeni bir istikbal açtı. Moltke' ye 22 şubatta bir tebligat yapıldı ve Mühlbach ile beraber, Hafız Paşanın emrine

⁹¹ Wallach, a. g. e., s. 16

⁹² Moltke bir olayı şöyle anlatır, Tahkimli bir köye taarruz edilirken havaya gelişi güzel ateş eden bir başçavuşu görür, neden böyle yaptığını sorduğunda “hiçbir zararı yok babalık, Allah isterse rast gelir” cevabını alır. Moltke bu cevabı yerince komik bulmuştur. Orduda disiplin bulunmamaktaydı.Ayrıntılı bilgi için bakınız : Wallach, a. g. e., s. 16

⁹³ Yıldız, a.g.e. , S. 428

⁹⁴ Yıldız, a.g.e. , S. 429

gireceği söylendi. Moltke Prusya elçiliğinden siyasi durum hakkında da geniş bilgi almıştı⁹⁵.

Kuvvetle muhtemel, Moltke'nin Anadolu ordusunda Müşavir (kurmay başkan) olarak görevlendirilmesi düşüncesini İngilizler verdi. Mısır Ordusunun müşaviri Fransız Sev, Osmanlı Ordusu'nunkini de Prusyalı Moltke olması gerekiyordu. Konya Muharebesinde Reşit Paşanın esir alınması, ordunun bozguna uğraması Moltke'yi gerekli hale getirdi. Anadolu ordusunun komutanı Reşid paşa öldü, onun yerine Çerkez Hafız paşa geçti. Moltke Mühlbach ile birlikte onun emri altına girdi. 1838 yılında yapılacak işler, Hareket ordusunun tanzim ile tensiki, talim terbiyesi, Adana ve Suriye bölgesi haritalarının alınması ve bir takım Kürt isyanlarının tenkileri idi⁹⁶.

Osmanlı Ordusunun temel sorununu Moltke tespit etmişti. Üst makamlarda bulunan kişiler yeniden teşkilatlanmanın ne demek olduğunu bilmiyordu, Rusların kıyafetlerini giyinerek, Fransız talimnameleri kullanarak, Belçika silahları kullanarak, Türk fesleri takarak, atlarında Macar eyerleri kullanarak, İngiliz kılıçları kullanarak ve Avrupa'nın değişik ülkelerinden öğretmenler getirilerek, Avrupa tarzı bir ordu oluşturmaya çalışmanın bahtsız girişimi olduğunu yazıyordu⁹⁷. Moltke'ye göre Avrupa'dan gelen değişik ülke subayları, farklı bir icat sunmuş ve eğitim sistemi karışmıştı. Osmanlı Devleti bütün önerileri kabul edecek gibi görünüyordular. Moltke'ye göre Prusyalı subaylar eğitim talimnamelerini birleştirmeliydiler.

1882 yılının 20 Kasımında Türkiye'de görev yapan Prusyalı general Kaehler de İstanbul'dan gönderdiği özel bir mektubunda daha önceden Moltke'nin değinmiş olduğu konulara değiniyor ve bilgi aktarıyordu. Son zamanlarda Moltke'nin Türkiye ile ilgili yazmış olduğu mektuplarını daha ilgili bir şekilde okuduğunu dile getiriyordu. Vardığı kanı ise bu günkü durum ile o günlerin tamamen aynı olduğunu dile getiriyordu⁹⁸.

⁹⁵ Karabekir, a. g. e., s. 91

⁹⁶ Karabekir, a. g. e., s. 93

⁹⁷ Alkan, a. g. m., s. 140

⁹⁸ Wallach, a. g. e., s. 17

Osmanlı Devleti yetkilileri de Prusyalı subaylar da Kesin bir başarı için öğretmen sayısının az buluyorlardı. Subaylara ek olarak Astsubay gönderilmesi kesin gerekli idi. Burada dikkat çekmek istediğim konu şudur ki, daha önce de Moltke' nin görüşlerine yer verilmişti. Bâbîâlî, III. Friedrich Wilhem'e Astsubaylar için müracaatta bulundu. Bu başvurunun kim tarafından değerlendirileceği bilinmemekte idi. Orduyu teşkilatlandırmakla görevli, Osmanlı'da üç yıl kalacak tatbikat ile büyük manevraları yönetecek kabiliyete sahip birer piyade ile süvari subayı, bir piyade taburu, süvari grubu ile istihkâm taburunun teşkili amacı ile iki piyade iki süvari ile bir istihkâm Yüzbaşının, her birisi için, üç sınıftan dörder tane astsubay göndermeleri isteniliyordu. Kâfi miktarda topçuluk öğretmeni olduğu düşünülüyordu. İstenilen personelin yollanmasına karar verildi. 17 Ocak 1839 yılında Uygun nitelikteki görevlilerin belirlenmesi emri verildi. Bürokrasiden ötürü seçim iki ayda tamamlandı.²² Haziranda seçilenlerin yolculuğa başlaması söylendi. Kafile 15 Temmuzda tamamen Berlin'de toplanmıştı⁹⁹. Lakin seçilmiş olan personeller tarihler 17 Temmuz gösterdiğinde evlerine gönderildiler. Sebebi, Tarsus ordusu' nun 24 Haziran tarihinde Nizip'te yenilmesi idi. Ordu yenilmiş ve dağılmıştı.

Sosyo-psikolojik yönü olan asırların şekillendirdiği zihniyet sorunu aşamadığından, Serasker Hüsrev Paşa'nın halefleri zamanında da yabancıların askeri alanda istihdamından olumlu sonuçlar alınamadı. Özellikle Mısır ordusunun Anadolu'ya taarruzunda ordudaki Prusyalı subayların sözleri kâle bile alınmadı. Bâbîâlî bir valisine her savaşta boyun eğecek ve nihayetinde Nizip mağlubiyetine uğrayacaktır¹⁰⁰.

Nizip Savaşı Moltke' nin önermemesine karşı, Münecimbaşı' nın telkini ile yapıldı. Moltke' nin öngördüğü gibi felaketle noktalandı. Bir Kaç gün içerisinde Sadece yenilgiden etkilenenler değil, diğer iki kolordu da düşmanın herhangi bir müdahalesi olmadan silah bıraktı.

Bu olaylardan önce III. Friedrich Wilhelm, Sultan açıkça istemezse görevli subaylara da sorarak, iki yıllık görev sürelerinin bitiminde geri çağırılmalarının

⁹⁹ Wallach, a. g. e., s. 17

¹⁰⁰ Çelik, a.g.e., s.325

uygun olacağını dile getirmişti. Bundan ötürü Prusya Savunma Bakanı Rauch, yeni atanan subayların adaptasyon süresinde Moltke' nin ağustostan sonra İstanbul'da kalmasını söyledi. Temmuz ortalarında II. Mahmut vefat etti, aynı sırada Nizip yenilgisi de duyuldu¹⁰¹. Subayların yollanmasından vaz geçildi. Kral, durumları hakkında bilgi sahibi olunmayan Moltke, Vincke, Mühlbach' ın tekrar çağırılmasını emretti¹⁰².

Böylece Moltke devrin sonu geldi. Bin bir umutlarla çıkılan yolda Moltke ve ekibinin düşünceleri, davranışları, planları Osmanlı Ordusunda etkili olamamıştı. Zaten Moltke' nin mektuplarından edindiğimiz bilgiye göre de kendisi de Şaha kalkacak bir ordu olduğuna inanmamaktaydı. Kendine verilmiş olan görevi tamamlamış ve gitmiştir.

Prusyalı Moltke Osmanlı Devleti ile ilgili bolca mektup kaleme aldı. Mektupları 1841 senesinde yayınlandı. Osmanlı Devleti ordusu hakkında “uydurma bir ordu” demektedir. “Operet ordusu” demiştir. İslahat adı altında yapılanların dış görünüşten ibaret olduğunu yazmakta idi¹⁰³.

Moltke ve Kaehler Heyetleri arasında Gelen Prusyalı subaylar vardı. Sultan II. Mahmud'un yerine Padişah Abdülmecit (1839-1861) geçmiştir. Bu dönemde de Osmanlı ordusunun modernleştirilmesi çabaları devam ettirildi. 1839, 1843, 1844 Tarihli Ordu teşkilat fermanlarıyla Genel askerlik yükümlülüğü konuldu. Daha sonra tahta geçen Sultan Abdülaziz (1861-1876) 1869 yılında orduyu tekrar teşkilatlandırdı. Bu yeni ıslahatlar da diğerleri gibi sadece kâğıt üzerinde kaldı. 1869 yılı 19 Kasım'da İstanbul'dan yollanan Prusya raporunda, bu hükmün de daha önceki hükümler gibi lafta kalacağını yazmışlardı. Avusturyalı Yzb. Zerbs 1869 yılında Avusturya Askeri Dergisinde yayımlanan raporunda, görkemli Harbiye Nezaretinin Kurmaylar bölümünde tek işleri kahve ve sigara içmek olan yarım düzine subayın oturduklarını söylemekte idi. Erlerin iyi ama subaylar çok kötü olduklarını söylüyordu. Pek çok topun olduğunu fakat toplara koşacak at, dolduracak mermi

¹⁰¹ Wallach, a. g. e., s. 18

¹⁰² Wallach, a. g. e., s. 19

¹⁰³ Impert, a. g. e., s. 124

olmadığını, tüfeklerin iyi tertiplenmiş olduğunu fakat mermi olmadığını söylemekte idi. En sonunda İngiliz Ataşesi, Osmanlı Devleti'nin müttefiki olacak bir Devletin subayları, atları araçları kısaca her şeyi göndermeleri gerektiğini söylemekte idi..

Prusya, Avusturya, İngiliz raporlarında daima yabancı düşmanlığından bahsedilmesine rağmen, Osmanlı ordusu' nda Prusyalı subaylar vardı¹⁰⁴. Osmanlı Subayların zaman zaman maaşlarını almak için beklemeleri gerekiyordu. Yabancı subayların yüksek ücretlerini sorun yaşamadan almaları tepkiye yol açıyordu¹⁰⁵. Bu durum askerler içerisinde moral bozukluğuna sebep oldu. Sorun çıkması için zemin hazırladı.

Prusya'nın Moltke ve Kaehler arasında hizmet eden subayları Albay Von Malinowski, Albay Blum, Grünwaldt, Wendt, Lehmann, Lükling, Schwensfeuer, Gessler, Albay Strecker.

Schwenzfeuer (Ahmet Rami Paşa), Kırım savaşı' nda topçu müşavir olarak hizmet etti¹⁰⁶.

Wendt Paşa(Mehmet Nadir Paşa), Moltke'den sonra geldi. Bu dönem II. Mahmut dönemine tekabül etmekte idi. Sultan II. Abdülhamid döneminde de görev yaptı. Doğum yeri Könisberg'dir. 20 yaşında askerliğe girip mülazım oldu. II Mahmut döneminde ordu yenileştirilir iken, Moltke'den çok kısa süre sonra Osmanlı Devleti'ne gelmiş bir topçu zabiti idi. İlerleyen yıllarda Prusya kendisini çağırmış, kendisi dönmemişti. 80 yaşında öldü. Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz ve Sultan II. Abdülhamid zamanlarında yaşadı¹⁰⁷. Karadeniz Çanakkale tahkimatında büyük hizmet verdiği için Sultan II. Abdülhamid tarafından kendine nadir bulunan asker anlamında kullanılarak, iltifat ve nişan verildi¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Wallach, a. g. e., s. 20

¹⁰⁵ Wallach, a. g. e., s. 21

¹⁰⁶ Turan, a. g. m., s. 305

¹⁰⁷ Karabekir, a. g. e., s. 235

¹⁰⁸ Turan, a. g. m., s. 305

Stercka (Reşit Paşa),1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında Edirne kalesini savundu. Diğer adı Reşit Paşa idi¹⁰⁹. Kendisi topçu sınıfına mensuptu. Kırım seferi esnasında İngilizler ile Osmanlı Devleti'ne gelmiş, Muharebenin sonunda Topçu muallimi sıfatı ile Osmanlı Devleti'nde kalmıştı¹¹⁰.

(Mehmet Ali Paşa) :Magdenburg' lu bir Alman ailenin çocuğu idi.1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında Tuna Ordusu kumandanı Mehmet Ali paşadır¹¹¹.

Bu kişiler kendi kimliklerini muhafaza ederek hayatlarını sürdürdüler. Bu Subaylar hakkında ilginç bilgilere rastlamak mümkündür. Bu ilginç bilgilere Werner von Siemens'in hatıralarında rastlanır.1865 yılında Osmanlı Ordusu'nu ziyaret eden Siemens, İstanbul ve Trabzon'da denk geldiği Alman Subaylardan bahsetmektedir¹¹².Siemens'ten edindiğimiz bilgilere göre, bazı subaylar dinlerini ve Alman kimliklerini yitirmeden Osmanlı ordusu' na hizmet etmişlerdi. Bunun yanında bazıları İslam dinini seçmişti. Siemens tanıdığı olduğu kişiler arasında Trabzon'daki Alman konsolosu vesilesi ile tanıştığı, lakin ismini vermediği tanıdık çıkan, Osmanlı vatandaşlığına geçmiş eski bir Alman Subaydan bahseder. Verdiği bilgiye göre; bu paşayı ziyaret etmek istediğinde, paşa haber göndererek, şu anda müsait olmadığını, bu işi hallettikten sonra görüşebileceğini bildirdi. Yarım saat sonra Siemens ve Konsolos'u huzuruna kabul etmişti. Siemens, subayı görünce yüzünün yabancı gelmediğini, bu subayı bir yerlerden hatırladığını anımsadı. Sonunda hafızasını zorlayarak, ortalama 20 yıl önce Prusya ordusu' nda subay iken bu kişi ile birlikte görev yaptığını hatırladı. Dikkat çekici olan Siemens bu eski Alman Subayı, Yeni Osmanlı Paşa' sının ismini gizli tutmayı tercih etmişti. Bu olay gösteriyor ki bu zaman zarfında, bu tür hizmetlerde bulunan Alman Subayları' nın isimlerinin bilinmesi sakıncalı görülmekte idi¹¹³.

1836 Haziranında Osmanlı Ordusu hizmetine, II. Mahmut döneminde, İngiliz subay Considine girdi. Considine Alay komutanı olma düşüncesi ile geldi. Kendisine

¹⁰⁹ Turan, a. g. m., s. 305

¹¹⁰ Karabekir, a. g. e., s. 237

¹¹¹ Turan, a. g. m., s. 305

¹¹² Alkan, a. g. m., s. 142

¹¹³Alkan, a. g. m., s. 143

yalnızca talimcilik görevi önerildi. Önerilen teklife çok sinirlenen Considine, Bakan Palmerston'un kalması için çaba göstermesine rağmen, gelişinden birkaç ay sonra ülkesine döndü. 1837 yılında Anadolu'da bir askeri inceleme gezisine çıkan Considine gördüklerini moral bozucu buldu. Londra'ya bir yazı yazarak geri alınmasını istedi. İngiliz subay, Osmanlı ordusuna adapte edilmiş Fransız talim usulünün değiştirilip İngiliz sistemine geçilmesinin oldukça zor olduğu kanısına vardı. Osmanlı yetkililerinin rütbesi ve bilgisi ne olursa olsun yabancı subayları talimci olmaktan öte bir pozisyona getirmeme kararlılığını da görmüştü. Onunla birlikte İngiltere'den gönderilmiş mühendis Du Plot ise çok kalmak istemese de kalmış, bir kısım projelerde Osmanlı ordu idarecileriyle birlikte çalışmıştı. Du Plot bir süre Heybeliada'daki Mühendishane-i Bahri'de hizmet verdikten sonra eksikliklerini belirlemesi için doğu Balkanlar'daki kaleleri teftişe gönderildi¹¹⁴.

II. Mahmut Döneminde getirilen Fransız topçu subayları, 1836 tarihinde İstanbul'a gönderildikleri anlaşılan 'Fransa Devleti officyallerinden Graf ve Joller (Gollier)'de, Veliefendi Çeşmesi sahrasında Asakir-i Mansure süvarilerine 'talim etmek' şeklinde tarif edilen işleri kabul edip İstanbul'da kalan yabancı subaylardandı¹¹⁵.

1.7. Sultan Abdülaziz Döneminden II. Abdülhamid dönemine kadar Silah Siparişleri:

İnsan- silah birlikteliğini Montaigne'nin söylediği gibi, insan türünün özelliklerinden olan savaşı; savaşın ise toplumlarda asker bölümü ve askerlik sanatını ve bu sanatın uygulandığı her alandaki ürünleri içeren Askeri Kültürü (Culture Militaire) ortaya çıkardığı görülür¹¹⁶.

1840'lı yıllardan itibaren Osmanlı Ordusu büyük oranda Amerika silahları kullanmayı tercih ediyordu. Sultan II. Abdülhamid'in iktidara geldiği ilk yıllarda iki

¹¹⁴ Yıldız, a.g.e. , S. 424

¹¹⁵ Yıldız, a.g.e. , S. 426

¹¹⁶ T. Nejat Eralp, Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Kullanılan Silahlar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993, s. 4

ülke arasındaki ticaretin % 90'ını Amerika silah ile malzeme satışı meydana getirmekte idi. 1870'li yıllarda Prusya endüstrileri Osmanlı silah pazarına girmeye başlamıştı. Böylece ABD ile Prusya firmaları arasında çetin bir rekabet başlamıştı. Yarışta çok kısa bir zaman zarfında Prusyalılar öne geçti. ABD' nin 1877 yılında Osmanlı Devleti'ne silah ihracatı 1.000.000 Osmanlı lirası idi, takvimler 1883 yılını gösterdiğinde %800 düşme olmuş ve ihracat rakamı 138.500'e indi.

Prusya silah firmalarının Osmanlı Devleti'ne 1860'lı yıllarda silah satmaya başladı. İlk top siparişi Alman Krupp firmasına verildi. Bu tarih 1861 yılı idi. Sipariş vermekteki amaç bu topu denemektir. İlk siparişi 1863 ile 1864 yıllarındaki siparişler izledi. 1863 senesinde 48 ile 1864 senesinde 64 batarya sahra topu Krupp' a sipariş edildi. 1869 senesinden sonra Krupp'un İstanbul'da temsilciliği açıldı. Bu açılış sayesinde Krupp toplarının ve diğer malzemelerin Osmanlı Pazarına gelmeleri artış gösterdi. XIX. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak Almanya-Osmanlı siyasi ve ekonomik işbirliğinin artış göstermesiyle Firmanın Osmanlı Devleti'ne top ihracı arttı. Top ihracatını, Schwaben'deki Mauser ve Berlin Loewe gibi kuvvetli Alman silah firmalarının silah ile cephane ihraçları izledi. Şu konuyu ehemmiyetle belirtmek gerekir ki Alman silah sanayiinin Osmanlı pazarına girmesindeki ana etkenlerden birisi, 1870 yılında meydana gelen Prusya –Fransa savaşı öncesinde ve savaş esnasında kendi kullanım amaçları için ürettikleri silahların savaşın bitmesi ile birlikte ellerinde kalması idi. Bu mühimmatın bir an önce ihraç edilmesi gerekmekte idi. Osmanlı, ordunun vuruş gücünü yükseltmek için bu silahlara ihtiyacı vardı.1773 yılında Osmanlı Hükümeti, Ordu Donanma, Boğazların tahkimi sebebi ile 1.000.000 Osmanlı lirası tutarında, 500 top sipariş etti. Bu yıldan sonra kıyı ile gemi topları siparişi de verildi.1877 yılı 16 Mart tarihli İngiliz kaynaklı bir haberde Krupp'un Osmanlı Devleti'ne farklı çapta 100 top gönderdiğinden bahsedilmekte idi. Bu zaman diliminde Doğu ile Güneydoğu Avrupa Devletleri de Krupp'un önemli müşterilerindendi. Örnek verilecek olunursa; aynı zaman diliminde Romanya, Osmanlı Devleti'ne karşı savaş vermek için 6,5 milyon Mark ederinde bir miktar silahlanmaya ayırdı. Yine aynı dönemde Sırp Hükümeti silah almak için dış piyasaya

9,7 milyon Mark borçlandı. Bahsi geçen devletleri Yunanistan izledi. Onlar da 48,6 milyon Mark borçlanmaya onay verdiler¹¹⁷.

Prusyalı subaylar, Osmanlı Ordusu'nun Prusya'dan silah sipariş etmesini sağladılar. Silah sipariş ettirerek de ülkelerine hizmet ettiler. Onların varlığı siparişlerin Alman silah firmalarına verilmesine sebep oldu. Babıali'nin ortalama bir milyon tutarındaki, cephanesi ile beraber 500 topu Krupp'a sipariş etti. İngiliz askeri Ataşesi' nin Ekim 1875 tarihli vermiş olduğu ayrıntılı raporda Osmanlı topçusunun Krupp toplarıyla donandığını belirtiyordu.1877 yılının 16 Mart tarihinde İngiliz Askeri Ataşesi Albay R.E. William Lennox, Krupp'un Osmanlı Devleti'ne değişik çapta ortalama 100 top yolladığının bilgisini veriyordu¹¹⁸.

Prusya silah ve mühimmat satışını daha da çok arttırmak istiyordu. Bunun için askeri heyetlerini İstanbul'da tutmak istiyorlar ve diğer milletlere yerlerini bırakmak istemiyorlardı.

¹¹⁷ Mehmet Beşirli, "II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunda Alman Silahları", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 16, 2004, s. 123

¹¹⁸ Wallach, a. g. e., s. 22

İKİNCİ BÖLÜM

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE GELEN YABANCI MÜŞAVİRLER

2. SULTAN II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE ALMANYA İLE OSMANLI DEVLETİ ARASINDA GELİŞEN İLİŞKİLER VE ASKERİ İLİŞKİLERİN BAŞLANGICI

Ortaçağ sona erdiğinde Doğu Roma İmparatorluğu'nu nihayete erdiren, etki bölgesini Atlantik okyanusuna ve Viyana'ya kadar ulaştıran Osmanlı, XIX. yy ortalarında eski kudretinin yalnızca bir gölgesi halinde idi. Avrupa'da Balkan yarımadasının Yunanistan haricinde kalan Karadeniz, Ege, Adriyatik denizleri arasındaki bölgeye, Asya'da Suriye, Lübnan, Filistin, Mezopotamya ile Arap yarımadasına, Kuzey Afrika bölgesi'nde Mısır, Bingazi, Trablusgarp, Tunus'a Osmanlı Devleti hakim idi. İçte yaşanan çözülme süreci yavaş yavaş Osmanlı Devleti'nin sonunu hazırlıyordu. Büyük güçler düzenin çözülmesini hızlandırmaya çalışmakta, hasta adamın bölgelerini kapışmak için yatağının başında toplanmakta idi. 1880 senesine kadar yatağın başına topladan Devletler, İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusya idi¹¹⁹.

XIX. Yüzyılın ortalarında Asya ülkelerinin iktisadi ve siyasi alanlarına sızma faaliyetlerine Almanya katılmamıştı.1860 senelerinde Osmanlı Prusya burjuvazisi için geri planda idi. Bunun sebebi çok basitti. Alman sanayi ve banka burjuvazisinin karar verici organları henüz hedef kitlelerini Yakın doğu olarak belirlememişlerdi¹²⁰.

1870- 1914 yılları arasında emperyalizm güçlendi. Emperyalist çekişmeler Dünya savaşına yol açtı. Bu gelişmeler çerçevesinde milli ekonomiler oluştu. Dünya Devletleri arasında milli ekonomiler arasında çekişmeler oldu¹²¹.

¹¹⁹ Rathman,a. g. e., s. 23

¹²⁰ Rathman, a. g. e., s. 24

¹²¹ Çavdar,a. g. e., s. 19

Savaşlarda peş peşe yenilgiler alan Osmanlı Devleti, bu kötü gidişe seyirci kalmadı. Kötü gidişi durdurabilmek için bir takım tedbirler almaya çalıştı. Orduya eski ihtişamını kazandırmak için bir dizi tedbirler alındı. Bu teşebbüslerden müsbet sonuç alınmadı¹²². Bunun üzerine askeri birliklerin varlığına dokunulmadan, bunların paralelinde Avrupa tarzında yeni askeri birliklerin düzenlenmesi yönüne gidildi. Bu teşebbüsten de sonuç alınamayınca yerine Batılı tarzda modern birliklerin kurulması düşünüldü.

XVIII. Yüzyıldan başlanılarak Batılı tarzda ordunun oluşturulabilmesi için askeri uzmanlar Osmanlı Devleti'ne getirilmişti. Fransa, Avusturya, İngiltere, Prusya ve İsveç gibi ülkelerden subay getirilmişti. En fazla subay Prusya'dan getirilmişti.¹²³

Osmanlı Devleti'nde temelleri Sultan II. Mahmud ile atılmış olan modern ordunun çağın harp fenleri ile silah ve teknolojisine ayak uydurması yönündeki çabalar ilerleyen zaman içinde giderek artmış, Osmanlı Sultanlarının öncelikli konuları arasında ordunun ıslahı daima birinci sırada yer almıştı. Sultan Abdülmecit'in Kırım Savaşı, Sultan Abdülaziz'in Ortadoğu ve Balkanlardaki iç isyanlar sırasında edindiği tecrübelerle kara ve deniz ordusunun modernizasyonu kapsamında önemli çalışmalar yapılmıştı. Özellikle Sultan II. Abdülhamid'in ilk saltanat yıllarından itibaren orduyu yenileştirme ve Avrupa orduları standardına yükseltme gayretleri daha da artarak devam ettiği gibi, ordunun muharip insan gücünün sayıca arttırılması çareleri de öncelikli işlerin başında gelmekte idi¹²⁴. Osmanlı askerî teşkilatında Sultan II. Abdülhamid dönemine kadar uygulana gelen ve çeşitli ülkelerden alınmış bulunan karma teşkilât ve taktik usulü, 93 Harbi Felaketinden sonra artık terk edilerek Alman tarzı yani Prusya sistemine uygun teşkilat ve eğitim usulüne geçiş yapılmıştı¹²⁵.

Prusya'nın 18. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Avusturya ile Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'ni doğal müttefik olarak gördü. Osmanlı'nın askeri gücünden yararlanmayı düşünmesi tarafların birbirine yakınlaşmasına neden oldu. Osmanlı

¹²²Alkan, a. g. m., s. 138

¹²³ Alkan, a. g. m., s.138

¹²⁴ Türkmen, a. g. m., s. 12

¹²⁵ Türkmen, a. g. m., s. 12

Devleti tarafından Prusya'nın Rus tehlikesi karşısında stratejik önemi vardı. Osmanlı Devleti ile Prusya arasında ortak çıkarlar etrafında gelişen dostane ilişkiler taraflar arasında ilk anlaşmanın kaleme alınmasına sebep oldu. 2 Nisan 1761'de Prusya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan "Dostluk, Gemicilik ve Ticaret Antlaşması" ile Osmanlı ve Almanya arasında ilk ilişkiler resmi olarak kurulmuş olmaktadır. Anlaşmayı Osmanlı Devleti adına Koca Ragıp Paşa, Prusya adına Karlo Edlek Rexin imzalamıştı. Bu anlaşma taraflar arasındaki ilişkilerin başlangıç noktası olarak kabul edilir¹²⁶.

Fransa-Prusya Harbi (1870-1871) sanayileşen ekonomilerin harbin yıkım gücünü akıl almaz bir şekilde arttırdığı ve savaşta sivil toplumun askerî sektörle iyice iç içe geçtiği Avrupa'daki ilk örnektir¹²⁷.

Bismarck, dış politikada Avrupa'nın içerisindeki problemlerle önem verdi. İlk hedefi, Avrupa içinde bulunduğu anlaşmazlıkları harbe dönüşmeden çözümlenmesi idi. Doğu Avrupa'da; 1860'lı yıllarda Almanya'yı birleştirmek için uyguladığı realpolitik Prusya, Avusturya ile Rusya arasındaki uzlaşmaya zarar vermişti. Almanya'ya karşı, muhtemel bir Avusturya-Rusya işbirliği ya da ileride Almanların da içine çekileceği Avusturya-Rusya savaşı olabilirdi. Bu bakımdan, bu iki devlet arasındaki sıkıntılar yok edilmeliydi. Batı Avrupa'da da; 1871 yılında ağır yenilgiye uğrattığı Fransa ile ilişkiler sıkıntılı idi. Sömürgeci devletlerle Avrupa dışı sömürge çatışmalarında, Almanya'nın bir sömürge politikası bulunmadığı yolunda büyük güçleri inandırması da gerekli idi. Bismarck 1871'den sonra Fransa'yı dış politikada tecrit etmeye başladı. Almanya ile Avusturya ve Rusya arasında bir dostluk sağladı. Bundan başka sömürge siyasetinin Almanya için bir zaafiyet oluşturacağını, çünkü sömürgeler için kuvvetli donanmaya sahip olmak gerektiğini, Almanya'nın coğrafi durumunun böyle bir filo kurmasına elverişli bulunmadığını, açıkladı. Bismarck'ın en büyük korkusu Rus, Fransız ittifakı idi¹²⁸.

¹²⁶ Alkan, a. g. m., s. 39

¹²⁷ Mehmet Beşikçi, On Yıllık Harp Ve Topyekün Seferberlik, Yıldız Gültekin (Edg), Dünya Savaş Tarihi Osmanlı Askeri Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918 (1. Baskı), Timaş, İstanbul, 2013, s. 209

¹²⁸ Reyhan, a. g. m., s. 3

Prusya, Avusturya ve Rusya arasında önceden mevcut olan uzlaşma tamir edilip Fransa yalnızlaştırılmalı idi. Böyle olursa Almanya şeytan üçgeninden kurtulurdu. Bismarck dönemi Alman Dış politikasında Osmanlı öncelikli gündem oluşturmadı. Osmanlı ile Almanya Sınır komşusu da değildi. O esnada Almanya'nın Osmanlı topraklarında yayılması da düşünülemezdi¹²⁹.

XIX. yüzyılın başlarında İngiltere ile Rusya Osmanlı Devleti'nin geleceği ile ilgili görüşleri tartışmaya açmışlardı. Bu dönemin ardından gündeme getirilen en önemli konu Şark Meselesi idi. Şark Meselesi terimi böylece dönemin siyasetine giren bir terim oldu. Osmanlı Devleti'ni öncelikli olarak Balkan coğrafyasından atmayı amaçlayan bu siyaset, Avrupa devletleri tarafından açık ya da gizli her zaman desteklenmiştir¹³⁰.

Otto von Bismarck, 1871 yılında Alman birliği kurulduktan sonra Rusya ve Fransa gibi gözünü Osmanlı Devleti'nin topraklarına dikmemişti. Tekrar savaş ortamı oluşmasını istemiyordu. Bismarck'ın izlediği çizgi Avusturya ile Rusya'yı yakınına çekip Fransa'yı Avrupa'da yalnız bırakma siyaseti idi. Bismarck için Şark Meselesi ile ilgilenmek komşusu Avrupalı devletlerle sürtüşmeye sebep olacağı için kendisi özellikle bu durum ile ilgilenmekten uzak durmuştu. Bismarck en başta Alman menfaatleri için Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünün korunması gerektiğini düşünmüştü. Bu düşüncesinin temelinde Osmanlı Devleti parçalandığında kendisine herhangi bir pay düşmeyeceği endişesi vardı¹³¹.

Alman Birliği'nin 1871 senesinde kurulduğu zamana kadar, Alman devletçikleri ve Osmanlı Devleti arasındaki ticari münasebetler önemli boyutlara ulaşamamıştı. Bunun bir nedeni Alman endüstrisinin yeterince gelişmemiş olması idi. Başka bir sebep ise Alman ihraç mallarının, yabancı gemiler vasıtası ile Osmanlı Devleti'ne ulaştırılmaması idi. Hal böyle olunca Alman mallarının taşıma maliyeti yükseliyor, uluslar arası rekabet gücü azalıyordu. Alman Birliği'nin oluşmasından,

¹²⁹ Reyhan, a. g. m., s. 4

¹³⁰ Zekeriya Türkmen, "Büyük Devletlerin Balkanlarda Uygulamaya Koydukları Bir Proje: Makedonya Sorunu, Makedonya Olaylarıyla Mücadelenin Osmanlı Ordusunun Değişimi ve Dönüşümüne Etkileri", XIV. Yüzyıldan Günümüze Balkanlar ve Balkan Tarihi, On Dördüncü Askeri Tarih Kongresi Bildirileri- 1 , Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2014 S. 411

¹³¹ Alkan, a. g. m., s. 42

Deutsche Bank'ın demiryolu yapımına başladığı yıllara kadar, Osmanlı Devleti ile Alman İmparatorluğu arasındaki ekonomik ilişkilerde kısırdanma olmadı. Alman sanayiinin Osmanlı pazarlarına girme istek ve gayretini gösterebilecek düzeye gelmesi en sonunda 1880'li yıllarda gerçekleşti¹³².

1877-1878 (93 Harbi) sonrasında imzalanan Yeşilköy ve Berlin Antlaşması, Balkanlar bölgesinde yer alan ayrılıkçı hareketlerin uluslar arası zeminde destek bulmasına sebep oldu¹³³. Osmanlı-Rus savaşı Sultan II. Abdülhamid ve tüm toplum üzerinde travma yarattı. Bu vesile ile Osmanlı Devleti ordusunu ve donanmasını geliştirme zorunluluğunu fark etti. Bu yönde çalışmalar başladı. Çalışmalar arasında Almanya'dan getirilen ıslah heyetleri vardı. Sultan II. Abdülhamid kuşkucu siyaseti nedeni ile Osmanlı Ordusu, kendilerine bolca para ve rütbe vermesine rağmen Alman subaylardan gerektiği gibi yararlanamamıştı¹³⁴. Sultan II. Abdülhamid çok tedbirli davranmışta olabilirdi.

13 Temmuz 1878'de kendisine "dürüst aracı rolü üstlenen Prusya Başbakanı Bismark'ı ara buluculuğu sonunda imzalanan Berlin antlaşmasının ardından giderek artan Osmanlı-Alman ilişkileri, gelecekte askerî-iktisadî-siyasî alanda kurulacak olan ortaklıkların pekiştirilmesine de zemin hazırlamıştı. Aslında bu tarihten yaklaşık bir yüz yıl önce, III. Mustafa döneminde ilk münasebetlerin başladığı Büyük Friedrich'in Prusya İmparatorluğu ile III. Selim döneminde ikili ilişkilerin daha da artırılması yönündeki teşebbüsler -bir yerde- Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletler dengesinde yerini sağlamlaştırma çabalarından başka bir şey değildi. Nitekim, Prusya Başbakanı Bismark, bu sırada Osmanlı Devleti'ni dost olarak kazanmanın avantaj sağlayacağını düşündü. Rusya'da şoven bir panslavist hareket ortaya çıktığından Osmanlı Devleti'nin tutumu ve savunma gücüne Almanya'nın kayıtsız kalmaması gerektiğini ifade etti. Pragmatik bir yaklaşımın gelecekte Almanya'yı bu ilişkilerde kazançlı

¹³² Murat Özyüksel, Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişim , Yalçın, E, Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfuz Mücadelesi Anadolu ve Bağdat Demiryolları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008, s. 44

¹³³ Zekeriya Türkmen, "Büyük Devletlerin Balkanlarda Uygulamaya Koydukları Bir Proje: Makedonya Sorunu, Makedonya Olaylarıyla Mücadelenin Osmanlı Ordusunun Değişimi ve Dönüşümüne Etkileri", XIV. Yüzyıldan Günümüze Balkanlar ve Balkan Tarihi, On Dördüncü Askeri Tarih Kongresi Bildirileri- 1 , Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2014 s. 412

¹³⁴ Bülent Durgun, "Alman Islah Heyetleri ve Bischoff'un Balkan Harbinde Osmanlı Ordusu'nun Ulaştırması Hakkındaki Değerlendirmeleri", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, XII, 2012, s. 106

çıkarcasına dair öngörüsünü ifade etti. Berlin antlaşmasından sonraki dönemde göreve atanan İstanbul'daki Alman Büyükelçi Paul von Hatzfeldt (1879-1881) Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu çok iyi değerlendirdi ve Almanya'nın gelecekte Osmanlı Devletiyle kuracağı ilişkilerin önemine vurgu yapan raporları Berlin'e gönderdi¹³⁵.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı ardından yapılan Berlin Kongresinde açık bir pazarlık masası kuruldu. Bu toplantıda ve daha sonraki görüşmelerde Osmanlı Devleti pay edilemedi ise bunun bir tek nedeni vardı. Büyük kapitalist güçler, kendi aralarında pay yönünden anlaşmazlığa düşmüşlerdi¹³⁶.

1878 yılında yapılan Berlin Kongresi'nin Osmanlı Devleti açısından önemi, Avrupa kıtasında çok önemli toprak kaybıyla sonuçlanması idi. Bulgaristan yarı bağımsız (Aslında tam sayılabilecek) bir statüye kavuşur, Bosna-Hersek ise Avusturya-Macaristan yönetimine bırakıldı. Sırbistan ile Karadağ'ın daha öncesinde Osmanlıdan koptuğu düşünülürse Osmanlı'nın Slav tebaasını kaybettiği doğru idi. Rusya, İngiltere, Fransa, Avusturya-Macaristan gibi dönemin güçlü devletleri, Osmanlı Devleti'nin yağması doğrultusunda bir politika izlemeye başlamışlardı. Berlin Kongresi açık bir ispattı. Bu durum Osmanlı Devleti'nin iç ve dış siyasetinin tekrar şekillenmesine sebep olacaktı. Tam da bu olayların meydana geldiği dönemde Osmanlı Devleti'nin artık yarı sömürge bir ülke olduğunu söylemek pekte yanlış olmaz . Denilebilir ki 1880'li yıllarda Fransa ile İngiltere, Osmanlı'nın ana iktisadi merkezlerini tamamı ile, Siyasal merkezlerini ise kısmen paylaşmayı başarmışlardı. Yani Osmanlı Devleti yarı sömürge bir hal almıştı¹³⁷.

Vilayât- 1 Selase (Selânik, Kosova, Manastır) 1878 Berlin Antlaşması' ndan sonra, ortaya çıkan kargaşa ortamından sonra Avrupa devletleri bu bölgelere yöneldiler. Kimi zaman Vilayât- 1 Selase için Makedonya ismi kullanılmıştır.

¹³⁵ Türmen,a.g.m. , s.13

¹³⁶ Çavdar, a. g. e., s. 30

¹³⁷ Rathman, a. g. e., s. 24

Makedonya sorunu XIX. Yüzyıl sonlarından başlayarak XX. Yüzyıl başlarına uzanan dönemde Osmanlı Devleti'ni en çok uğraştıran konulardan olmuştur¹³⁸.

Gerçi Bismark döneminde Prusya-Osmanlı ilişkileri pek fazla bir gelişme gösterememiş, onun görevden çekilmesinden sonra Alman idareciler Osmanlı Devleti'ni her bakımdan desteklemeye karar vermişlerdi. Nitekim, 90 yaşında vefat eden Kayzer I.Wilhelm'in yerine 15 Temmuz 1888'de tahta çıkan Kayzer II. Wilhelm'le birlikte Osmanlı-Almanya ilişkilerinde büyük gelişmeler yaşanmış, İmparator 1889'da İstanbul'a gelerek Sultan II. Abdülhamid'e saygısını sunarak Almanya'nın her bakımdan Osmanlı nezdinde prestijinin artmasına zemin hazırlamıştır¹³⁹.

Özünden uzaklaşma, diğer dünya ülkelerinin yarı sömürsü olma durumu ülkenin en tepesinden en altına kadar iliklerine işlemiştir. Bu zilleti bir şekilde toplum kabullenmiş, millet kendi ruhunu kaybetmişti. İstanbul'un fethinden ortalama 400 yıl geçtikten sonra ülkenin içine düştüğü durum kabul edilemez bir halde idi.

Ülke iktisadi olarak çökmüş durumda idi. İktisadi çöküntünün olması bürokrasi ve ordunun ıslah edilmesinde büyük bir engeldi. Hızla toprak kaybeden Osmanlı Devleti, Dış politikada, güçler arasında denge oyunlarına başvurarak hayatını devam ettirme dönemine girmekte idi. O dönemde Osmanlı Devleti'nin tam bağımsızlığından söz etmek güç hatta neredeyse imkansız idi. Ülkenin yönetimi Avrupa diplomasisinin durumuna göre biçimlenmişti. Lakin Osmanlı devlet yönetim kadrosunun bu dönemde İran, Çin gibi bazı yarı sömürge imparatorluklara göre belirgin bir tercih şansı bulunmakta idi. Bağımsız bir ekonomiye sahip değildi fakat kendisinin varlığını yarı sömürge olarak devam ettirecek emperyalist devleti kendi seçebilme hakkına sahipti. Dünya siyasal konjonktüründeki değişiklikler, Osmanlı Devleti yönetimine hangi emperyalist devlete dayanacağı konusunda bir şans vermekte idi. Osmanlı yönetimi bu şansı iyi değerlendirmişti. Ülke İran ile Çin gibi

¹³⁸ Zekeriya Türkmen, "Büyük Devletlerin Balkanlarda Uygulamaya Koydukları Bir Proje: Makedonya Sorunu, Makedonya Olaylarıyla Mücadelenin Osmanlı Ordusunun Değişimi ve Dönüşümüne Etkileri", XIV. Yüzyıldan Günümüze Balkanlar ve Balkan Tarihi, On Dördüncü Askeri Tarih Kongresi Bildirileri- 1 , Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2014 s. 410

¹³⁹ Türkmen, a. g. m., s. 13

belirli nüfuz bölgelerine ayrılmamıştı. Bu sebepten ötürü ülke yönetimi her zaman yaslanacağı devleti seçme hakkına sahip oldu. Almanya ile ilişkiler de bu olaydan hareketle kuvvetlendi. Berlin Kongresinden sonra ağır darbe alan ve tarihi dönüm noktasına gelmişti. Osmanlı Devleti yöneticilerinin, büyük devletler arasında Almanya'ya yakınlık duymuştu¹⁴⁰. Bunun nedeni, Avrupa büyüklerinin dış politikalarındaki ilkelerin ve yöneldikleri etki alanlarının, Osmanlı Devletinin yaşamını yok edecek biçimde değişikliğe uğraması idi. Berlin Kongresi neticelendiğinde; Prens Gorçakof, " Yüzbin askeri ve yüz milyon rubleyi bir hiç için harcadık" demektedir. Osmanlı Devleti erimişti, Rusya'nın da kazançlı çıktığı söylenemezdi. Muhafazakâr Disraeli hükümeti ile aynı doğrultudaki Bismarck, "Avrupa Türkiyesini kurtardık" demektedirler. Asıl olan sadece Osmanlı Devleti'ne yaşama şansı tanınmış olmaları idi. İki devlet muhafazakâr politikalarının gereğini yapmış ve Rusya'yı frenlemişlerdi. Gelişmeler bu devletlerin uyumunu ortadan kaldırdı. Gladstone başkanlığında liberaller iş başına geldiğinde, muhafazakâr Disraeli hükümetinin "Türk taraftarı" olmakla suçladıkları dışpolitikasından vaz geçtiler. Gladstone Karadağ'ın kesin bağımsızlığı için Eylül 1880 yılında İngiliz donanmasına Arnavutluk sahillerinde gösteri yaptırmıştı¹⁴¹. Kıbrıs'ı Yunanistan'a vermeye yeltenmişlerdi. İngilizlerin baskısıyla ada Britanya'da kalmıştı. Bu olayın üzerine Bismarck İngiliz politikasına arkasını döndü. İngiliz politikası Ruslara karşı tutunduğu Osmanlı Devleti taraftarı durumundan vaz geçmişti. Bismarck önceden muhafazakar Disraeli'nin Sergilediği davranış biçimini devam ettiriyordu. Osmanlı Sultan'ı ile yöneticileri bu sebepten ötürü Alman desteğini arıyordu. Berlin'de Ali Nizami Bey Padişah adına Bismarck ile görüşmüştü. Bismarck'tan ordu ile sivil idareyi ıslah edecek uzmanlar istemişti. Ayrıca Sultan'ın Alman ittifak ve desteğini son derece istediğini de bildirmişti. Bismarck; Hedef olarak Osmanlı Devletinin bütünlüğünü şiddetle savunduklarını, kendileri ile Osmanlı devleti arasında Avusturya'nın olduğunu, öncelikli olarak Avusturya ve Osmanlı Devletinin iyi anlaşması gerektiğini söylemişti. İtalya'nın da öyle yaptığını düşünmüştü. Avrupa dengesindeki gelişmelerden dolayı, Almanya ve Avusturya-Macaristan bir araya gelince Osmanlı Devleti de Avusturya ile zoraki bir birliktelik yoluna gitmişti.

¹⁴⁰ Ortaylı, a. g. e., s. 25

¹⁴¹ Ortaylı, a. g. e., s. 25

Almanya Bismarck'tan döneminden sonra Rusya'ya alenen cephe aldı. İngiltere'nin aksine Osmanlı yanlısı gibi görünerek, aslında Osmanlı topraklarına, Osmanlıyı Konferanslarda bölüşerek değil, barışçıl yollarla elde etmeyi hedefleyen politika izlemeye başladı. İngiltere'ye karşı Osmanlı Devleti Sultan'ı ve yöneticilerinde hızla olumsuz bir davranış gelişti. Sultan II. Abdülhamid büyük devletlerin içerisinde en çok dikkat edilmesi gerekenin İngiltere olduğunu vurguluyordu. Sultan II. Abdülhamid bir tahminde bulunmuştu. İngilizlerin Arabistan'ı ele geçirmek istediklerini, daha önceden işgal ettikleri Mısır'daki Hidiv'i Halife ilan edip, bütün İslam alemini kendi istekleri doğrultusunda gütmek istediklerini düşünüyordu¹⁴². İngiltere'nin Rusya'ya karşı kullanmak için büyük Bulgaristan'ı oluşturmak dileğini, bunun yolunun da Devlet-i Aliyye'nin aleyhinde bir davranış olduğunu kestiriyordu.

Sultan II. Abdülhamid'in Almanya'yı tercih etme nedenlerine gelince, Rusya ile siyasi ve askeri sorunların çok olması, İngiltere'nin politikalarına güvenilmemesi, Fransa'yı küçümsemesi, Almanya'yı Panislamizm politikasının en güçlü destekçisi olarak düşünmesi, Almanya'nın Müslüman ülkelerde sömürgelerinin olmayışı idi. Almanya'yı Müslümanların dostu olarak görmesi, Almanya'nın Avrupa'nın en güçlü ordusuna sahip, sanayileşmiş bir ülke olarak görmesi idi¹⁴³.

Sultan II. Abdülhamid Osmanlılar ile Almanların benzer özellikler gösterdiklerini düşünmekte idi. Yunanlılardan bahsederken onların bazı özelliklerinden ötürü "Şarklı Fransızlar" denildiği, Osmanlılara da zaman zaman "Şarklı Almanlar" dendiğini ifade etmekte idi. Almanlar ile Osmanlılar arasında karakter benzerliğine dikkat çekmekte, belki de onlara yönelmek gerektiğini düşünmekte idi. Sakinlik, tedbirli olmak, sabır göstermek iki milletinde karakteristik özelliklerindendi. Osmanlı halkı yavaş idi, çok sabırlı idi, tahammüllü idi. Lakin Gazabı şiddetli olmakta idi. Yunanlılarla yapılan son savaşı örnek göstermekte idi¹⁴⁴.

¹⁴² Ortaylı, a. g. e., s. 26

¹⁴³ Alkan, a. g. m., s. 43

¹⁴⁴ Sultan Abdül Hamid, Siyasi Hatıralarım (3. Baskı), İstanbul, Dergah Yayınları, İstanbul, 1975, s. 136

Gayret, çaba, konukseverlik, incelik Osmanlıların olduğu kadar Almanların da özelliklerindendi. İki milletin tarihleri açısından da benzerlik kurmakta idi. Daha önceki yıllardaki Alman İmparatorları hüküm ettikleri alanları, Alplerin Ötesine götürmeyi ve Romen İmparatorluğu inşa etmeyi hedef edinmişlerdi. Sultan II. Abdülhamid'den önceki Sultanların hedefleri de Viyana'dan Hindistan'a kadar ulaşan, dünya çapında bir Devlet kurmaktı. Almanların da Osmanlılar gibi kuvvetlerini boşuna kullanmış olduklarını düşünmekte idi¹⁴⁵.

Üç durum Alman sermayesinin ve hükümetinin Osmanlı Devleti'ne yaklaşmasına neden oldu:

- 1- Osmanlı Ordusunu ıslah amacı ile Alman Subay heyetinin gelmesi.
- 2- Alman silah Sanayiinin Osmanlı Devleti ile yapılan üst derecede karlı silah ticaretine dahil olması.
- 3- Deutsche Bank kanalı ile Anadolu demiryollarının yapımı için imtiyaz alınmış olması¹⁴⁶.

II. Abdülhamit askeri heyet yollanması için 1880 yılında Alman hükümetine başvurdu¹⁴⁷. Maliyenin iflası bir süre sonra 1881 Muharrem Kararnamesi ile kurumlaştı ve Borçlar İdaresi (Duyun-u Umumiye) kurulmuştu¹⁴⁸. Ülkenin belirli gelirlerine yabancı devletler tarafından el koyuldu. Ülkede bazı yatırımlar yabancı kontrolünde gerçekleşmekte idi. O dönemde Osmanlının dış borçları 2 milyar frank kadardı. Bu borçlara karşılık olarak bazı vergiler Duyun-u Umumiye' ye bırakılırdı. Bunlardan birkaçı şunlardı, fakat bunların sayısı ilerleyen zamanlarda giderek arttı, eyaletin aşar geliri, gümrük resmi, tütün ile tuz tekeli, pul ile ispiroto vergisi, İstanbul balıkhane rüsumu, bazı eyaletlerin ipek resmini toplama yetkisi Duyun-u Umumiye'ye bırakıldı. Duyun-u Umumiye yönetim kadrosunda; İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Bankası temsilcileri bulunmakta

¹⁴⁵ Abdül Hamid, a. g. e., s. 137

¹⁴⁶ Rathman, a. g. e., s. 25

¹⁴⁷ Özgüldür, a. g. m, s. 301

¹⁴⁸ Özyüksel, a. g. e., s. 38

idi. Bu iflastan sonra ülkenin doğal zenginlikleri de yabancılara hızla verilmeye başlandı¹⁴⁹.

Ülkenin doğal kaynakları bir bir yabancıların eline geçerken durumun vahametinden habersiz olan Devlet yöneticileri hala bu davranışlarıyla kurtuluşu tesis edecekleri düşüncesinde idiler. Milli şuurdan uzak, kurtuluş umudunun yabancı ellerden beklendiği bir başarı olamazdı. Nihayetinde olmadı da . 1883 yılında tütün tekel halinde "Regie de Tabac de PEmpire Ottoman" şirket adını taşıyan Fransızlara, 1896 yılında Ereğli kömürleri yine başka bir Fransız şirketine, 1887 yılında boraks madenleri İngilizlere, 1892 yılında Balya-Karaaydın linyitleri yine bir başka yabancı şirkete, 1893 senesinde Kassandra şirketine manganez imtiyazı verildi. Osmanlı Devleti kuvvetli yabancı bankaların istilasına uğramakta idi. İtalyan, Hollanda, Avusturya bankalarının şubeleri ülkenin her yerini sarmıştı. Dış ticaret açığı Tanzimattan bu yana kronik durumunu sürdürmekte idi. En hayati yatırımlar dahi yabancı sermayeyi beklemekte idi. En tipik yatırım; Osmanlı Devleti'nin askeri, idarî mekanizması için de hayati önemi olan demiryolları idi¹⁵⁰. İşlerlik oranı çok az olan demiryolları için, Osmanlı Devleti "kilometre garantisi" vermişti. Borç altına girmiş ve borçları ödeyebilme ümidi ile yine bazı vilayetlerin aşar geliri karşılık olarak göstermişti. Tarımın getirmiş olduğu gelir muazzam derece düşüktü. Aslında ülke tarım ülkesi olmasına rağmen İstanbul gibi büyük şehirler çoğunluk ithal malı buğday kullanırdı¹⁵¹.

II. Wilhelm'in Weltpolitik adı verilen yayılmacı politikasında Osmanlı Devleti'nin yeri büyüktü. 1880'lerde Bismarck İstanbul'dan gelen mektupları okumaya bile değer bulmazken, 1889 yılında II. Wilhelm İstanbul'u ziyaret etti¹⁵².

Wilhelm, 1898 yılında Osmanlı Devleti'ne geldiğinde karşısından 20 bin askerden oluşan bir Osmanlı Ordusu geçti. Böyle yapılarak bütün dünyaya birlikteyiz mesajı verildi. Aslında ortada bir siyasi çıkar vardı. Boğaziçi'nde bulunan fener alaylarının ışıkları sönmeden, Sultan II. Abdülhamid Almanların işlettiği Anadolu

¹⁴⁹ Ortaylı, a. g. e., s. 22

¹⁵⁰ Ortaylı, a. g. e., s. 23

¹⁵¹ Ortaylı, a. g. e., s. 23

¹⁵² Özyüksel, a. g. e., s. 34

şirketine Haydarpaşa'da ticaret limanı yapma hakkı verdi. Çok sayıda kazançlı sözleşme kaleme alındı. Deutsche Bank yöneticisi Doktor Siemens çok kazanç sağladı. Çok kısa bir zaman zarfı içerisinde Bağdat demiryolunun imtiyazını elde etti. Böylece Osmanlı Devleti'nde Alman çağı başladı¹⁵³.

2.1. Kaehler Heyeti

1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı sonunda Osmanlı Devleti büyük bir yenilgi almıştı. Rusya'nın saldırılarına karşı ordu ıslah edilmeliydi. Artık Rus güçlerine karşı koyabilmek için Osmanlı Devleti Ordusunu geliştirmeliydi. Sultan II. Abdülhamid kendisine bir yol haritası çizmiş, İngiltere ile Fransa'ya yaklaşmak istemediğinden, daha önce Sultan II. Mahmud'un da yaptığı gibi, politik alanda da daha az zararlı gördüğü Almanya'ya yaklaşmaya karar vermişti¹⁵⁴. 1870-1871 yılları arasında yapılmış olan Fransız-Alman Savaşı'nda Almanya savaşıçılığını kanıtladı. Osmanlı Ordusunu, Alman ordusuna benzer şekilde teşkilatlandırmak maksadı ile Alman yardımına müracaat edilmesi istenmekte idi.

1880 senesi başlarında Bismarck'ın görüşleri değişmiş, önceden kesinlikle taraftar olmazken şimdilerde doğu bölgesine müdahaleye hazırı. Almanlar güçlenmiş bir Osmanlı görme isteğinde idiler. Bu durumda güçlenmiş bir Osmanlı'yı Ruslara karşı kullanabileceklerini düşünüyorlardı. Hem de Osmanlı Devleti ile yapılan ticari ilişkiler mevcuttu. Bu durumu korumak ve ilerletmek gerekli idi. Başlamış olan Alman silah endüstrisi, bir askeri heyetin yollanması ile bölgeye oldukça etkin olarak sokulabileceği isteği Bismarck'ın Doğuya yönelmesinde çok etkili oldu.

Almanlar, ordu ile donanmanın yardımıda bulunduğu saray ihtilali ile iktidara gelmiş olan II. Abdülhamid'in bir gün geldiğinde tahta geçtiği gibi indirilebilme ihtimalinden çekindiğini bilmiyorlardı. Aslında Sultan II. Abdülhamid orduda gerçek bir reform yapmak istememekte idi. İstanbul'da Alman Askeri Heyeti bulundurarak

¹⁵³ Impert, a. g. e., s. 161

¹⁵⁴ Kemal Beydilli, "II. Abdülhamit Devrinde Gelen İlk Alman Askeri Heyeti Hakkında", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, 32, 1979, s.481

Devletin yönetimini düzeltme çabası sarf eden, ileri görüşlü bir Sultan görünümü sergilemek istemekte idi. Reform durumunda halktan bir paşanın, kendisine içeriden bağlılık gösteren, iyi eğitim almış bulunan kıtaların başına geçip, Genç Türk Hareketi'ni kollaması riski bulunmaktaydı.¹⁵⁵ Sultan'ın 1880 yılında askeri danışmanı Fransız Yarbay Dreyse' dir. Dreyse'yi Alman İmparatorluğu Hükümeti'nden birkaç Alman subayını yollanmasını istemesi için, Alman Büyükelçisi von Hatzfeld'e gönderdi¹⁵⁶.

1880 Mayıs'ında Sultan II. Abdülhamid'in Alman Büyükelçisi von Hatzfeld'e bu konuyu açmasının ardından, Bismarck bu konuyu Viyana'daki müttefiklerine danıştı. Avusturya komutanları; "Osmanlı ordusunun Almanlar tarafından eğitilmesinde bir sakınca görmediklerini, zaten Osmanlı ordusunun bu yardımla çok kuvvetlenemeyeceğini" açıkça ifade etmelerinden sonra, subay heyetinin gönderilme hazırlıklarına başlandı¹⁵⁷.

Osmanlı Ordusu ıslah edilse bile, eski topraklarını bir araya getiremeyeceği, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı sorun oluşturamayacağı için, Avusturya için sorun teşkil etmeyecekti.

Başbakan Prens von Bismarck, Sultan II. Abdülhamid'in ricasının olumlu karşılanmasını 1 Haziran 1880'de İmparator'a tavsiye etti. Belgenin altına bu göreve atanacak subaylara eğitim ile tecrübelerini alışık olmadıkları şartlarda uygulama fırsatı verileceği yazılı idi. Böylece Hükümet'in Osmanlı Devleti'ni daha iyi etki altına alacağı yazılı idi. Bu bakımdan isteğin karşılanması politik olarak müsaıttı.

7 Haziran'da Hatzfeld Almanya'ya Osmanlı Devleti'nin isteklerini netleştiren bir telgraf yolladı. Yine üç yıl süre ile bir kurmay, bir piyade, bir süvari ve bir topçu subayı ile bir yüksek idari memurun gönderilmesi arzusunun bildirilmekte idi. Sultan II. Abdülhamid maaşların zamanında ödenmesi, kendilerine ya da dullarına emeklilik hakkı tanınması için bu kişilerle özel bir sözleşme yapacaktı. Türklerin istihkam subayı istememesi dikkat çekmekte idi. Bu bilgiler imparatoru tatmin etmedi.

¹⁵⁵ Wallach, a. g. e, s. 24

¹⁵⁶ Wallach, a. g. e, s. 24

¹⁵⁷ Ortaylı, a. g. e., s. 59

İmparator, Subaylara verilecek makamın net açıklanmasını, Padişahın vereceği paranın miktarının net söylenmesini Babıaliden rica etmesini Başbakan'dan istedi.

Büyükelçi bu istek karşısında Babıali'nin düşüncesini 16 haziranda İmparator'a ilettili. Dört subaya “tabur komutanı” düzeyinde bir rütbenin verilmesi planlanmakta idi. Kontratla Osmanlı Devleti'nde çalışan subayların ve memurların maaşları sürekli dolgun tutulmakta ve Osmanlı bankası tarafından ödenmekte idi¹⁵⁸.

1877- 1878 Osmanlı- Rus Savaşı'ndan sonra yabancı devletlerin jandarma teşkilatı göz önüne alınarak değişiklikler yapılmıştır.Zaptiye teşkilatı yerine Fransız usulü jandarma teşkilatının kurulması düşünülmüştür.Bazı karşı çıkmalar nedeni ile XX. Yüzyılın başına kadar teşkilatta herhangi bir iyileştirme yapılamamıştır. Ülkenin maddi durumundan kaynaklı sebepleri ile jandarma teşkilatına gerekli önem verilememiştir¹⁵⁹.

Büyükelçiye Dreysse tarafından ulaştırılan kontrat taslağını 6 Temmuz 1880 tarihinde Berlin' ulaştırdı. Yollanan taslağa bir de Sultan II. Abdülhamid'in isteklerinin listesi iliştilirilmişti. Bu ekte Sultan II. Abdülhamid'in daha önceden istediği personele ek olarak, bir jandarma subayı, bir askeri okul müdür yardımcısı, bir Almanca öğretmeni, bir deniz subayı, Dışişleri için bir hukuk danışmanı, bir maliye memuru ile Gümrük Genel Müdürlüğü için danışman olarak istihdam edilecek bir memur istiyordu¹⁶⁰.Yollanan kontratta subayların alacağı maaşa değinilmiş, her ay sonunda aylık taksitler halinde, Osmanlı bankası tarafından ödenecek yıllık 20.000 frank verileceği yazılı idi. Anlaşma üç sene için yapılmıştı. Fakat tarafların arzu etmesi halinde uzatılabilirdi. Rütbeleri de ilerleyecekti. Ayrıca görevli olarak bulunacakları gezilerin yollukları Osmanlı Ordusu subaylarına verilenin iki katı olacaktı. Maluliyet ile ölüm halinde gerçekleştirilecek olaylar da unutulmadı. Osmanlı Devleti'ne gelmeleri için iki aylık ücret, kontrat süresi dolduğunda ülkelerine dönmeleri için dört aylık ücret verilmesi taahhüt edildi.

¹⁵⁸ Wallach, a. g. e., s. 25

¹⁵⁹ Zekeriya Türkmen, “Büyük Devletlerin Balkanlarda Uygulamaya Koydukları Bir Proje: Makedonya Sorunu, Makedonya Olaylarıyla Mücadelenin Osmanlı Ordusunun Değişimi ve Dönüşümüne Etkileri”,XIV. Yüzyıldan Günümüze Balkanlar ve Balkan Tarihi,On Dördüncü Askeri Tarih Kongresi Bildirileri- 1 , Genelkurmay Basımevi,Ankara,2014 S. 417

¹⁶⁰ Wallach, a. g. e., s. 26

Maliye memuru, Hukuk danışmanı ile Gümrük Genel Müdürlüğü Danışmanı birinci sene 40.000 Frank, İkinci ve üçüncü senelerde yılbaşına 25.000 Frank alacaklardı. Subaylar için düşünülen olanakların ödeme ile emeklilik şartları harfiyen kendilerine de sağlanmıştı. Görevli gelenler Osmanlı Devleti aleyhine davranış sergileyecek olurlarsa, Osmanlı Devleti hükümeti anlaşmayı bozabilecekti. Gelen görevliler kendi ülkelerinin hukuk kurallarına tabi olacaklardı. Subaylar, Osmanlı Devleti'ndeki rütbelerine karşılık gelen askeri üniformaları giyineceklerdi. Bu raporun başlığının kenarına yazılmış bir notta Başbakan “Koşullar uygundur” notunu görmüştü¹⁶¹. Bunun üzerine Başbakan diyeceği bir şey olmadığını, her iki taraf için de faydalı olabileceğini yazmıştı. Peşine şunu ekledi, “bize etki ve haberci kazandıracaktır”. On günün sonunda Büyükelçi, istenmiş bulunan deniz subayının Bahriye Nezareti'nde danışman olarak yerleştirileceğini, askeri okullar için istenmiş bulunan müdür yardımcısının Osmanlı askeri okullarını teşkilatlandırmak için hizmetlendirileceğini bildirdi¹⁶².

Başbakan'ın bazı tereddütleri vardı. Subaylar Osmanlı Devleti üniforması taşırlarsa “tayin edilmiş Prusyalı subaylar olarak görünmeyeceklerdi. Bunun tam tersi 50 seneden bu yana olduğu gibi, Sultan'ın fikrini kabul etmiş, belirli bir süre için ya da devamlı O'nun hizmetine girmiş olan eski Prusyalı subaylar” şeklinde lanse olacaklarını düşünmekte idi. Prusya harbiye Bakanı da aynı düşünceye sahipti. Bu subaylar yalnızca Prusya ordusundan ayrılmayı kabul ederlerse yollanabilirlerdi. Hatta askeri kabinenin başkanından bu konuda bir talimat çıkarılması istenmişti. Osmanlı Devleti'nde geçici bir süre ile bir görevin olduğu subaylar arasında yayıldı. Bütün bu makam sahibi kişiler bu 50 yıldan bahsetmekle birlikte Prusyalı subayları gösterirken, Moltke Heyeti'nin dört üyesinin Başbakan'ın yeni heyet için kabul etmek istemediği statünün aynısına sahip olduğunu gözden kaçırıyorlardı. İngiltere Alman Askeri Heyeti'nin Türkiye'ye yollanmasını istememekte idi. 19 Temmuz 1880 yılında Berlin'deki Alman Büyükelçisi Dışişleri Bakanlığı'na bu durumu ilettili¹⁶³.

¹⁶¹ Wallach, a. g. e., s. 26

¹⁶² Wallach, a. g. e., s. 26

¹⁶³ Wallach, a. g. e., s. 27

Moltke heyetinin gelişinin üzerinden yıllar geçmişti. Burada Başbakan'ın farklı düşüncesi, farklı çıkarımları, tasarımları ve istekleri muhakkaktı.

Yollanacak olan askerlerin statüsünden kaynaklanan sorun, İmparator ile askeri kabine tarafından tekrar görüşüldü. Askeri kabine başkanı Osmanlı Devleti'ne yollamak için, elverişli, işe yarayacak olan subay bulmakta güçlük çektiğini dile getirdi. Bu olayı iki sebebe bağladı. Bunlardan ilki, gidecek olan Prusyalı subayların Prusya hizmetinden tamamen ayrılacak olmaları idi. Diğeri ise görevini iyi icra eden subayların senede 20.000 Frank maaşın çok azının tasarruf edileceğini düşünmeleri idi. Durum bundan ibaret iken, işini iyi yapan subaylar yerine kendinden kuşku duyan subaylar Türkiye'ye gidiş için müracaat edeceklerdi. Askeri kabine Başkanı General Von A. Bedyll askerleri özendirme yoluna gitmeyi düşündü. En iyi özendirme, tespit edilen subayların, takdir edildikleri ve özellikle dikkatleri üzerlerine çekmek, kendilerini tanıtmak için fırsat olduğu hissini onlarda yaratmak olduğunu düşündü. Eğer Alman ordusundan tamamen ayrılmaları istenirse bu his kendilerinde yaratılamayacaktı.

Bu esnada Genelkurmay Başkanı Mareşal von Moltke de bir kurmay subay aradı, İmparator'a , Harp kabinesi' ne aralarından birisini tespit etmeleri için birkaç isim vermişti. Moltke kendisinin Osmanlı Devleti'ndeki eski tecrübelerine dayanarak, böyle bir görevden Osmanlılardan çok Alman subayların fayda göreceğini bildirdi. Yabancı askerlerin etkisi için en büyük mani dil idi. Moltke Türk üniforması taşınmasını kabul etmekte idi¹⁶⁴.Lakin subaylar, Prusya subayı olarak hareket etmeli idiler. Bunun aksi bir durum olursa diğer ülkelerin Türkiye'de bulunan maceracı askerleri ile aynı değerlendirilebilirlerdi. Subayların, İstanbul'da bulunan Alman Büyükelçiliğine bağlı olmalarını da istedi.

Askerlerin yollanması, Alman ordusu ile ilişkilerinin devam etmesi netleşmediği için araştırılmaya devam etti.

¹⁶⁴ Wallach, a. g. e., s. 28

Berlin Konferansı'nda Osmanlı Devleti'ne dayatılmış olan, Yunanistan'a toprak verilmesi durumunu henüz gerçekleştirilmemişti. Savaş tehlikesi olabilirdi. 1881 Ağustos ayının başlarında Sultan II. Abdülhamid, askeri heyetin gönderilmesi isteği ile tekrar İstanbul'da bulunan Alman Maslahatgüzarı von Hirschfeld'e başvurdu. Paris ile Londra'da yapılan emin araştırmalarla Karadağ ile Yunan sorununun oluşturduğu zorlukların yok edilmesinden sonra Fransız ile İngiliz diplomasisinin bu işe karşı tepkisiz bir durumda kaldıkları tespit edilmişti. Yunanistan'ın da Almanlardan subay istemesi, Almanların durumunu iyice karmaşıklaştırdı. Bu isteğe olumlu cevap vermeleri durumunda Sultan II. Abdülhamid'de hassasiyet oluşturacaktı. Aslında prensipte Osmanlı Devleti'nin isteğinin taraftarı olan Başbakan, bu yeni durumu göz önüne alarak, askeri heyetin teşkilinin biraz uzatılması talimatını Dışişleri Bakanlığına vermişti¹⁶⁵. Dışişleri Müsteşarlığına getirilmiş olan Kont Hatzfeldt, dönem itibarı ile şu anda Osmanlı Devleti'ne Yunanistan'dan daha fazla önem vermeleri gerektiğinin önemini vurguladı.

Sonunda 1882 senesinin başlarında, Alman askeri heyetinin önündeki engellerin tamamı temizlenmiş gibi göründü.19 Ocak 1882 tarihinde Osmanlı Devleti Dışişleri Bakanı İstanbul'daki Alman Maslahatgüzarına gönderilmesi istenen subay ile memurların içerisinde bulunduğu yeni listeyi sunmuştu. Şu anda Osmanlı Devleti'nde bulunan İdari memurlara ek olarak yenileri istenmekte idi. Askeri yargının uygulanması ile Disiplinin kuvvetlendirilmesi için, iki subay istenmekte idi. Daha önce de istenmiş olan birer tane kurmay, piyade, süvari subayın yollanmasında ısrarcı davranılıyordu.(Herhangi bir açıklama yapılmamış olmakla birlikte, listede topçu subayı yoktu).Bunlara ek olarak, kamu işleri, ticaret, orman ve madencilik işleri için iki danışman sıfatı ile görevli isteniyordu. Sonunda Osmanlı Devleti Askeri Okulu Müdürüne danışmanlık edecek bir subayı daha listeye eklemekte idi. Subayların rütbelerinin Binbaşı ile Albay arasında olması istendi. Osmanlıların notasına ilave ettiği yazıda Maslahatgüzar, Osmanlılardan edindiği bilgileri de kendisi eklemiştir. Kurmay subay ile üç sınıf subayının, Harbiye nazırı ile birlikte yüksek rütbeli Osmanlı Subayları üzerinde olması gereken otoriteyi oluşturabilmeleri

¹⁶⁵ Wallach,a. g. e., s. 29

için Üstsubay rütbesinde bulunmaları gerekiyordu. Osmanlı Askeri Eğitim alanlarında nadir de olsa Tuğgeneral rütbesinde askerler bulunduğu için, askeri eğitimi tekrar düzenlemekle görevlendirilmiş subayların da yüksek rütbeli olması zorunluluğu doğmakta idi. Askeri yargıyı oluşturacak subaylar da bir askeri ceza kanunu oluşturacak, askeri mahkeme kurabilecek hukuk donanımına sahip olması gerekiyordu. Jandarma subaylarından ne beklendiği belli değildi. Sultan II. Abdülhamid bir yandan sadece polis birliklerinin kurulmasını, diğer taraftan, savaşta Alman seyyar Jandarmasının görevini yapacak, Alman sahra jandarmasına benzeyen, askeri niteliği daha fazla olan birliklerin kurulmasını istiyordu. Biraz dikkat edilince, Osmanlı Devleti'nin bunlardan hepsine biraz olsun sahip olma istekleri görüldü. İstenen üç subay arasında uzun yıllar tecrübe kazanmış bir polis danışmanı olacak olursa bunun çok iyi olacağını düşündükleri görüldü.

Askeri heyet ile ilgili daha sonra gelişecek durumların daha iyi anlaşılabilmesi için Masklahatgüzar von Hirschfeld'in, geleceğin reformcularının vazifeleri ile başarı umutları hakkında farkına vardırıan uyarılarına değinmek faydalı olacaktır. Farklı sınıflardan üç subayın öncelikle teşkilatçı olmaları gerekiyordu. Vilayetlere gerçekleştirilecek olan denetleme gezileri azaltılmamış olmakla birlikte, bunlar genelde İstanbul merkezde görev yapacaklardı. Etkinlikleri eğitim alanlarından çok bürokratlarda olacaktı. Eğitim tabur ile süvari bölükleri ile benzerliklerinin kurulması, büyük taktik manevralarının onların yönetiminde yapılması bu subayların çalışmalarına bağlı olacaktı¹⁶⁶. Birliklerle direkt irtibatlı bulunmayacaklardı.

Sultan II. Abdülhamid'in Alman İmparatoru II. Wilhelm'den Osmanlı Devleti'nin ıslahı için uzman isteği, Alman hükümeti ve Genelkurmay Başkanı Moltke tarafından olumlu karşılanmıştı. Almanlar uzman yollanmasının Osmanlı'dan çok kendi işlerine geleceğini düşündüler¹⁶⁷.

11 Nisan 1882 tarihinde Kurmay Albay Otto August Johannes Kaehler'in başkanlığında ,Piyade Yüzbaşı Kamphövener, Topçu Yüzbaşı von Hobe ile Topçu

¹⁶⁶ Wallach, a. g. e., s. 30

¹⁶⁷ Türkmen, a. g. m., s. 938

Yüzbaşı Ristow Ordularından izinli bir şekilde Osmanlı Devleti topraklarına ulaştılar. Bu heyeti Moltke yolladı. Bir yıl sonra da Goltz geldi¹⁶⁸. 1882 yılında 10 Türk subayı eğitim ve öğretim için Almanya'ya yollandı¹⁶⁹.

Kaehler ve ekibinin gelmesi ile Osmanlı Ordusu'nun ıslahında tekrar Almanlar' a yönelmiş olundu. Bu daha sonra gelenek haline dönüştü. Heyetlerin gelişi 1914-1918 Birinci Dünya savaşı sonuna kadar sürdü¹⁷⁰

Almanya'nın, bu Askeri eğitim desteğinden beklentileri vardı; Almanya Osmanlı Devleti'nde siyasal ve askerî etki kazanacaktı. Osmanlı Devleti'ndeki diğer büyük güçlerin faaliyetleri, özellikle askerî ataşelerin çalışmaları kontrol altında olacaktı. Osmanlı ordusu Alman silahları kullanma yönünden sonuna kadar teşvik edilecek ve kullanmaları sağlanacaktı. Bismarck, Alman uzmanlar tarafından komuta edilen ve Alman silahlarıyla donatılmış Osmanlı ordusunu, ileride çıkması muhtemel Alman-Rus savaşında kullanmayı da düşündü. Daha sonra Osmanlı-Alman ilişkileri; Osmanlı Devleti üzerinde ağırlığı gün geçtikçe artan Alman nüfuzu, Osmanlı Devleti'nin Almanya'dan satın aldığı silahlar ve Birinci Dünya Savaşı örneklerinde kanıtlandığı gibi, bu stratejiye göre oluştu¹⁷¹.

İstanbul'da bulunan Alman Askeri Ataşesi Binbaşı von Stempel 1912 yılı Temmuz başlarında bir rapor verdi. Bu rapor askeri heyet hakkında ve ayrıntılı idi. O sırada Türkiye'de Farklı tarihlerde gelmiş 24 Alman Subayın çalıştığı biliniyordu.1909 yılında Sultan II. Abdülhamid tahttan indirildikten sonra gelen 11 Prusyalı subayın sözleşmesi bitmek üzere idi¹⁷².

¹⁶⁸ Kazım Karabekir, Tarih Boyunca Türk-Alman İlişkileri (1. Baskı), Emre Yayınları, İstanbul, 2001, s. 265

¹⁶⁹ Beşirli, a. g. m., s. 125

¹⁷⁰ Alkan, a. g. m., s. 136

¹⁷¹ Reyhan, a. g. m., s. 19

¹⁷² Wallach, a. g. e., s. 95

2.2. Kurmay Albay Otto von Kaehler:

16 Haziran 1830 senesinde Almanya'da dünyaya geldi¹⁷³.1882 yılında Osmanlı Devleti'ne geldi¹⁷⁴.Gelir gelmez Tuğgeneral rütbesi verildi. Korgeneral unvanı ile Sultan II. Abdülhamid'in yaverliğine atandı. 1885 yılında öldü. En son rütbesi Mareşal idi¹⁷⁵. Albay Kaehler 1882 senesinin Mayıs başında Türkiye'ye gelince yıllık 25.000 frank karşılığı altın para almak kaydı ile üç yıl süre ile iş mukavelesini imzaladı. Kaehler üç yıl süre ile Osmanlı Devleti'nde görev yapmış olmasına rağmen Kaehler heyeti, Alman silah fabrikalarının Osmanlı ile olan bağlantılarının kurulmasında öncülük de etmişlerdi¹⁷⁶.İşin ilginç tarafı İstanbul'a gelip sözleşmesini imzaladıktan hemen sonra 29 Haziran tarihinde Wilhelm kendisini Tümgeneral rütbesi ile emekliye ayırmıştı. Bunun nedeni Osmanlı Devleti'nden alacağı maaşın artırılması olabilirdi. Nitekim alacağı ücret hesaplanırken son rütbesine göre hesap yapıldı¹⁷⁷.

1882 yılının 20 Kasımında Osmanlı Devleti'nde görev yapan Prusyalı general Kaehler de İstanbul'dan gönderdiği özel bir mektubunda daha önceden Moltke'nin değinmiş olduğu konulara değiniyor ve bilgi aktarıyordu. Son zamanlarda Moltke'nin Türkiye ile ilgili yazmış olduğu mektuplarını daha ilgili bir şekilde okuduğunu dile getiriyordu. Vardığı kanı ise bu günkü durum ile o günlerin tamamen aynı olduğunu dile getiriyordu¹⁷⁸.

Kaehler göreve başladıktan çok kısa bir süre sonra Osmanlı Ordusunun içerisinde bulunduğu durumu özetledi. Orduyu askeri keşmekeş içerisinde buluyordu. Orduyu ortaya çıkarmak için uğraştığından bahsediyordu. Kendilerinin buraya getirilmelerindeki amacın, Alman ordusuna benzer bir ordu oluşturmak olduğunu lakin bunun için gerekli koşulların olmadığını, sadece komik bulduğu

¹⁷³ Alkan, a. g. m., s. 149

¹⁷⁴ Wallach, a. g. e., s. 51

¹⁷⁵ Kemal Turan, "II. Abdülhamid Döneminden 1918'e Türk-Alman Askeri Eğitim İlişkileri", Yeni Türkiye, 31, 2000, s.300

¹⁷⁶ Zekeriya Türkmen, "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Mekteb-i Harbiye-i Şahane" , IV. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri, OSMANLI İSTANBULU IV, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2016, s. 938

¹⁷⁷ Alkan, a. g. m., s. 150

¹⁷⁸ Wallach, a. g. e., s. 17

düzeide konuŖulduđunu Ŗöylüyordu. Bu durumu çok kısa bir sürede anladı¹⁷⁹. Kaehler içinde bulunduğu durumu değerlendirdi. Görevinin ne olduğunu cümlelere döktü. Kendisi ile birlikte gelen üç subay ile birlikte, görev sınırları içerisinde, savaşabilir bir güç oluşturmaktı.

Kaehler ve ekibi ıslahat önerilerinde bulunmadan önce Başkent haricindeki kışlalar ile birlikleri denetlediler. Karşılaştıkları tablo karşısında cesaretleri zedelendi. Subay ile erat maaşları çok düzensiz ödeniyordu. Yüksek rütbeli kişilerin de rüşvet aldıklarını çok kısa bir sürede hemen tespit etmişlerdi. Kaehler kendilerinin de bu kişilerin gözüne battığını düşünüyordu. Faaliyetlerini önlemek için geciktirme yolunun seçildiğini düşünüyordu¹⁸⁰. Kaehler'e göre yurt dışından askeri heyetler getirmek ile orduyu birinci sınıf silahlarla donatmaktaki amacın, dostları ile düşmanlarına Osmanlı Devleti'nin savaşa daima hazır olduğunu ima etmek, silah satan ülkelerin de kendi yanlarında olmasını sağlamak olduğunu dile getiriyordu. 1884 yılında Almanya'ya Sultan II. Abdülhamid'in ruh sağlığının kötü olduğu rapor ediliyordu. Sultan hemen hemen her konuya kendi yakınındaki kişilerin yaratıyor olabileceği bir tehlike olarak bakıyordu. Alman subaylar verimli çalışmıyor, yapılmak istenen askeri ıslahatlar sultanın kararsızlığı yüzünden sonuçlanmıyordu. Alman heyetin çalışmalarının engellenmesindeki üzüntüyü gidermek için onları hediyelere bođuyordu¹⁸¹.

Alman askeri heyetinde bulunanlar, yapmak istedikleri askeri ıslahatları yapamama nedenlerini, Sultan II. Abdülhamid'in kararsızlığına bağlamışlardı. Fakat Sultan II. Abdülhamid de zaten bu heyetin kendi istediği oranda hareket etmesini istemekte idi. Zaten Almanya'dan subay getirilmesindeki sebeplerden birisi de Almanya ile yakınılaşıldığını diğer devletlere göstermekti. Üç yılda bir pazarlık masasına oturan müşavirler de hediyelere boğulmaktan memnun bir şekilde Osmanlı Devleti'nde kalmaya devam etmişlerdi.

¹⁷⁹ Wallach, a. g. e., s. 34

¹⁸⁰ Wallach, a. g. e., s. 35

¹⁸¹ Wallach, a. g. e., s. 36

Alman subaylar Türkçe öğrenmemişlerdi¹⁸². Kaehler de Türkçe bilmiyordu. Kendilerine tahsis edilen emir subayı da Almanca bilmiyordu. Emir subayı Fransızca biliyordu. Kaehler ortalama 400 sayfa tutan muhtırayı Fransızca kaleme aldı. Emir subayı Türkçeye çevirdi. Kaehler Türkçesini okuyamıyordu, kontrol edemiyordu. Denetim açısından ara sıra rast gele bir sayfa seçiyor ve emir subayından bu Türkçe sayfayı Fransızcaya çevirmesini söylüyordu. Orduyu tanıdıkça yeni teşkilatın takdir edilecek şekilde gayret gösterdiğini, dış görünüşe de dikkat edilmeye çalışıldığını görüyordu. Kaehler Orduda yapılması gereken yenilikler için ayrıntılı bir rapor sundu. Ordu, on iki kolordu ile altı süvari tümeninden oluşmalıydı. Her kolorduda nizamiye ile seferberlikte ilk etapta silah altına alınacak redif tümenleri bulunacaktı. Otuz yıl sonra Goltz yapılmış olan ıslahat önerisini eleştirmişti. Osmanlı coğrafyasında uygulanmayacak kadar ayrıntılı ve uzun bulduğunu söylemişti¹⁸³. Muhtırayı hazırlamasının üzerinden iki yıl geçmesine rağmen herhangi bir adım atılmamıştı. Kaehler Sultan II. Abdülhamit'in kendisini oyaladığını düşünüyordu¹⁸⁴.

Osmanlı Ordusu'nun ıslahı için Kaehler'in sunduğu rapor komisyon tarafından detaylı incelendi. Sultan II. Abdülhamid 11 Aralık 1882 tarihinde ıslah için gerekli onayı verdi. Ocak 1884 tarihi gelmiş olmasına rağmen önerilerin hiç birisi hayata geçirilmemişti. Bu durum karşısında üzüntüsünü dile getirmek için huzura kabulünü isteyen Kaehler, 30 Ocak 1884' te huzura kabul edildi. Sultan II. Abdülhamid ıslah çalışmaları desteklediğini, şu anda kendisinin raporu incelediğini, enine boyuna bir incelemeden sonra ülkenin durumunu da göz önünde bulundurarak kabul edeceğini, arada ordunun ıslahını engellemek için uğraşan kişilerin hem kendisine hem de Alman heyete gittiğini, bunlara kulak asmamaları gerektiğini söylüyordu.

Kaehler Sultan II. Abdülhamid'i, kendisini tehlikelerden korumanın en iyi yolunun, iyi düzenlenmiş bir ordu ile olacağını anlatmaya çalıştı. Almanya ordusunu

¹⁸² Ortaylı, a. g. e., s. 62

¹⁸³ Wallach, a. g. e., s. 39

¹⁸⁴ Özyüksel, a. g. e., s. 46

örnek gösterdi¹⁸⁵. Bunun için subayların maddi durumları düzeltilmeliydi. Maluliyet durumunda geleceklerinden endişe etmemeleri gerekirdi. Sultan II. Abdülhamid bu fikirleri desteklemekle birlikte, fikirleri yerine getirmek için olanakların kısıtlı olduğunu dile getirdi.

Kaehler ıslahat çalışmaları için rapor hazırladı. Harp Tarihi öğretmeni olarak da ders verdi. Kısa bir süre Osmanlı Devleti'nde görev yaptı. En başarılı olduğu konu, silah firmalarının Osmanlı topraklarında konumlarını arttırmaları oldu¹⁸⁶.

Yıldız Sarayı ile miri binalara dikilecek paratonerler hakkında Ferik Kaehler Paşa' dan gelen telgrafnameye nazaran, mesele hakkında doğrudan doğruya Berlin sefiriyle muhabere etmesinin Mösyö Siemens'e tebliğ edildiğine dair, Sultan II. Abdülhamid'e sunulan bilgi bulunmaktadır¹⁸⁷.

Kaehler' in 1885 yılında vefat etmesinin ardından yerine 1883 yılında ilk heyetten bir yıl sonra İstanbul'a gelen von der Goltz getirildi. Kaehler öldüğünde Mareşal rütbesinde idi¹⁸⁸. Vefatının ardından Kaehler Feriköy Protestan Mezarlığına defnedilmişti¹⁸⁹.

Askerlik hizmetinde bulunan Almanyalı Kaehler Pasa'nın Almanya'daki kızına, Galata Rüşumat Müfettis-i Umumisi' nin zevcesi Madam Anna Jozef Hanım'a, Londra'da mukim İngiltere Cidde Konsolosu'nun kızı Matmazel Marie Page'e tekaüd maaşlarının ödenmesi¹⁹⁰.

2.3. Piyade Yüzbaşı Kamphövener :

1882 yılında Türkiye'ye geldi. Türk Topçuları genel müfettişliği görevini icra etti¹⁹¹. 1885 yılında yenilenen sözleşme 1888 yılında bitti. Sultan sözleşmeyi uzatma

¹⁸⁵ Wallach, a. g. e., s. 41

¹⁸⁶ Pınar Doğanay, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nda Görev Yapan Alman Subayları, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, 2016, s. 16

¹⁸⁷ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:3/67, 28., s. 1301

¹⁸⁸ Özgüldür, a. g. m., s. 301

¹⁸⁹ Alkan, a. g. m., s. 150

¹⁹⁰ BOA. HR. İD, Maliye, Ds: 327/43, 02. 03. 1886

¹⁹¹ Turan, a. g. m., s. 304

tafaftarı idi. Sözcleşmenin uzamasını kabul etti. Fakat çok aşırı isteklerde bulundu¹⁹².1888 yılında Kamphövener mali durumu yeterli görüyor lakin, Almanya Ordusu'ndaki istikbali ile ilgili olarak sözcleşmeyi yenilemek istemiyordu. Almanya'ya gitme düşüncesinde idi. Tam da o esnada doktorlar tarafından eşinin sağlığı ile ilgili olarak uzun seyahat yapamayacağı bildirildi. Durum değerlendirmesi yaparak Osmanlı ordusu'nda kalmaya karar verdi.(Kendisi Osmanlı mareşali oldu 1909 yılına kadar, yani 27 sene etkisiz bir şekilde Osmanlı hizmetinde bulundu)¹⁹³.1882-1890 yılları arasında da görev yaptı¹⁹⁴.Daha sonra görev süresi uzatıldı.

Ferik Kamphövener Paşa'nın satın alınmasına karar verilen mavzer tüfeklerinin nişangah derecesinin Almanya'da olduğu gibi 1600 metre nispetinde tayin edilmesi hakkındaki muhtırasının takdim edilmesi¹⁹⁵.

Ceza Kanunu'nun eksiklerinin tamamlanması ve Piyade Kanunu'nun tadil ve tashihi için Erkan-ı Harb Yaveri Rıza, Goltz ve Kamphövener Paşalar ile şube müdürlerinden müteşekkil komisyona, Adliye'den Fransızca bilen bir zatın tayin edilmesi¹⁹⁶.

Kamphövener Paşa'nın maaşı muntazaman Bank-ı Osmani' den verilmediği takdirde kontratının yenilenmesine muvafakat etmeyeceği hakkında Seraskerlik' in istekteğini bildirmesi¹⁹⁷.

Yaverandan Piyade Muallimi Ferik Kamphövener Paşa'nın Piyade askerlerini küçük çaplı yeni tüfeklerle ve dumansız barutlara karşı muharebeye hazırlamak üzere tertip ettiği talimnamenin tabedilmediği şikayet etti¹⁹⁸.

Kamphövener 1892 senesinde yapılan çalışmaların bilançosunu çıkarmayı düşündü. Sultan II. Abdülhamid'e muhtıra sundu. Kendi tabirine göre bu Sultan II.

¹⁹² Wallach, a. g. e., s. 57

¹⁹³ Wallach, a. g. e., s. 59

¹⁹⁴ Turan, a. g. m., s 304

¹⁹⁵ BOA. Y. MTV. Ds:26/79, 14. N. 1304

¹⁹⁶ BOA. Y. MTV. Ds:35/47 , 17. M. 1306

¹⁹⁷ BOA. Y. MTV. Ds: 41/100 , 09. Ca. 1307

¹⁹⁸ BOA. Y. MTV. Ds:46/79, 06. R. 1308

Abdülhamid'e gerçek bir hizmet yapmak için son girişimi idi. Sultan II. Abdülhamid bu girişime de cevap vermedi¹⁹⁹.

Kamphövener'in hazırladığı piyade talimhanesinin tatbik edilmemesini protesto eden Alman askeri uzmanın görevi bıraktı²⁰⁰.

Cevap alamayan Kamphövener 1893 yılı Mayıs ayı sonlarında yine bu muhtıranın özet şeklini hem Sultan II. Abdülhamid'e hem de Alman Büyükelçisine ulaştırdı. Kendisi bu muhtıra ile Sultan II. Abdülhamid'e gerçekleri göstermeyi istiyordu. Muhtıranın amacının bu olduğunu açıkladı. Osmanlı Ordusu' nun şu anda komşu ülkelerin orduları ile boy ölçüşecek durumda olmadığını, sahte danışmanların çeşitli garantiler vererek gerçeği kendisinden gizlemelerine izin vermemesini Sultan II. Abdülhamid'den rica etti. Kamphövener'in Türkiye'de bulunduğu 11 yıl içerisinde rütbeli komutanların eğitimi ile birliklerin durdurulmuş taktik eğitimlerinin ilerlemesi bakımından hiçbir şey yapılmamıştı. Büyük bir ordu için Sultan II. Abdülhamid kendisi malzeme sağlamış, hedefe doğru adım atmış ama devamı gelmemişti. Ordu da hareket etmek istemiyordu. Aktif ordunun harp hazırlıkları yalnızca birkaç sınıf tatbikatı ile nöbet, polis hizmetinden oluşuyordu²⁰¹. İhtiyatlar ile rediflerin hazırlıkları hala eksikti. Subay ile Astsubay kadrosu kendi işleri ile uğraşmamaktan bozulmuştu. Kamphövener umutsuzluğa uğramıştı. Bu karanlık tabloyu bu şekilde çiziyor ve anlatıyordu. Kamphövener sonuç olarak, göreve başladığı andan itibaren sayısız rapor verdiğini, yeterli asker ve diğer bütün kaynakların mevcut olmasına rağmen, verdiği raporları da takip ettiğini, kayda değer en küçük bir değişiklik olmadığını söylüyordu.

Kamphövener'in önerileri şunlardı, piyade talimnamesi hazırlamıştı, bu talimname kullanılmalıydı. Pangaltı' da bulunan askeri öğrenciler hemen bu talimnameye göre eğitilmeli idi. Genelkurmaya sunduğu eğitim dönemleri uygulanmalı ve kendisi bunları denetlemeli idi. Bazı subayların Almanya'da yapılan tüfeklerin bakımı ile kullanımını eğitiminden geçmesi gerekli idi. Tophanede bulunan

¹⁹⁹ Wallach, a. g. e., s. 63

²⁰⁰ BOA. Y. PRK. MYD, Ds:10/72, 29. Z. 1309

²⁰¹ Wallach, a. g. e., s. 63

fişek fabrikası manevra mermisi yapılması gerekli idi. Artık yeni tüfekler birlikte dağıtılmalıydı²⁰².

Büyükelçi Radolin rahatsızlıktan etkilenmişti. Sultan II. Abdülhamid'e subayları geri çağırmak istediklerini ,en azından bir süreliğine dönmelerini istediklerini dile getirmeyi düşündü. Ama Almanlardan boşalan yerlerin diğer milletler tarafından doldurulma ihtimali vardı. Radolin Goltz' un çok iyi bir yönetim sergilediğini düşünüyordu. Rodin' e göre Goltz Türklere açık açık kendisinin onlarda değil onların kendilerine ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Böylece bazı uygulamaları devreye sokturuyordu.

Yaverandan Piyade Feriki Kamphövener Paşa'nın, Ordu-yı Hümayun için teklif ettiği ıslahatların hiçbirisinin kabul görmediğinden yakınarak Almanya'ya dönmek istediğini açıkladı²⁰³.

Yaverandan Piyade Feriki Kamphövener Paşa'nın yazdığı mühim bir risalenin hülasasının padişah tarafından gözden geçirilmesini ve maiyyetinde çalışan Erkan-ı Harbiye binbaşılardan Abdülkerim Bey'in bir derece terfiini talepte bulundu²⁰⁴.

Yaverandan Piyade Feriki Kamphövener Paşa'nın, Almanya'ya dönmesine müsaade edilmesi istirham etti²⁰⁵.

Kamphövener hayal kırıklığı içerisindeydi. Esas itibarı ile Alman talimnamesinin bire bir aynısı olarak, Osmanlı Piyade Talimnamesini 1895 yılında II. Wilhelm' e sundu.

Avusturya askeri Ataşesi 1895 yılında ülkesine rapor verdi ve Kamphövener' in çok etkisiz olduğunu bildirdi. Kamphövener' in etrafı Türk yüksek Askeri makamlarınca sarılı idi. Yapmak istediği hiçbir ıslahata izin verilmiyordu²⁰⁶.

²⁰² Wallach, a. g. e., s. 64

²⁰³ BOA. Y. PRK. MYD,Ds:13/21, 01. M. 1310

²⁰⁴ BOA. Y. PRK. MYD,Ds:14/74, 22. Ş. 1311

²⁰⁵ BOA. Y. PRK. MYD,Ds:29. Z. 1311

²⁰⁶ Wallach, a. g. e., s. 65

Ferik Kamphövener Paşa' nın Almanya ziyareti hakkındaki mütalaaları bulunmaktadır²⁰⁷.

Van Der Goltz ve Kamphövener Paşaların müşirlik rütbesiyle taltifleri sebeplerinden bahisle Voix gazetesinin derc ettiği mektup tercümesinin takdim edilmiştir²⁰⁸.

Silah tevziatı hakkında müzakere edilmek üzere saraya celb olunan Ferik Abdullah Pasa ve Müsir Kamphövener Paşa'nın gelmedikleri için müzakerenin ertelenmiştir²⁰⁹.

Umum Piyade Muallimi Müsir Kamphövener'in Almanya'dan celbettiği muhtelif kitap ve dergileri gösterir cetvel bulunmaktadır²¹⁰.

Almanya ve Prusya'da neşrolunan kanun, nizam ve talimatla ilgili eserlerin birer nüshasının tedarik edilmiştir²¹¹.

Umum Piyade Muallimi Von Kamphövener'in vazifesinden istifa ederken Padişah II.Abdülhamid'e bağlılığını bildirmiştir²¹².

Müsir Von Kamphövener'in Anadolu Simendifer hattında yaptığı seyahat hakkında intibaları bulunmaktadır²¹³.

Von Kamphövener'in Makedonya'da hatt-ı imtiyaza tecavüz eden Bulgar eşkiyasına karşı nasıl hareket edilmesi gerektiği hakkındaki raporu vardır²¹⁴.

Kamphövener Pasa'nın devlet hizmetinde yirmibeşinci yılını tamamlanması ile ilgili belge bulunmaktadır²¹⁵.

²⁰⁷ BOA. Y. PRK. MYD, Ds:15/24, 07. S. 1312

²⁰⁸ BOA. Y. A: HUS, Ds:327/48, 13. Za. 1312

²⁰⁹ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:16/88, 15. S. 1313

²¹⁰ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:21/7, 29. Z. 1315

²¹¹ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:21/10, 29. Z. 1315

²¹² BOA. Y. PRK. MYD. Ds:23/87, 29. Z. 1318

²¹³ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:23/88, 29. Z. 1318

²¹⁴ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:25/36, 18. M. 321

²¹⁵ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:26/67, 09. R. 1325

Askeriye'de yapılacak ıslahatlar hakkında Kamphövener Paşa'nın Padişah ile görüşmek istediğinde bulunmuştur²¹⁶.

Kendisine verilen yaver-i ekremlik ünvanından dolayı Umum Piyade Muallimi Kamphövener Paşa teşekkür etmiştir²¹⁷.

Ferik Kamphövener' in mavzer tüfekleri için alınacak fişeklere ilişkin tutanağın niçin imzalanmadığına dair mütalaası bulunmaktadır²¹⁸.

Almanyalı Kamphövener Paşa tarafından yaptırılan talimlerin talimatlara uygun olup olmadığı istenmektedir²¹⁹.

Alman Ferik Kamphövener Paşa'nın yaptığı askeri teftişler ve bu husustaki tavsiyeleri bulunmaktadır²²⁰.

2.4. Topçu Yüzbaşı von Hobe :

Kendisi Kaehler ile birlikte gelen ilk heyette bulunuyordu. 1882-1896 seneleri arasında süvari ile istihkam tugay komutanlığında görev yaptı²²¹.

Von Hobe'nin Almanya seyahati ve hayvan mübayaası hakkında verdiği malumat bulunmaktadır²²².

Von Hobe'nin mirahurlukdan istifasının sebeplerinin izahı vardır²²³.

1885 yılında yenilenen sözleşme 1888 yılında bitti. .Şu ana kadar 3000 0 Frank almıştı, şimdiden sonra 40000 frank istiyordu. Bu ücret Goltz' un ücretine eşitti. Maaş zammı ile aldığı para Goltz' un maaşından fazla idi²²⁴.Alman Büyükelçisinden Subayların kalması rica edildi. Von Hobe sözleşmesinin

²¹⁶ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:26/84, 29. Z. 1325

²¹⁷ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:26/93, 29. Z. 1325

²¹⁸ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:6/21, 18. C. 1304

²¹⁹ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:6/53, 24. Za. 1304

²²⁰ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:6/58, 06. Z. 1304

²²¹ Turan, a. g. m., s. 304

²²² BOA. Y. PRK. MYD. Ds:3/3, 10. M. 1301

²²³ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:4/90, 23. B. 1303

²²⁴ Wallach, a. g. e., s. 57

yenilenmesini istemediğini söyledi. Almanya'ya dönmek istediğini dile getirdi. Lakin bunun yanında sadece Sultan II. Abdülhamid'in isteği ile Osmanlı Devleti'nde kalabileceğini belirtti. Yine de kalması, şartlarının Sultan II. Abdülhamid tarafından kabul edilmesine bağlı idi. Üç yıl sonra Almanya ordusuna dönebilmesi garanti edilmeli idi. İleri sürdüğü parasal koşullar da sultan II. Abdülhamid tarafından kabul edilmeli idi²²⁵. Şu anda 30000 Frank maaş ile 16.50 Frank olağanüstü maaş alıyordu. Sözleşme ile maaşının 40000 Frank'a yükseltilmesini arzu ediyordu. Bu subaylar Osmanlı Devleti'nde kaldıkları süre içerisinde ülke hakkında birçok izlenimde bulunmuşlardı. Aksaklıkları görmüşlerdir. Osmanlı Devleti hakkında yapacakları olumsuz açıklamalar, Osmanlı'nın saygınlığına zarar vereceğinden dolayı gitmeleri istenmiyordu. Alman subaylar eninde sonunda Sultan II. Abdülhamid'in bu paraları ödeyeceğini biliyorlardı. Bu arada Alman Büyükelçisi yeni Alman subaylar gelebileceğini söyledi. Sultan II. Abdülhamid bunu reddetmişti. Ülkenin bulunduğu durum ve kendi askerleri ile Alman subaylar arasındaki ücret uçurumu Sultan II. Abdülhamid'i huzursuz etti. Nihayet huzursuzluk içerisinde Alman subayların yıllık ücretini 40.000 Franka çıkardı. Ekstra bir ücret ile emeklilik tazminatı ödenmesini reddetti. Hobe bu şartlarla Osmanlı Devleti'nde kaldı²²⁶.

Yaverandan Süvari Feriki Almanyalı Von Hobe Paşa'nın, tebligata rağmen maaşlarını alamadığından şikayette bulunmuştur²²⁷.

Kaehler öldükten sonra, Almanya subaylar üzerindeki etkin kontrolü neredeyse kaybetmişti. Goltz paşa hariç, rapor gönderme çok nadir oluyordu. Büyükelçi Hükümete öneride bulundu. Diğer subaylar Goltz'a rapor sunmalı o da raporları birleştirip Berlin'e bildirmeli idi. Hükümet bu doğrultuda emir verdi. Subaylar bu duruma mukavemet gösterdi. Bu konuyu engellemesi için Sultan II. Abdülhamid'e bilgi verdiler. En sert mukavemeti von Hobe gösterdi.

Hobe Osmanlı Devleti'nde seçkin bir süvari subayı olarak nam salmıştı. Osmanlı Ordusu'nda etkin bir başarısının olmadığını farkında değildi. 1892

²²⁵ Wallach, a. g. e., s. 58

²²⁶ Wallach, a. g. e., s. 59

²²⁷ BOA. Y. PRK. MYD. Ds:7/9, 30. B. 1305

senesinde Nuri Paşa Hassa Ahırları' nın komutanı idi. Çok yaşlanmıştı. İşleri kendisine yardımcı olması için yardımcısı Hobe'ye bırakmıştı. Nuri Paşa'dan sonra Hassa Ahırları' nın komutanlığına Fransa'da tahsil görmüş olan İzzet paşa getirildi. Hobe durumdan memnun değildi. Bir seçim yapmalıydı. Ya sarayda kalıp burasının nimetlerinden faydalanacaktı ya da gidecekti²²⁸.

Almanya imparatorunun sefir paşayla Hobe Paşa' yı kabul etti²²⁹.

Almanya imparatorunun sefir paşayla Hobe Paşa'yı kabul etti²³⁰.

Hobe Paşa'nın ayın yirminci günü Berlin'e muvasalatı melhuz olduğu ve sefir paşanın ihale buyurulan memuriyetine dair telgrafnameye cevap vermiştir²³¹.

Von Hobe Paşa'nın hizmetinden dolayı Almanya Hükümeti'nce davet edildiği ve sayet kalması isteniyorsa kontratosunun yenilenmesi istirham etmiştir²³².

O kalmayı tercih etti. Lakin kendisine hiçbir şey danışılmıyordu. 1894 senesinde Büyükelçi ile von Hobe arasında rapor kavgası yaşandı. Bu olay o kadar büyüdü ki, Radolin İmparator II. Wilhelm'den Hobe'nin geri çağırılmasını istedi. II. Wilhelm bu isteği yerine getirdi. Bir yıl öncesinde de Radolin, Osmanlı Devleti'nin alacağı 50 damızlık aygırın, Hobe' nin davranışından dolayı Fransa'ya sipariş edildiğini Başkan'a bildirmişti²³³.

Von Hobe Paşa'nın Onuncu Süvari Tugayı'na tayin edilmiştir²³⁴. Yıl 1894

Büyükelçi Hobe' den heyetten ayrılmasını istedi. Von Hobe teklifi kabul etmedi. Sultan II. Abdülhamid'den Generali azletmesi istendi. II. Wilhelm'in kararı iletildi.

²²⁸ Wallach, a. g. e., s. 69

²²⁹ BOA. HR. TO: Ds:35/54, 20. 06. 1892

²³⁰ BOA. HR:TO. Ds: 35/59, 22. 06. 1892

²³¹ BOA:HR:TO: DS: 35/53, 17. 06. 1892

²³² BOA. Y. PRK. MYD. Ds:7/15, 25. Ş. 1305

²³³ Wallach, a. g. e., s. 70

²³⁴ BOA. HR:SYS, Ds:29/56, 18. 12. 1894

Bahriye ferikliğinden mütakaid Von Hobe Paşa'nın maaşlarını alamadığının belgesi mevcuttur²³⁵.

Başbakanlık Osmanlı arşivinde 1896 tarihli, Hobe Paşa'nın görevine son verilmesinden ötürü mukavele gereği ödenecek ücretin belgesi mevcuttur.

Hobe Paşa'nın hizmet-i Devlet-i Aliyye'den affi ile mukavelenamesi mucebince harcırah ve atıyye-i seniyye tertibinden maaş olarak kendisine üç yüz lira itası²³⁶.

Daha sonra Hobe Paşa Göreve iade edilmesi için müracaat etti.

Tekaüdü icra edilen Hobe Paşa'ya sened-i resmi itası ve isinin sürüncemede bırakılmadan sürat-i tesviyesi istenmektedir²³⁷.

Almanya İmparatoru'nu ziyaretinden ve oradaki zabitanın vaziyetlerinden bahisle tahsil müddetleri sona ermiş olan zabitlerin geri dönüşleri hakkında yaverandan Von Hobe Paşa'nın yazısı bulunmaktadır²³⁸.

Müşir von der Goltz Paşa ile Ferik von der Hobe Paşa ve Madam Lehisman'ın bir seneden beri maaş alamadıklarından maaşat-ı mütedahilelerinin tesviyesi rica edilmektedir. (Maaş ve Emekli Aylığı Tahsisatı)²³⁹

Goliç ve Hobe Pasalar ile Lehisman Paşa'nın zevcesinin maaşat-ı mütedahilesi hakkındaki belgedir. (Maaş ve Emekli Aylığı Tahsisatı)²⁴⁰

2.5. Topçu Yüzbaşı Ristow :

Ristow da ilk gelen heyetin içerisinde idi. 1882-1890 yılları arasında en son Korgeneral olarak Osmanlı Devleti'nde bulundu²⁴¹.

²³⁵ BOA. BEO. Askeri Tekaüd Sandığı Ds: 2413/180937, 10. B. 1322.

²³⁶ BOA. BEO. Harbiye Ds:448/33554, 01. S. 1312.

²³⁷ BOA. BEO. Harbiye Ds:470/35189, 02. Ra. 1312

²³⁸ BOA. Y. MTV. Ds:27/49, 19. Za. 1304

²³⁹ BOA. HR. İD, Maaş ve emekli aylığı, Ds:2088/79, 31. 12. 1903

²⁴⁰ BOA. HR. İD Maaş ve Emekli Aylığı Ds:2088/83, 16. 02. 1904

Bolayır istihkamâtı mevkiilerinin keşfi hakkında yapılan çalışmalar ve Ristow Paşa'nın memuriyetine gitmemesinin sebebi bulunmaktadır²⁴².

1885 yılında yenilenen sözleşme 1888 yılında bitti. Şu ana kadar 3000 0 Frank almıştı, şimdiden sonra 40000 frank istiyordu. Bu ücret Goltz' un ücretine eşitti. Maaş zammı ile aldığı para Goltz' un maaşından fazla idi²⁴³.1888 yılında Ristow' da Hobe ile aynı şartlara sahip olarak sözleşme yeniledi.1891 senesinde Ristow öldü²⁴⁴.

Yaverandan Piyade Feriki Kamphövener, Süvari Feriki Von Hobe ve Topçu Feriki Risto Pasa'nın kontrat müddetleri bitmek üzere olduğundan Almanya'ya gitmek için izin talep etmişlerdir²⁴⁵.

Ristow'un ölümü üzerine eşi bir süre maaşını almaya devam etti. Daha sonra tekrar evlendiğinde maaşı kesildi. Zevcesi dava ederek tekrar maaş tahsisini istedi ve maaş almaya devam etti. Bunun sebebi çocuklarının on sekiz yaşından küçük olması idi.

Almanyalı Müteveffa Ferik Ristow Paşa'nın zevcesine maaş tahsis edilmelidir²⁴⁶.

Müteveffa Ristow Paşa'nın yerine Almanya'dan getirilmiş olan Binbası Herr Dogser Mikof'a tahsis olunacak maaşın Daire-i Askeriye' den verilmektedir²⁴⁷.

2.6. Binbası Herr Dogser Mikof

Ristow ile ilgili aranan belgeler içerisinde kendisine ulaşıldı.1893 yılında kendisi Osmanlı Devleti'nde görev yapmakta idi. Ristow paşanın ölümü üzerine onun yerine geldi.

²⁴¹ Turan, a. g. m., s. 304

²⁴² BOA. Y. PRK. MYD. Ds:4/91, 28. B. 1303

²⁴³ Wallach, a. g. e., s. 57

²⁴⁴ Wallach, a. g. e, S. 62

²⁴⁵ BOA. Y. MTV. Ds:33/3, 03. N. 1305

²⁴⁶ BOA. HR:İD: Maliye, Ds:328/17, 02. 10. 1984

²⁴⁷ BOA. Y. MTV. Ds:61/37, 14. N. 1309

2.7. Binbaşı Baron Colmar von der Goltz

Alman Genelkurmayında görevi binbaşı idi. Osmanlı Devleti'ndeki hizmetine Tuğgeneral rütbesi ile girdi²⁴⁸15 Haziran 1883 senesinde Türkiye'nin hizmetine geçti²⁴⁹. Goltz'da kendisinden önce gelen heyetteki uzmanlar gibi Alman Genelkurmayı tarafından özellikle seçilerek Osmanlı Devleti'ne gönderilmiş bir kurmay subayı idi²⁵⁰.

General von der Goltz, subay yetiştiren okulları düzene sokmaya çalıştı, kurmayları örgütliyordu; Diğerleri Mauser ile Krupp fabrikalarına silâh siparişleri sağlıyorlardı.

Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndaki emeli belirgin hale geldi. İstikrarlı bir şekilde Almanya, sanayii olmayan yeni bir ülkenin ekonomisine egemen olma niyetinde idi. Bu büyük plana Alman diplomasisi de yardım sağladı²⁵¹.

Eğitim için Almanya'ya öğrenci yollanmasını da Goltz Sultan II. Abdülhamit'e kabul ettirdi²⁵².

Von der Goltz çok kısa bir zaman zarfında kendini kabul ettirip önemsetmeyi başardı. Kendisinden Osmanlı dostu olarak bahsedilmeye başlanmıştı. Ancak von der Goltz'a yönelik daha farklı algılar daha mevcuttu. Von der Goltz'ün Alman Dışişleri Bakanlığı ile Alman Genelkurmayı'na günlük raporlar sunup Alman İmparatorluğu'nun Osmanlı'ya yönelik siyasetini etkilediği ifade edilmekte idi. Ayrıca von der Goltz'ün İstanbul'da göreve başladıktan sonra Osmanlı ordusunun Alman silah fabrikalarından çok miktarda silah ile mühimmat sipariş etti. 1890'lı yılların sonlarına doğru Alman silah fabrikaları Osmanlı silah pazarını tamamen

²⁴⁸ Özgüldür, a. g. m., s. 302

²⁴⁹ Goltz Paşanın Hatırası Ve Hal Tercümesi, KKK İstanbul Askeri Basımevi, 1953, s. 47

²⁵⁰ Türkmen, a, g, m., s. 940

²⁵¹ Impert, a. g. e., s. 158

²⁵² Rathman. a. g. e., s. 29

eline geçirdi. 1889-1897 seneleri arasında Osmanlı Devleti Alman silah fabrikalarından 68.6 milyon mark miktarında silah ile mühimmat satın aldı²⁵³.

Goltz 'ün Osmanlı Devleti'ne yollanması iki nedenden dolayı uygun görülmüştü. Sebeplerden ilki, Goltz bir kitap yayınlamıştı. Bu kitabın hazırlanma aşamasında iki yılını harcamıştı. Ayrıca düşmanları sayılan Gambetta' yı kitabında çok övmüştü. Maddi imkansızlık içerisindeydi. Osmanlı Devleti'ne yollanması uygun görüldü. Bir anlamda sürgündü. Diğer anlamda bu görev için uygun olduğu da düşünülüyordu. Goltz çok lütufkar karşıladı. Yaz tatili esnasında atanmıştı. İslahla ilgili araştırma yaptı. Araştırmaları sırasında kendilerinin Osmanlı Ordusu'na devamlı faydalı olamayacaklarını anladı²⁵⁴. Goltz' un bulunduğu alanda da Sultan II. Abdülhamid'in gizli polisleri vardı. Goltz bu durumdan rahatsızdı. Askeri okulda bir hafiye bulunmakta idi. Goltz hafiyeden rahatsız oldu ve rahatsızlığını dile getirdi. Görüşmelerin sonunda Sultan II. Abdülhamid hafiyeyi askeri okuldan çekti. İlk geldiğinde kısıtlı olan alanı biraz olsun genişledi.

Ortalama bir yıl sonra, 1885 yılında Goltz , Yüksek Askeri Okulun ikinci sınıfını kapattığını rapor ediyordu. Sultan II. Abdülhamid orduda yapılacak ıslahatlarla ilgili kendisinin aleyhine şüphe duyuyordu. Goltz pek fazla ilerleme kaydedemeyeceğinin farkındaydı. Sultan II. Abdülhamid'in davranışının, orduyu savaşılamaz hale getireceğini biliyordu²⁵⁵.

Goltz Osmanlı ordusu ile ilgili çok hayale kapılmamak gerektiğini raporunda yazdı. Diğer taraftan Almanya'nın liderliğinde Avusturya, İtalya, Osmanlı Devleti'nden oluşan bir Orta Avrupa Birliği kurmanın önemini gözden kaçırmamayı öğütüyordu.

²⁵³ Alkan, a. g. m., s. 43

²⁵⁴ Wallach, a. g. e., s. 43

²⁵⁵ Wallach, a. g. e., s. 45

1885 yılında Goltz, Alman subayların Osmanlı Ordusu'nda hiçbir başarıya imza atmadığını belirtti. Ona göre Sultan II. Abdülhamit ıslahat fikrinde samimi değildi²⁵⁶.

Goltz'a göre, ilk gelen heyette bulunan kişiler yabancı ülkelerde görev yapmak için uygun değillerdi. Önermiş oldukları fikirler ülkenin şartlarına uygun değildi. Almanya'nın kopyası idi. Almanya için uygundu. Kendisi de fazla bir şey yapamadığının farkında idi. Goltz en azından Osmanlıların, Alman memurlar ile sivil personelin razı olduğu birkaç şey oluşturabilmişti. İlk gelen heyettekiler bu yapılanları örtbas etmek için ellerinden geleni yapıyordu. İlk heyet Goltz' a mesafeli davranıyordu.

Harp akademisinde o yıllarda sadece sayılar ile tarihler ezberletiliyordu. Goltz yeni dersler ekletti. Kurmay hizmetleri, savaş silah araç ve gereçleri, savaş tarihi, savaş sanatı, yabancı ordular teşkilatı, Osmanlı Ordu Bilgisi, stratejik coğrafya, istatistik, uygulamalı taktik ile arazide kurmay hizmetleri ders programına dahil ettirdi. Askeri edebiyat kursunun faaliyete girmesini planlıyordu. Bunlar için öğretmen ve eser lazımdı. Kontratının bitme süresinin geleceği zamana kadar atış derslerini canlandıracağını tahmin ediyordu²⁵⁷.

1886 yılında Goltz'un sözleşmesi bitmişti. Lakin sözleşmenin yenilenmesi isteniyordu. Sultan caydırma politikasını devreye sokuyordu. Günlük işlerinde kendisi ile fikir telakkisinde bulunuyordu. Parktaki toprak kayması ile ilgili fikirlerini soruyor, böylece fikirlerine değer verdiğini gösteriyordu. Sultan caydırma politikası için hediyelere boğuyordu onları. Lakin Goltz' un Türkiye'de kalmaya devam etmek için katı istekleri vardı. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz, yerli subaylar ile aynı unvana sahip olacaktı. verimli ve etkili çalışabilmesi için çalışma alanı açıkça belirtilecekti. Kendisi tarafından belirlenmiş reformların Genelkurmay tarafından yapılması temel istekleriydi. Padişah bu istekler olmaksızın Goltz' un kalmasını istiyordu. Durum maddi olarak çözülmeye çalışıldı. Goltz' a 50.000 Frank ile Genelkurmay Başkanlığı'nın yetkili temsilciliği makamı teklif edildi. Korgeneralliğe

²⁵⁶ Özyüksel, a. g. e., s. 47

²⁵⁷ Wallach, a. g. e., s. 46

(ferik) yükseltileceği belirtildi. Goltz istekleri kabul edilmez ise burada kalmayacağını iyice hissettirmek için evini toplamaya başladı²⁵⁸. Padişah II. Wilhem' e müracaat etti. Goltz Ordunun yeniden yapılandırılıp organize edilmesi için reform planının kabulü şartı ile kalacağını dile getirdi. 22 Temmuz 1886'da üç yıl daha Türkiye'de kalması için kontrat hazırlandı. Daha sonra sunduğu bir raporda Goltz' un isteklerinin yerine gelmediği görüldü²⁵⁹.

1886 yılında Goltz Sultan II. Abdülhamid'den Genelkurmay Başkanlığına getirildiği anlamına gelen bir emir aldı.

Osmanlı Devleti hizmetinde istihdam edilmek üzere Goltz Paşa refakatinde Dersaadet' e gelmiş olan Alman zabitanının Saray-ı Hümayun' a izamları bulunmaktadır²⁶⁰.

Goltz' un yeni vazifesi, seferberlik, yığınak, hareket planları, harita alma ile genç kurmay subayların eğitimi idi. Goltz Sultan II. Abdülhamid'in kısıtlamalarından kaynaklanan sıkıntılar yaşamakta idi. Genç kurmay subayların harp oyunu için dahi bir araya gelmelerine müsaade edilmiyordu. Goltz yalnızca bir defa, 1894 yılında, Yunan sınırında yapılmış olan bir geziye katıldı²⁶¹. Goltz' a Mustafa Paşa ile beraber ordunun düzeltilmesi için öneri hazırlaması vazifesi verildi. Sultan II. Abdülhamid baştan sınırları çizmiş, hareket alanları daralmıştı. Mesela konuş durumuna dokunulmamalıydı, Sultan II. Abdülhamid, teşkilat değişikliklerinin, hareketlerin ve silahlı birliklerin bir yerden bir yere gitmesinin otoritesine ve şahsına zarar verebileceğinden, bir ihtilal girişiminden şüphe duymakta idi.

Goltz Avrupa'dan gerçekleştirilecek bir taarruz ihtimaline karşı İstanbul'u koruyacak, Çatalca hattının tahkimi için öneride bulunulmak üzere oluşturulmuş olan komisyonun üyeliğine atandı. Bu bölgeye gidip keşifler yapmak istedi. Bu fikirden Sultan II. Abdülhamid hoşnut olmadı. Bu göreve atanması tamamen Harbiye Nazırı' nın isteği ile oldu. Sultan II. Abdülhamid kuşku duydu. Görevlendirmenin Goltz' u

²⁵⁸ Wallach, a. g. e., s. 55

²⁵⁹ Wallach, a. g. e., s. 57

²⁶⁰ BOA. BEO. Harbiye DS:3652/273882, 09. L. 1327

²⁶¹ Wallach, a. g. e., s. 52

askeri okuldan uzaklaştırmak için yapıldığını düşündü. Sultan II. Abdülhamid Goltz' u uzaklaştırarak ihtilal yapabileceklerini düşündü. Sultan II. Abdülhamid Goltz'a Harbiye nazırının kendisini Çatalca' ya yollama fikri doğduğunda emre uymamasını ve hemen direk kendisine haber vermesini emretti. Goltz' un asıl görev alanı askeri okullarla ilgili idi²⁶².

Serasker Osman Paşa Goltz' a ilk geldiği zaman zarfında askeri okullarda ıslahat istemediğini açıkladı. İlerleyen zaman diliminde Goltz' un dersleri uygulamalı hale getirme isteğini kabul etti. Harp okulu iki bölümden oluşuyordu. Bunlar Askeri Okul ve Kurmay Okul idi. Bu okulların eğitimi için Berlin Harp Akademisi'ni örnek aldı. Osmanlı Devleti'nde 12 yıl kaldı. Bu süre içerisinde 4000'den fazla Türkçe taş basması kitap yayımladı²⁶³.

Kurumda bulunan Osmanlı Devleti yöneticinin aksine beslenme ile sağlık gibi iç hizmet ile ilgili sorunlar ile de ilgilendi. Hizmete girerken dayak cezasının kaldırılmasını şart olarak belirtti. Bu çalışmalarını esnasında genç subaylar ile temas kurdu. Onların saygınlığını kazandı. Sultan II. Abdülhamid tahttan indirildikten sonra, bazı Genç Türk çevrelerinde Sultan II. Abdülhamid'in yönetiminin adamı olarak nitelendirildi. Subay grubu ile Osmanlı Devleti'nde oluşan Alman etkisinin ve Alman Doğu politikasının çıkarları için ilişkiler oluşturduğu şüphesizdir²⁶⁴.

Harbiye Mektebinde görevini sürdüren Goltz Paşa Ekim 1889'da Almanya'ya rapor yazdı. Almanya'ya eğitim için gönderilecek Osmanlı subaylarının Alman imparatoruna olan sadakatlerine göre mi, öğrendikleri ile kendisine yardıma hazır ve aynı fikirde olanlar arasından mı seçilmesi gerektiğini sormuştu; aldığı cevapta askerlik sanatına olan kabiliyetlerinden çok, Alman hayranı olmalarına dikkat edilmesi gerektiği cevabını almıştı²⁶⁵.

Goltz özellikle genç Subaylarla ilişkilerini güçlendiriyordu. Bu subay guruplarını istilacı doğu politikası için daha sonra kullanabileceklerdi. Goltz II.

²⁶² Wallach, a. g. e., s. 53

²⁶³ Özgüldür ,a. g. m., s. 303

²⁶⁴ Wallach, a. g. e., s. 54

²⁶⁵ Ortaylı, a. g. e., s.67; Türkmen, a. g. m., s. 947

Abdülhamit'in sırlarını zekice öğreniyor, çoğunlukla çok önemli siyasi konularda olan bu gizli bilgileri, askeri sırları Dışişleri Bakanlığı ve Genelkurmay'a rapor ediyordu. Örnek verilecek olursa İstanbul etrafındaki istihkamların canibinden asakir-i sahaneye icra kılınan tensikat durumu ve Boğazlardaki tahkimatların krokileri²⁶⁶.

Goltz'un sözleşmesi tekrar bitti. 1889 yılında anlaşma imzalamak istemediğini söyledi. Bununla ilgili bir yazı yazdı ve padişaha sundu. Kalmak istememesinin gerekçesini üç maddeye sığdırdı.

1.Oluşturmaya çalıştığı Ordu ıslahatında iki yıldan bu yana en ufak bir ilerleme olmamıştı. Israrcı olmasına rağmen Sultan II. Abdülhamid uygulama emri çıkarılmamıştı.

2.Seferberlik hazırlıkları tam anlamıyla durduruldu.

3.Karadeniz'den birden gelecek bir tehlikeye karşı Başkenti korumak için alınması gereken önlemler alınmamıştı²⁶⁷.

Sultan II. Abdülhamid kendine özgü bir şekilde cevap verdi. Sultan II. Abdülhamid Goltz' a çalışmalarından çok memnun olduğunu, bir yıl daha kalmasını istediğini, eğer 5 yıl kalırsa da çok iyi olabileceğini dile getirdi. Şu anda maaşı 40.000 Franktı, eğer kalmaya karar verirse Sultan II. Abdülhamid ona yaklaşık 18500 Mark yani 1000 Türk Lirası maaş zammı verecekti. Goltz para ile ilgili bir talebi bulunmadığını söyleyerek teklifi reddetti. Reformların uygulanmaya konması halinde kalacağını söyledi. Yalnızca faydalı bir çalışma yapılacağına dair umut verilirse kalabilirdi. Parasal konularda değil, bu isteklerinde ısrarcı oldu²⁶⁸.

Goltz kalmak istememesine rağmen Alman hükümetinin isteği ile Osmanlı Devleti'nde kaldığını fark etti. Türkiye'de kaldı fakat hiçbir şey değişmedi. Bütün işler komisyonda tartışılıyor, üzerinde hararetli tartışmalar yaşanıyor, hayata geçirilmiyordu. Kağıt üzerindeki çalışmaya göre Sultan II. Abdülhamid askeri

²⁶⁶ Rathman, a. g. e., s. 28

²⁶⁷ Wallach, a. g. e., s. 60

²⁶⁸ Wallach, a. g. e., s. 60

yönden çok başarılı olduğunu düşünüyor, etrafında toplanan insanlar da onun bu şekilde düşünmesini sağlıyordu²⁶⁹.

Kendisine verilen söyler yerine getirilmemişti, Goltz 1893 yılında Görevinden ayrılmak istediğini bildirdi. Goltz yine etrafını saran Sultan hafiyelerinden yakındı²⁷⁰. Goltz bulunduğu durumdan aşırı derecede müteessirdi. O'nu rahatlatmak için Sultan bir irade çıkardı. Bu irade ile asker alma bölgeleri için Goltz tarafından hazırlanmış bulunan Islahat planının bütün ülkede uygulanmasını emretti. Çalışmalarının bu sonucu vermesine Goltz sevindi. Sözleşmesi bittiğinde Goltz ülkesine oraya dönmek istediğini bildirdi. Alman ordusuna kabulünü rica etti. Lakin Büyükelçiye buradan ülkesine hizmet etmenin zorluklarından bahsederek, istenirse yine de görevinde kalabileceğini bildirdi. Yalnız Radolin özellikle Goltz'un sınırsız bir şekilde Osmanlı Devleti'nde kalabileceği, Almanya Ordusuna dönme noktasında aceleri olmadığını belli etmesini sakıncalı buluyordu. Eğer Sultan II. Abdülhamid'e böyle bir izlenim verilir ise Sultan II. Abdülhamid Goltz' un kendi merhametine terk edilmiş zannedebilir ve daha az iş yapılabilir. Büyükelçi Goltz' un Osmanlı Devleti'nde kalmasını çok önemli buluyordu. Özellikle silah ticareti ve Osmanlı Ordusu üzerindeki etki yönünden değerli bir kazançtı. Sultan II. Abdülhamid üzerinde şu etki yaratılıyordu, Goltz' u Almanya'da görevlendirmeyi çok istiyorlardı lakin Alman imparatoru sırf Sultan II. Abdülhamid'in hatırından dolayı Osmanlı Devleti'nde kalmasına müsaade ediyordu. Bu Sultan II. Abdülhamid'e söylenmeliydi. Bu düşüncenin Sultan II. Abdülhamid'in bilinç altına yerleştirilmesi Goltz'un mevki ile etkisi açısından çok önemli idi. Raporunda Goltz Sultan II. Abdülhamid'in etrafının yalaka ve şakşakçılarla dolu olduğunu , Sulltan II. Abdülhamid'in kuşkularını dile getirdi. Bu bilgiler ışığında bahsedildiği gibi sözleşmenin uzatılmasına karar verildi²⁷¹.Kurmay gezilerinin yönetimi O'na verilmişti.

²⁶⁹ Wallach, a. g. e., s. 61

²⁷⁰ Wallach, a. g. e., s. 66

²⁷¹ Wallach, a. g. e., s. 67

1890 yılı Nisan ayında verdiği raporda şöyle yazdı: “Askeri bakımdan, Osmanlı Devleti’nden bildirecek yeni bir şey yoktur”²⁷².

1893 yılında Goltz’un istekleri yerine getirilmemişti. Goltz ayrılmak istedi. Uzun görüşmelerin sonunda Goltz üçüncü kez Osmanlı Devleti’nde kalmaya karar verdi²⁷³.

1895 yılında Almanya’ya döndü. Goltz Paşa 1908 Devriminden sonra tekrar Osmanlı Ordusu’na çağırıldı²⁷⁴.

Osmanlı Devleti’nin 6. Ordu komutanlığını yapan Müşir Goltz Paşa’nın vazifesi basında iken vefat ettiğine dair Baskumandanlık Vekâleti’nden orduya yayınlanan ve gazetelerde neşredilmesi emredilen tamim bulunmaktadır²⁷⁵.

Von der Goltz Paşa da tıpkı Moltke gibi efsane haline geldi. II. Meşrutiyet devriminin sonrasında, yeni yönetim Onu tekrar çağırdı.

Mahmut Şevket Paşa Alman büyükelçisinden sayısız kez Goltz’ un gelip gelmeyeceğini öğrenmeye çalıştı. Von Stempel (İstanbul’ daki Askeri Ataşe) ile Alman Genelkurmayı Goltz’ un Osmanlı Devleti’ne dönmesinden yana idi. Goltz birinci büyük savaş içinde de geldi. 1916’da Mezopotamya (Irak) da öldü. Türk dostu olarak tanıtılan bu komutanın, dostluk ile alakası olmayan davranışlar ile fikirlere sahip olduğu gerçektir²⁷⁶.

Alman Genelkurmay’ı tarafından çokta sevilmeyen Goltz’un yıldızı Osmanlı Devleti’nde parladı. Yıldızının parlaması Kaehler’ in ölümünden sonraki döneme rastladı. Alman Islah Heyetinin başına getirilmesi ve Sultan II. Abdülhamid’in güvenini kazanması da bu döneme rastladı. Goltz, Harbiye Mektebindeki öğrencileri ve kurmay subay adaylarını etkilemeyi bildiğinden, bir süre sonra bu gruplarda Alman hayranlığı yarattı. Gelecekte Almanya’nın güvenilir müttefiki olacak bir

²⁷² Wallach, a.g.e. , S.61

²⁷³ Wallach, a.g.e. , S.66

²⁷⁴ Ortaylı,a.g.e, S.64

²⁷⁵ BOA. HR. MTV, Ds: 768/14, 22. 04. 1916

²⁷⁶ Ortaylı, a. g. e., s. 66

kuşağın yetiştirilmesinde büyük etki etti. Bu memnuniyetten ötürü Goltz'un kontratı üç kere uzatıldı.

Bu konuda çalışmaları bulunan İlber Ortaylı, Goltz ile ilgili şöyle söylemekte idi ; Goltz, “*Faal, çalışkan ve zeki bir askeri uzman ve siyasi istihbaratçı*” idi²⁷⁷

Osmanlı hizmetinde olup Almanya'da 5. Ordu Kumandanı olan General Von Der Goltz canibinden asakir-i sahanece icra kılınan tensikat bulunmaktadır²⁷⁸.

Goltz Pasa' nın damadı olup Meclis-i Nafia azasından bulunan Kraus Efendi'nin mezuniyet müddeti son bulduğu halde geri dönmemiştir²⁷⁹.

Bazı Alman zabitanı meyanında Goltz Paşa hazretlerinin refakatına memur Erkan-ı Harbiye-i Umumiye'den iki Alman binbaşuya ihsan buyrulan Mecidi nisanlarının Osmanî nişanlarına değiştirildiğini bildirir belge bulunmaktadır²⁸⁰.

Müsir Fon Der Goltz Paşa'nın Almanya Ordusu'ndaki askerlik hizmetinin ellinci sene-i devriyesini tebciyen ve Osmanlı Ordusu'ndaki hizmetlerinden dolayı bir kıta murassa Mecidi Nişanı ile ödüllendirildi²⁸¹.

Osmanlı Devleti'nin 6. Ordu komutanlığını yapan Müsir Goltz Pasa'nın vazifesi basında iken vefat ettiğine dair Baskumandanlık Vekâleti' nden orduya yayınlanan ve gazetelerde neşredilmesi emredilen tamim vardır²⁸².

Colmar Freiher Von Der Goltz'un eserleri: Feldzug 180/71 Die Operationen der II.Armees, Feldzug 1870/71 Die Operationen der II. Armee der Loire, Die Sieben Tage von le Mans, Leon Gambetta und seine Armeen²⁸³, Rosabach und Yena²⁸⁴, Das Volk in Waffen²⁸⁵, Offizierstand, und Beamtentum, Suum Cuique, Ein Ausflug nach

²⁷⁷ Türkmen, a.g.m.,s. 941

²⁷⁸ BOA. Y. A. HUS, Ds:350/53, 08. Za. 1313

²⁷⁹ BOA. Y. A. HUS, Ds:352/144, 29. Z. 1313

²⁸⁰ BOA. BEO. Harbiye Ds:3845/288314, 13. M. 1329

²⁸¹ BOA. BEO. Harbiye Ds: 3888/291589, 03. Ca. 1329.

²⁸² BOA. HR. MTV, Ds: 768/14, 22. 04. 1916

²⁸³ Goltz, a. g. e., s. 49

²⁸⁴ Goltz, a. g. e., s. 49

²⁸⁵ Goltz, a. g. e., s. 50

Mazedonien, Anatolisehe Ausfluge Kriegföhrung²⁸⁶,Der Thessalische Kreg und die TürkischeArmee,Krieg und Heerföhrung,Von Rossbach bis yena und Aurstedt,Von Yen abis Preuassich-Eylau, Jungdeutschland, 1813 Blucher und Bonaparte, Ein Jahr der grossen Erinnerungen²⁸⁷, Kaiser Wilhelm II. Und das Vaterland, Der.Jungen Türkei Niederlage und die Möglichkeitihrer Viedererhebung, Kriegageschichte Deutachliands, Karte der Umgebung²⁸⁸.

2.8. Deniz Binbaşı Starcke

Osmanlı Devleti Almanya'dan deniz subayı istemekte idi. Daha önce yollanan heyetteki kişilerin aktif olarak görev yapamaması durumu, bu isteğe tereddütle yaklaşılmasına neden oldu. Alman subaylar şu anda Osmanlı Devleti'nin en ufak bir askeri hareketliliğe giremeyeceğini bildiriyordu. Radowiz Başbakan'a Donanmanın teşkilatlanması için yollanan subayın kazanç sağlamayacağını söylemekte idi.

Bütün bu verilerin ışığında Alman Amirallik dairesi deniz subayı yollamayı uygun gördü. Bu ilgi belki de Alman gemi inşa tezgahları içindi. Starcke'nin yollanması uygun görüldü. Starcke 1884 yılında geldi. Kendisi geldikten sonra 1885 yılında torpido ile mayıncılığın teşkilatlandırılması için yeni subaylar talep edildi. Starcke bir isim önerdi. Bu isim genç ve tecrübesiz olarak değerlendirildi, yollanmadı²⁸⁹.Bir şekilde bu istek Sultan II. Abdülhamid'in da dikkatinin başka yöne kaymasından ötürü rafa kaldırıldı.

2.9. Steffen

Kaehler öldüğünde onun yerine kimse yollanmamıştı. Ristow 1891 yılında öldü.Bu durumda Sultan Ristow'un yerine hemen bir topçu subayının yollanmasını istendi. Bu kişiyi Alman askeri makamları seçecekti. Önceden yollanan subayları da

²⁸⁶ Goltz, a. g. e., s. 51

²⁸⁷ Goltz, a. g. e., s. 52

²⁸⁸ Goltz, a. g. e., s. 53

²⁸⁹ Wallach, a. g. e., s. 47

kendileri seçmişti. Büyükelçi Goltz' dan bu konu ile ilgili fikir aldı. Goltz bu kadroya acele olarak birisinin yollanmasını önemli bulduğunu söyledi . Bu noktada Fransa'nın da bir çabası vardı. Boşalan yerlere Fransızlar birisini yerleştirebilirdi. Bu sebepten ötürü yollanacak Alman subayının Osmanlı Devleti topçu okulunda ders verecek seviyede olması söylendi. Ayrıca Goltz seçilecek subayın şu ana kadar Osmanlı Devleti'ne ihracat yapan, bu zamandan sonra da rekabete devamlı girecek olan Krupp, Gruson ve diğer büyük firmalarla şahsen tanışmış olmasının yararlı olacağını bildiriyordu. Askeri kabine harekete geçti. Binbaşı Steffen' i seçti²⁹⁰.Steffen 1891 yılında öldü . Ölümü bu yılın sonlarında oldu. Çok fazla hizmet veremedi. Mezarı Feriköy protestan mezarlığındadır.

2.10. Grumbckow

1892 yılının ocak ayının ortalarında yine bir atama oldu. Askeri kabine Steffen öldüğü için boşalan yerine Binbaşı von Grumbckow'u atadı. Binbaşı 1892 yılı,6 Mart'ta İstanbul'a geldi. Mart ay sonunda üç yıllık sözleşme imzaladı. Hemen Osmanlı Devleti'nde Albaylığa yükseltildi. Almanya topçu öğretmenliği kadrosunu Fransa'dan kurtardı²⁹¹.

18 ay İstanbul'da kaldıktan sonra General von Grumbckow Kamphövener gibi Alaman Büyükelçisi'ne şu ana kadar çok fazla bir şey yapamadığını bildirdi. Sultan II. Abdülhamid kıtaların hareketi ile silahlanma durumlarında kuşku duyduğunu söylüyordu. Henüz Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nda topçuluk hizmetinde bulunmak için izin alamamıştı. Tesisleri bile görememişti²⁹².İstanbul Garnizonu araziye çıkmamakta hiç gerçek mermi atmamakta idi. Tüfek ile de atış yapılmıyordu, top ile de.

Radolin Grumbckow' un raporunu Başbakana iletti. Subayların Osmanlı Devleti ordusunda devamlı bir düzelme sağlayamayacaklarını da ekledi. Yine daha önce de düşünülüp karar verildiği gibi, eğer yerlerini boşalttırlarsa yerlerini

²⁹⁰ Wallach, a. g. e., s. 62

²⁹¹ Wallach, a. g. e., s. 63

²⁹² Wallach, a. g. e., s. 65

başkalarına bırakacaklarının kanısına varıldı. Yerlerini yabancılara kaptırmamaları gerekli idi. Değiştirilemeyen şeylere boyun eğilmeli, çok şey beklenmemeli idi. Büyükelçi Osmanlı Devleti'nde Almanya ordu sisteminin farklı bir şekli kullanılmalı, Osmanlı Ordusu hiçbir zaman Almanya eğitiminin mükemmelliğine ulaşamaz demektedir.

İstanbul'da bulunan Avusturya askeri Ataşesi 31 Ocak 1895 tarihli yıllık raporunda Goltz paşa hariç, Alman heyetinin hiçbir başarı gösteremediğini dalga geçer bir üslupla bildiriyordu²⁹³.

Alman zabitanından Süvari Muallimi Ferik Hobe, Piyade Muallimi Kamphövener ve Grumbckow paşaların vazifeleri ile istihdamlarına dair program bulunmaktadır²⁹⁴.

Ferik von Grumbckow paşa 1897 yılında felç oldu. Kısmi felç durumu mevcuttu.9 ay süre ile izinli olarak Almanya'da kaldı.Durumunda düzelme olmadı. Görevini icra edecek durumda değildi. Yine de Babıali kontrat yenilemek istiyordu. Morgen ,malül subayların toplama kampı izleniminin üzerlerine yapışmasını istemiyordu. Bu Alman çıkarlarına uzun vadede zarar verirdi. Osmanlı Devleti'nde kalifiye subaylar görevlendirilmeli idi. Grumbckow paşanın değiştirilmesi kesinlikle zorunlu idi. Yollanacak subayda üç özellik olması gerekli idi. Sakin bir tabiat, Fransızca bilgisi ve etkili bir dış görünüş²⁹⁵.

Nisan 1901'de Malül von Grumbckow hala Osmanlı Devleti hizmetinde idi. Almanya'nın düşmanları bu durumu fark etmiş ve dillendirir hale gelmişlerdi. Almanların Osmanlı Devleti'ni sömürdüğü düşünülüyordu. Daha sonra Grumbckow çok şiddetli bir felç daha geçirdi. Gitmek zorunda kaldı²⁹⁶.

²⁹³ Wallach, a. g. e., s. 66

²⁹⁴ BOA. Y. PRK. MYD, Ds:13/81, 03. R. 1311

²⁹⁵ Wallach, a. g. e., s. 72

²⁹⁶ Wallach, a. g. e., s. 73

2.11. Kalau von Hofe

1898 senesinde Osmanlı Devleti'nde bulunan üç reformcudan birisi idi. Diğerleri Kamphövener ve Grumbckow'du. Alman askeri Ataşesinin bildirdiğine göre bu kişilerden farklı olarak dört eski Alman Subayı da Osmanlı Devleti'nde görev yapmakta idi.

2.12. Ferik Baron von Brockdorff

Süvari Tümeni'nde öğretmen olarak görev yapmakta idi. Lakin hiçbir fikri dikkate alınmadığı için başarı gösteremedi.

2.13. Ferik Hauser Paşa

Daha önceden Harp Okulunda Almanca Öğretmeni idi. Orada bulunduğu zaman zarfı içerisinde beyin tıkanıklığı geçirdi. Sultan II. Abdülhamid kendisini Hara Müdürlüğü ile vazifelendirdi. 12000 Mark Ferik maaşı almakta idi.

2.14. Kolağası (Süvari Kd. Yzb) Hausschild Bey

Harp Okulunda Tabiye öğretmeni olarak bulunmuş idi .

2.15. Yüzbaşı Fitzau

1893 yılına kadar Harp okulunda görev yaptı. 1898 yılında resmi bir görevi yoktu²⁹⁷.

²⁹⁷ Wallach, a. g. e., s. 71

2.16. Piyade Yüzbaşı Mesmer –Saldern

1899 senesinde Osmanlı Devleti'ne geldi. Mesmer-Saldern bir süre Osmanlı Devleti'nde kaldıktan sonra, hayal kırıklığı ve öfke içerisinde şimdi Osmanlıları daha iyi tanıdığını dile getirdi. Hiçbir yabancıнын onları kandıramayacağını, Avrupalı anlayışa çeviremeyeceğini söyledi. Osmanlı Devleti'nden ayrılmayı düşündü. Osmanlı Devleti'nde bir Hıristiyan ve aklı başında insana yer yok demektedir²⁹⁸.

2.17. Süvari Yüzbaşı von Rüdgesch

1899 yılında geldi. Bu iki subayda Rüdgesch ve Mesmer- Saldern, diğerlerinden farklı olarak Alman Büyükelçiliği diğer subaylara yapılan muamelenin yapılmamasını, bu subayların eyaletlerde çalışmak zorunluluğunu dile getirdi. Büyükelçiliğin amacı cihetinde Anadolu ile Rumeli'de faaliyet göstereceklerdi. Lakin Sultan bu durumu olumlu karşılamamıştı. Yabancı subayların bu bölgelerde çalışmasını uygun görmeyen Sultan II. Abdülhamid iki subayı emir ile Şam'a 5. Ordu'ya yolladı²⁹⁹.

2.18. Binbaşı von Ditfurth

1901 yılında Osmanlı Devleti'ne geldi³⁰⁰.Piyade sınıfına mensuptur. Kazım Karabekir Paşa Erkan-ı Harp 2 ve Erkan-ı Harp 3'te kendisinden ders gördü³⁰¹.

2.19. Topçu Binbaşı İmhoff

İmhof Paşa da Osmanlı'yı seven ve çalışan bir paşa idi. İmhoff Paşa görev yaptığı esnada Topçu talimnamesinin muharebe kısmını izah eden Türkçe ve Almanca bir eser yazdı. Paşa mesleğinin gereğini yapmıştı³⁰². Osmanlı Devleti

²⁹⁸ Wallach, a. g. e., s. 74

²⁹⁹ Wallach, a. g. e., s. 73

³⁰⁰ Wallach, a.g.e. , S73

³⁰¹ Karabekir, a. g. e., s. 237

³⁰² Karabekir, a. g. e., s. 236

hakkında çok şey öğrenmişti. Hüseyin Rahmi Bey'in romanını Almanca' ya çevirdi. Almanca' ya farklı eserler de tercüme etti. 1334 yılında Berlin'de vefat etti. Mirivalık ve fahri yaveran silki verildi. İstihkam müfettişliğine tayin edildi³⁰³.

2.20. İstihkam Binbaşı Auler

Binbaşı von Ditzfurth, Topçu Binbaşı İmhoff ve İstihkam Binbaşı Auler çalışma imkanı da diğerlerinden farklı olmadı. Sözleşme icabınca eyaletlere yollanmaları gerekmekte idi. Çok kısa bir sürede geleneksel yöntemlerle parmaklarını kıpırdatamaz hale geldiler. Yeni kurulmuş olan Tahkim Komisyonuna dahil edildiler. Çanakkale ile İstanbul Boğazları' nın takviyesi, kentin tahkimi ile ilgili son on yılda farklı yerlerden verilmiş önerileri incelemekle görevlendirildiler³⁰⁴.

2.21. Lehisman Paşa

Kendisine Başbakanlık Osmanlı Arşivinden alınan belgelerle ulaşılmıştır. Adı sadece maaş ve emekli aylığı tahsisatı ile ilgili geçmektedir. Hakkında farklı bilgiye ulaşılamamıştır.

2.22. Binbaşı Havşilet Bey

Binbaşı Havşilet Bey (Von Der Goltz Paşa hey'eti ile birlikte gelen bir Alman subayı, Fahri Yaveran-ı Hazret-i Şehriyari, Mehketb-i Harbiye muallimlerindedir.

³⁰³ Karabekir, a. g. e., s. 237

³⁰⁴ Wallach, a. g. e., s. 73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI ORDUSUNU ISLAH ÇALIŞMASI İÇİN PRUSYA'DAN GELEN MÜŞAVİRLERİN ETKİSİ

3. OSMANLI ORDUSU AÇISINDAN ETKİLERİ

II. Mahmut döneminde, ordunun ıslahı amacı ile Osmanlı ordusuna davet edilen ilk Yüzbaşı'yı yani Moltke' yi bir tarafa bırakırsak, II. Abdülhamit döneminde davet edilen Alman askeri heyetlerinin, davet ediliş ve geliş sebeplerini, sadece askeri olduğu söylenemez.

II. Abdülhamit, görünüşte Osmanlı ordusunun ıslahını her ne pahasına olursa olsun arzu etmişti. Bunun için 1880'li yıllardan başlayarak ardı ardına davet ettiği Alman askeri heyetlerine çok fazla ücretler ödemişti. Fakat, bu heyetlerin hazırladıkları ıslahat paketlerinin hiç biri yürürlüğe sokmamıştı. Orduda teknolojik gelişme, idari yapılanma, modern askerlik eğitimi ile ilgili, belirli bir farklılık olmamıştı. 1912-1913

Savaşlarında büyük bir başarısızlığa uğrayan Osmanlı ordusunun hiç de iç açıcı olmayan görüntüsü, ıslah adına yapılan çalışmaların başarısızlığının en büyük ispatı idi. Üstelik, Osmanlı hükümetleri bütün bu gerçeklere ve acı Balkan Savaşları yenilgisine rağmen (Osmanlı ordusuna hiç bir şey kazandırmamalarına rağmen), 22 Mayıs 1913'te yeniden Almanya'ya askeri heyet göndermeleri için başvurmakta sakınca görmemişti³⁰⁵.

Avrupa ülkelerine eğitim öğretim için öğrenci yollama fikri, Almanya'dan Osmanlı Ordusu'nun ıslahı için subay heyeti istenmesinden sonra Almalar tarafından ortaya atıldı.

Sultan II. Abdülhamid zamanında, modern anlamda ordunun teşkilat ile eğitim sisteminde yapılan düzenlemeler, zabıtların görevlerini olabildiğince standart

³⁰⁵ Özgüldür, a. g. m., s. 306

hale getirdi. Önceden var olan görev ile yetkileri kaldırdı. Bu görevler ve yetkiler mali ve idari sahada idi. Bunlar kaldırılıp sadece askeri alan ile sınırlandırıldı. Harbiye mektebinde verilmeye başlanan modern eğitim ile birlikte, Batı kültürü sınırlı kaynaklarla da olsa, zabıt adaylarının dikkatini çekmeye başladı. Ordunun geniş çapta kalkınmasını sağlama amacı ile farklı çarelere yönelindi. Avrupa'nın askeri alanda kendini kanıtlamış ülkelerinden eğitim-öğretim yapmak ve yenilikleri takip etme niyeti ile subay gönderilmesine karar verildi³⁰⁶. Öğrenci yollamak için farklı ülkeler tercih edildi. Tek bir Devlet tercih edilmedi. Bu şekilde davranmalarındaki amaç hem farklı ülkelere hoş görünmek, hem de yalnızca bir devlete yanaşılmadığı izlenimini vermektir.

1882 yılında 10 Türk Subay Eğitim için Almanya'ya gönderildi. Gönderilen subaylar zamanla Almanya'dan getirilmiş olan müşavirlerin yerini aldı. Bu sonuçlara bakılarak daha sonra Almanya'da ihtisas yapacak olan Osmanlı Devleti subayların gönderilmesi kararlaştırıldı. Yurt dışına gönderilecek listede 19 subay yer alıyordu³⁰⁷. Bunlar; Bnb. Fevzi, Ali Kemal ve Fettah Beyler, Yzb. Mehmet Bekir, Namık, Reşit Beyler, Üsteğmen Ahmet Gazali, Akif, Mehmet Ali Beyler, Süvari Esad, Fahri Faik İsmail Beyler, Üsteğmen Mehmet Emin, Salih, Cemal Beyler, Teğmen İzzet ve Hasan Beyler. Bu Türk Subaylarının seçiminde askerlik sanatlarında olan yeteneklerinden ziyade, Alman hayranlıkları dikkate alındı. Von der Goltz paşa 1889 yılında Almanya'ya rapor sunarak ne şekilde öğrenci istediklerini sordu. Almanya'dan gelen cevaba istinaden öğrenciler yollandı³⁰⁸.

Avrupa'ya giden subaylar, yalnızca askeri eğitim almadılar. Bu eğitimlerin yanında gitmiş oldukları ülkelerdeki modern siyasi fikirlerin, hürriyet, eşitlik, vatan sevgisi ve devlet şuru gibi değerlerinin de etkisi altında kaldılar³⁰⁹.

Balkan Harbi'nin sonrasında Osmanlı Ordusunda ıslah çalışmalarına başlandı. Osmanlı Devleti'ne ıslah için davet edilen Alman Islah heyetlerindeki askerlerin kaprisli ve gururlu tutumları, Osmanlı ordusundaki bazı kurmay

³⁰⁶ Türkmen, a. g. m., s. 953

³⁰⁷ Turan, a. g. m., s. 307

³⁰⁸ Turan, a. g. m., s. 307

³⁰⁹ Türkmen, a. g. m., s. 954

subaylarının tepkisine yol açtı. İslah çalışmaları buna rağmen devam etti. Harbiye Nezaretinin bu esnada yapmış olduğu en önemli düzenlemelerden birisi redif teşkilatının kaldırılması oldu. Yeni oluşturulan sistemde Osmanlı Devleti, 13 kolordu bölgesine ayrıldı. Her kolordu bölgesinin bulunduğu noktada bir asker alma lalemi, kazalarda ise şubelerin kurulması kararlaştırıldı. Barış (Hazar) ordusu kuruluşunda bölge usulü kabul edildi. Her birlik seferber olacağı bölgeye yerleştirildi. Redif sisteminde iken bunlar kendi bölgelerinde seferber oluyordu. Nizamiye birlikleri hudutlara yakın olan bölgelerde bulunuyordu³¹⁰.

Osmanlı Ordusunu ıslah için II. Abdülhamid döneminde gelen Alman Müşavirlerin başarısızlıklarında çift yönlü bir durum söz konusu idi. Belli oranda kendi davranışları, belli oranda da Osmanlı Devleti'nin tutumu durumu içinden çıkılmaz bir hal aldirmişti.

Ordu genel olarak yapılmış olan tavsiye ile çabalara rağmen 1909'a kadar doğru dürüst bir manevra ile talim yapmamıştı. Alman uzmanların arazi tetkikleri ile manevralara karışması da engellendi. Almanların kabalığından ötürü oluşmuş bir negatif düşünce de vardı³¹¹. Moltke'den itibaren gelen heyetlerin raporları incelendiğinde bu durum açık seçik gözler önüne serilmekte idi. Zaten görev yapmaya gelir gelmez müşavirler tabiri caiz ise kıpırdıyamayacak hale getirilmekte idiler. Kamphövener örneğinde olduğu gibi vermiş olduğu muhtıralar dikkate alınmıyordu. Adeta aylık ücretleri sus payı olarak veriliyordu. Malulen emekli olması gerekenleri, yüksek oranda felç olanları bile tekrar yollanmıyor, emekli edilmiyor ve ücret ödemeye devam ediliyordu. Alman müşavirler bu durumu ülkelerine rapor ediyor, lakin ülkelerinden Almanya'nın çıkarı için Osmanlı Devleti'nde kalmaları telkinini cevap olarak alıyorlardı. Ordunun problemini tespit edebilmişler lakin uygulama alanında sıkıntı çekmişlerdi.

³¹⁰ Zekeriya Türkmen, “Cepeden Cepheye Kafkas Cephesi'nin Dondurucu Soğuşundan Irak Çöllere 5. Seferi Kuvvet'in (52. Mürettep Tümen) Serüveni”, I. Dünya Savaşı'nda Kafkas(Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Erzurum, 2014, S. 329

³¹¹ Ortaylı, a. g. e., s. 70

Bazı müşavirler çalışmamanın rahatına kapılarak Osmanlı Devleti'ne yollanma amaçlarını dahi unutarak ülkelerine rapor vermekten kaçınmaya başlamışlardı. Hobe olayında olduğu gibi.

Başarısız olmalarına en büyük etken, Türk dilini öğrenmemeleri, Türkiye'yi tanımamayı sürdürmeleri ve sevimsizlikleri idi. Zaten yüksek maaş almalarına karşı sözleşme dönemlerinin bitiminde maaş pazarlığı yapmaları Osmanlı Devleti askerlerini rahatsız etmişti. 1908 Meşrutiyet devrimi ile 1909'da Sultan II. Abdülhamid'in tahtan indirilmesiyle iktidara geçen Genç Türk grubunun Almanya'ya karşı davranışı değişmemişti. Osmanlı Devleti basınında Almanlar ile ilgili sloganlar servis edilmekte idi. Bazı sağ duyulu kişiler haricinde, Osmanlı Devleti'nde Alman taraftarlığı yapılıyordu. Bu düşünce ve davranış sistemi Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar sürdü. Genç Türklerin Alman taraftarı oluşları propaganda haline geldi. Osmanlı Devleti Ordusunda Von der Goltz Paşa ve diğer subayların etkisinin uygun bir ortam bularak yerleşmesinde, dış dünyadaki politik dengelerin değişmesinin etkisi vardı. Almanya haricinde diğer büyük devletler Osmanlı Devleti'ni paylaşma anlaşmaları yapıyordu. 1908 senesinde Çar II. Nikola ile VII Edward arasında yapılan *Reval Görüşmesi* taksimat için başlangıçtı. Alman İmparatorluğu toprak paylaşımını yapanların arasında yer alamadığından Osmanlı Devleti'nin Asya'daki topraklarının bütünlüğünü destekliyordu. Yeni yönetim Alman taraftarı idi. Almanya'ya kayıtsız şartsız teslim olma siyaseti Sultan II. Abdülhamid tahttan indirildikten sonra had safhaya ulaştı. Yirminci yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti Ordusu kısmen çağdaş kriterlere yaklaşmıştı. Satın alınmış olan yeni silahlar, edinilmiş strateji bilgisi, geliştirilmiş demiryolları orduya hareket serbestliği kazandırabilirdi. Bu gelişmeler bütünü ile Prusya geleneklerine uygundu. Aslında denizciliğe önem vermesi gerekirken bu konu göz ardı edildi³¹².

Diğer yandan Almanya'dan satın alınan silahların yine Almanlar tarafından Osmanlı Ordusu'nda kullanılması, bu subayların da silah fabrikaları ile bağlantıları bir şekilde Osmanlı Devletini bu ülkeden silah almaya mecbur bırakıyordu.

³¹² Ortaylı, a. g. e., s. 71

Ayrıca ilerideki senelerde, Balkan savaşı yenilgisi ve I. Dünya Savaşı gibi savaşlar Alman Askeri heyetindeki subay sayısının artmasına sebep oldu. 1888-1898 yılları arasında Osmanlı Devleti Almanya'dan toplam 70 milyon Marklık silah ve cephane satın aldı³¹³.

Osmanlı Devleti Ordusu'nun ıslah edilmesi ve teşkilatlandırılması için tamamen Alman eğitim-müşavir subaylara emanet edilmesi, her türlü imkanın tahsis edilmesi, maddi manevi desteğin sağlanması Alman dostluğuna güvenildiğini gösteriyordu. Nitekim Osmanlı I. Dünya Harbinde Almanya tarafında yer aldı ve çok ağır bir fatura ödemek zorunda kaldı³¹⁴.

XIX. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'ne karşı dış ülkelerinden gelen tehditleri azaltmak, ülke içindeki huzuru tesis etmek için ordunun ıslahı yoluna gidildi. Sultan II. Abdülhamid bu konuya önem verdi. Bu amaç ile Techizat-ı Askeriye Nezareti kuruldu. Ordu-millet geleneğine sahip Türk Milleti'nin hislerinden faydalanarak büyük miktarlarda gelirin toplanması amaçlandı.

Günümüzde Türkiye'de "Savunma Sanayii Destekleme Fonu" na çok benzer olan Techizat-ı Askeriye, Osmanlı Devleti'nin her vilayetinde çok önem verilerek toplandı. Beklendiği kadar büyük meblağlara ulaşılamamış olsa da azımsanamayacak büyüklükte yardım toplandı. Bu meblağın tamamı ordu adına harcandı. Bu fonla gerçekleştirilen silah alımları İstiklal Harbi'nde Türk Milleti'nin başarılı olmasında etkili oldu³¹⁵.

Osmanlı arşiv belgelerindeki kayıtlar haricinde bu nezaret ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Bu nezaret ile ilgili en eski belge 28 Eylül 1310 (10 Ekim 1894) kabul edilmektedir³¹⁶.

³¹³ Turan, a. g. m., s. 308

³¹⁴ Turan, a. g. m., s. 308

³¹⁵ Zekeriya Türkmen, "II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusu'nun Modernizasyonu İçin Kurulan Techizât-ı Askeriye Nezareti ve Faaliyetleri", Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, 558, 33, 1995, s. 488

³¹⁶ Türkmen, a. g. m., s. 480

Tarihten de anlaşıldığı üzere Sultan II. Abdülhamid döneminde Alman müşavirlerin teşviki ile alınan silahların ücretinin ödenmesinde de bu kurum yararlı olmuştur. Bu silahlar da daha sonra Osmanlı Devleti'nin savunulmasında kullanıldı.

Almanya'dan gelen müşavirler Osmanlı Ordusu'nun durumu, Türklerin toplumsal yapısı, siyasi, kültürel ve diğer özellikleri ile ilgili raporlar tutarak Almanya'ya yolladılar³¹⁷. Bu şekilde kendi ülkelerine rapor verip ülkelere hizmet ediyorlar lakin ücret karşılığında hizmet ettikleri ülkenin sırlarını deşifre ediyorlardı.

Zamanla Osmanlı aydınları yıkılmakta olan devletin kurtarılmasını hedefleyen fikir ve düşünceler geliştirdi. Bu durum Harbiye Mektebi'nde öğrencileri ve bu okuldan mezun olmuş subayları da etkileyerek onların siyasî ortama atılmalarına sebebiyet verdi. Osmanlı Devleti ordusunun siyasîleşmesinde 1880'lerden 1908'lere uzanan o 28 yıllık bir tarih süreci önemli yer tuttu. Diğer taraftan, adı geçen dönemin siyasî, toplumsal, iktisadî ve askerî buhranları içerisinde sürüklenen Osmanlı subayı, bir dizi siyasî-askerî-iktisadî ve toplumsal şokun etkisi altında kaldı. XIX. yüzyılın sonlarına doğru Harbiye Mektebi'nde ve Erkân-ı Harbiye Mektebinde okuyan askerî öğrenciler ve genç subaylar arasında muhafazakâr, liberal, milliyetçi, marksist, materyalist ve batıcı olmak üzere çeşitli fikirlerin varlığı dikkati çekti. Neticede modernleşme sürecinde Osmanlı ordusu zaman içerisinde değişirken, subayların da bu değişimden nasibini alması kaçınılmazdı. Bu geçiş döneminde sadece subaylar değil, neferler de siyasî ortama girmeye başladıkları görüldü³¹⁸.

Bazı Osmanlı Devleti subayları Alman subaylardan hiç hoşlanmamakta idiler. Osmanlı subayları, Osmanlı devletinin mali gücüne ve ordu gerçeklerini yansıtmayan raporlar hazırlayan ve bunları uygulamaya koymaya çalışan Alman subayların emirlerini dinlemiyor ve onlara karşı cephe alıyorlardı. Alman ıslahat heyetlerinin fayda sağlamadığı da açıktı. Lakin bu ilişkiden Alman ekonomisi, silah sanayii ve

³¹⁷ Beşirli, a. g. m., s. 133

³¹⁸ Türkmen, a. g. m., s. 954

Alman hükümeti çok kazançlı bir duruma geçmişti. Osmanlı Devleti süratle Almanya'nın siyasi, askeri ve ekonomik nüfuzu altına girmişti³¹⁹.

3.1. İktisadi Açıdan Sonuçlar

XIX. yüzyılın son zamanlarında Alman –Osmanlı siyasi ilişkisinin artması ile Alman silah sektörünün etkinliği arttı. Sultan II. Abdülhamid'in Ordunun Islahı için getirdiği müşavirler, istenilen etkiyi yapamamıştı. Silah ithalinde çok etkili bir rol oynamışlardı. Osmanlı Devleti ordusu çok kısa bir sürede Alman silahları ile özellikle Krupp topları ile dolduruldu. Gelen subaylar farklı nedenlerden ıslahatı sağlayamadı. Fakat Osmanlı Devleti'ni I. Dünya Harbine sokacak ölçüde Alman Nüfuzunu Osmanlı Devleti'ne yerleştirmişlerdi.

Farklı zamanlarda Osmanlı Devleti'nde görev yapmış olan Alman askeri heyetleri özellikle Goltz paşa bazı Alman silah firmalarına yüklü sipariş verdirmişlerdi. Bir çok heyet üyesi Krupp'un Osmanlı Devleti ticari temsilcisi gibi görev yaptı. Alman İmparatoru II. Wilhelm ve Alman Hükümet üyeleri de Krupp firmasını Osmanlı Devleti'nde bulunan rakiplerine karşı desteklediler. Deutsche Bank gibi sermaye çevrelerine de desteklettiler³²⁰.

1840 yılından başlamak üzere Osmanlı Ordusunda askerler Amerika silahları kullanmakta idi. II. Abdülhamid'in saltanatının ilk senelerinde, bu iki ülke arasındaki bütün ticaretin %90'ını Amerika silah ile diğer malzemelerin satışı yapılmakta idi. Bu dengeler zamanla değişti ve sene 1870 olduğu vakit Alman endüstrisi Osmanlı Devleti silah pazarına girdi. Bu tarihten sonra Almanya ile Amerika arasında çetin bir rekabet başladı. Mücadelenin ilerleyen aşamalarında çok kısa bir sürede Almanlar öne geçti. ABD'nin 1877 yılında Osmanlı Devleti'ne gerçekleştirdiği silah satışı 1.000.000 Osmanlı Lirası idi. 1883 yılına gelindiğinde bu sayı %800'lük bir düşüş yaşayarak 138.500 Osmanlı lirasına geriledi³²¹.

³¹⁹ Özgüldür, a. g. m., s. 307

³²⁰ Beşirli, a. g. m., s. 133

³²¹ Beşirli, a. g. m., s. 133, 123

Su götürmez bir gerçekliktir ki askeri heyetlerin gelişi, savaşların sona ermesi ile Alman silah depolarında kalan mallar Osmanlı Devleti ordusuna satıldı. Von der Goltz 1885 senesinde Krupp firmasının fabrikalarından yaklaşık 500 ağır topu Osmanlı Ordusuna sipariş ettirdi ve sonunda aldırdı. Sonraki sene 426 sahra topu ile 60 havan topu, drednot daha alındı. 1887 senesinde yarım milyon karabina ile tüfek, *Mauser* ve *Loewe* firmalarından alındı. İmparator II. Wilhelm'in ilk defa gelişinden (1889) sonra 5,9 milyon mark, 1893 yılında 13,1 milyon mark, 1894 yılında 6 milyon, 1895 yılında 12,2 milyon marklık silah siparişi Almanya'ya ulaştı. Bu siparişler her sene önemli miktarlar ödenerek sipariş ediliyordu. Bu siparişlerden sonra Fransız ile İngiliz firmaları Osmanlı Devleti pazarından silindi. 1894 senesinde İstanbul'da bulunan ABD maslahatgüzarı, Washington'da dışişlerine kaleme aldığı yazıda olayı tekrarladı. Krupp ile Mauser firmalarının Pazar üstünlüklerini pahalı ve zaman zaman kalitesiz mal satımıyla kullandıklarını ekliyordu. Aslında Almanya'nın ıslahat için subaylar yollamayı sürdürmek istemelerindeki sebep, silah ticaretini bu şekilde devam ettirmektir. Goltz Paşa'ya yollamış olduğu raporlardan dolayı *Ludvig Löve* tarafından bir tomar hisse senedi verildi³²².

Doksan üç Harbi'nden sonra oluşan ortam, devletleri birbirlerine karşı silahlanma gereksinimi içerisinde idi. Kıyasıya bir silahlanma yarışı baş gösterdi. Silah ihraç edecek pozisyonda olan devletler bu yarışı gizlice destekledi. 1877-1878 Harbi akabinde Ordu Komutanları Bab-ı Ali'ye rapor sundular. Ordunun güçlendirilmesi gerektiği, Ordunun silahlarla donatılması gerektiği, diğer ülkelerin Ordularının büyük tehdit olduğu söylendi. Almanlar ile irtibatta olunması gerektiği tavsiye edildi. Durumu değerlendiren Sultan II. Abdülhamid tercihini Almanlardan yana kullandı. 1882 senesinden itibaren gelmeye başlayan müşavirlerin yaptıkları çalışmalar, Osmanlı Devleti'nde Alman silah kullanımını arttırdı. Böylece Almanya'dan silah ithali büyük artış gösterdi. 1870 senesinin sonlarında Harp sona erdiğinde firmaların elinde büyük silah stokları kalmış, firmalar iflasın eşiğine gelmişti. Krupp, Mauser, Loewe'de büyük miktarda stok oluşmuştu. Bu yılda Krupp

³²² Ortaylı, a. g. e., s. 68

iflasın eşiğinde iken Almanlar Osmanlı Ordusu pazarına dahil oldular.³²³ Bu sayede iflasın eşiğinden dönmüşler ellerindeki stokları erittikleri gibi, her geçen gün artan bir silah ihracatı trafiğine girmişlerdi. Alman Müşavirler Osmanlı Devleti'nde eli kolu bağlı beklemediler. Hem ülkenin durumunu rapor ettiler, hem de silah satış oranını arttırdılar. Hatta rapor etmeyenler görevden alındı. Von Hobe olayında olduğu gibi.

Islah projesi yapılmaya karar verilmişti. Bu kapsamda Mauser ile 9 Şubat 1887 yılında 100.000 tüfek, 50.000 filinta, 100.000.000 fişek için sözleşme imzalandı. 1890 yılına kadar 4.000 filinta, 9,5 mm. çapındaki 220.000 mavzer (mauser) tüfek kasaturaları ile beraber Osmanlı Devleti yetkililerine teslim edildi³²⁴.

Dünya silah teknolojisinde farklılıklar ortaya çıkınca, 6 Ağustos 1890 yılında bir sözleşme yapıldı. Henüz imal edilmemiş olan 280.000 tüfeğin birim ücreti 385 kuruş 35 paradan 7,65 mm. çapında üretilmesi kararlaştırıldı. Buradan anlaşılan beheri 325 kuruştan 15 Temmuz 1892 tarihinde Mauser firmasının temsilcisi ile Serasker arasında 200.000 tüfeklik yeni bir sözleşme yapıldı³²⁵.

Sultan II. Abdülhamid zamanında Tophanede Martini taklidi tüfekler imal ediliyordu. Baruthanede barut üretiliyordu. Bu alanda ıslah yapıp gelişme sağlanması gerekirken, Alman silahlarının ithali ile bu alan ilerlemedi. Sultan II. Abdülhamid de somut bir adım atmamış, yalnızca bu alanın gelişmesi temennisinde bulunmuştu. Sultan II. Abdülhamid Almanya'dan silah alınmasını engellemek bir yana sanki Alman ittifakının bir diyeti olarak görmüştü. Alman danışmanları tabiri caiz ise adeta silah fabrikaları komisyonculuğuna yönlendirilmişti. Ferik Kamphövener Paşa izne yollanırken kendisine Loch fabrikasına sipariş verilen tüfeklerin kontrolü vazifesi verilmişti. Ordunun Almanya'dan alacağı silahların tekrar Alman subaylarına kontrol ettirilmesi muğlaktı. Silah siparişleri zaman zaman bozuk

³²³ Nedim İpek, "II. Abdülhamid Döneminde Ordunun ve Donanmanın Modernizasyonu", XIV. Türk Tarih Kongresi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2002, s. 162

³²⁴ İpek, a. g. m., s. 163

³²⁵ İpek, a. g. m., s. 163

geliyordu. 15 Ağustos 1900 de Berlin'deki büyükelçimiz, ısmarlanan fişeklerin bozuk olduğunu rapor etmekte idi³²⁶.

Sultan II. Abdülhamid zamanında Alman silah firmaları özellikle Krupp Osmanlı Devleti'ne top ve diğer askeri mühimmatı satarken, Alman diplomatlar, Askeri danışman/öğretmen subaylar ve sermaye grupları (Deutsche Bank gibi) tarafından desteklendi. Bu çarkın dönmesinde diplomatlar siyasi zemin hazırlarken, Goltz paşa orduda ıslahat adı altında yeni silah siparişlerinin verilmesinde etkili oldu. Mali sorunları da Deutsche Bank çözdü³²⁷.

Sultan II. Abdülhamit'in, 1880 senesinin sonrasında Osmanlı Devleti ordusuna aşırı tavizlerle, astronomik ücretlerle Alman askeri heyetlerini davet etmesinin asıl nedeni; Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü siyasi yalnızlıktan kurtulabilmektir. Almanya ile iyi ilişkiler kurabilmek, onun siyasi ve askeri yardımını alabilmektir. Alman askeri ve sivil uzmanlarına verilen aşırı tavizlerin, ayrıcalıkların, Osmanlı Devleti sivil ve askeri kademelerinde oluşturacağı hoşnutsuzluk; gelecek askeri uzmanların, geleneğini, özelliklerini, dilini hiç bilmedikleri, öğrenmek için de hiç bir gayret göstermedikleri bu yabancı ordu içindeki emir-komuta yetki ve sorumlulukları, uyumları, etkileri, onlara karşı doğması olası tepkilerin, yeterince değerlendirilmedi³²⁸.

3.2.Almanya Açısından Sonuçları:

Osmanlı Ordusunu ıslah etmeleri amacı ile Osmanlı Devleti'ne Almanya tarafından uzman yollanmasının belli amaçları vardı. Askeri uzman, müşavir yollamada belli amaçları vardı. Osmanlı Devleti içinde siyasi, askeri nüfuz kazanmaktı. Osmanlı Devleti'ndeki diğer Devletlerin askeri heyetlerini denetleyebilmektir. Osmanlı Devleti Ordusu'na Alman silahlarını satışını yapmaktı.

³²⁶ Ortaylı, a. g. e., s. 69

³²⁷ Beşirli, a. g. m., s. 134

³²⁸ Özgüldür, a. g. m., s. 306

Osmanlı Devleti Alman ordu reformu için kolordu sayısını iki katına çıkardı. Böylece silah ve askeri malzeme ihtiyacı da arttı. 1885-1895 yılları arasında Goltz paşa başkanlığındaki askeri heyet tarafından Almanya'ya 100 milyon frank ederinde savaş malzemesi sipariş edildi³²⁹.

Bismarck ve II. Wilhelm Almanya iç siyasetinde hiç uyumlu değillerdi. İkisinin arasındaki anlaşmazlıklardan kaynaklı Kanzler istifa etmişti. İç siyasetteki böylesine zıtlaşmalarına rağmen, Dış siyaset ile ilgili istekleri en azından Osmanlı Devleti ve onun bulunduğu coğrafya ile ilgili bağdaşıyordu.

Alman İmparatorluğu'nun çok hayati iki makamını dolduran bu iki kişi haklı çıkmışlar ve Osmanlı Devleti'nde izledikleri yollarla, bekledikleri kazanımları elde etmişlerdi. Osmanlı Devleti Ordusu'nda hizmet etmek üzere görevlendirilmiş olan Alman Subaylar, Osmanlı Devleti'nde Alman nüfuzunun, sempatisinin artmasında çok yararlı olmuşlardı. Askeri alandan başlayarak nüfuz eden sistem, geçen zaman içerisinde siyasi ve iktisadi alanlarda da görünmüştü. Zamanla bu kişilerin yetiştirmiş olduğu subayların Devlet kademelerinde görev almaları, Osmanlı yönetiminde Alman etkisinin giderek artması sonucunu doğurdu.

Almanlar için Doğu'da istihbaratçı bulundurmak hayati öneme sahipti. Zaten bu noktayı da gizlemiyorlardı. Osmanlı Devleti içine yerleşecek olan subayların çok önemli istihbarata ulaşacaklarını düşünüyorlardı³³⁰.

Diğer bir beklenti ise; Ordusu ıslah edilmiş güçlü bir Osmanlı Devleti, Rusya'ya karşı muhtemel bir destekçi olurdu. Bismarck'ın bu beklentisi daha sonra Birinci Dünya Savaşında gerçekleşti. Osmanlı Devleti Ruslara karşı Almanya ile aynı cephede savaştı³³¹.

³²⁹ Turan, a. g. m., s. 308

³³⁰ Alkan, a. g. m., s. 153

³³¹ Alkan, a. g. m., s. 154; Turan, a. g. m., s. 308

3.3. Demiryolu Projeleri

1180'li yıllarda Osmanlı'nın Asya Kıtasında bulunan topraklarında demiryolu yapımı için ilk adımlar atıldı. Sultan II. Abdülhamid İngilizlerin ve Fransızların bu alanı ellerine geçirmek için sarf ettikleri çabaları gördü. Bu alandaki istihdamı onlara verirse bu iki devlete bağımlı hale gelineceğini düşündüğünden, bu devletlere yaklaşmadı. 1888 yılında dört hat bulunuyordu³³².

Sultan II. Abdülhamid yüksek rütbeli subayların tesiri ile Asya Osmanlı'sını bir uçtan bir uca geçen, İç Anadolu ve güneydeki Arap eyaletlerini birbirine bağlayan ana bir demir yolu hattı yapılmasını istedi. Sultan II. Abdülhamid ve etrafındaki kişilerin düşüncesine göre bu olayın tek gayesi, gerici Osmanlı feodal egemenliğini içten ve dıştan güvenlik altına almaktı. Sultan II. Abdülhamid'e göre tek tehlike, topraklarını paylaşmak için yatağının etrafında toplanan yabancı devletler değildi. Bunların yanında şu anda baskı altında tuttuğu Jöntürk muhalefetinin yeniden yeşermesinden ve diğer unsurların canlanmasından ürküyordu.

Osmanlı'nın karşılaştığı tüm sorunlar, Tehlike arz eden yerlere askeri birliklerin yığılması ile çözülecekti. Bunun için belli bir yaygınlıkta demiryolu sistemi kurulacaktı³³³.

3.4. Silah Ticareti ve Demiryolları Sayesinde Alman Etkisinin Artışı

1880'li yıllarda Almanlar Yakındoğu'ya parlak bir giriş yaptı. İlk başta İngilizler ve Fransızlara karşı almanlar şanssız göründü. Her şey İstanbul'a askeri heyetlerin gelmesi ile başladı. Bu heyetlerin gelmesi ile birlikte silah siparişleri arttı. İflas etmeye yüz tutmuş firmalar canlandı. Deutsche bank'ın Anadolu demiryolları için verdiği çaba daha sonradan amacına ulaştı³³⁴.

³³² Rathman. a. g. e., s. 35

³³³ Rathman. a. g. e., s. 36

³³⁴ Rathman. a. g. e., s. 49

Alman sanayi ile finans kapitalistleri Yakın Doğu bölgesini yayılma alanları içine kattı. Boğaziçi'ne doğru yön değiştirmiş olan silah ticareti ile Deutsche Bank'ın Anadolu'da çevirdikleri demiryolu cambazlıkları en sade hali ile Alman limanları ve Yakındoğu arasında düzenli gemi seferleri düzenlenmesi sorununda buldu. Deutsche Levant-Line Gemicilik Anonim şirketi 6 Eylül 1889 Tarihinde kuruldu. Aynı senede Kuzey ve Orta Almanya Demiryolları birleşti. 1890'lı yılların başlarında Güney Almanya demiryolları birleşti³³⁵. Böylece Almanya Yakın Doğu ile uygun ulaştırma koşulları oluşturdu. Birbiri ile bağlantı halinde bulunan demiryolu ve deniz ulaştırma sistemi, yalnızca aracılara önemsiz kılmıyor, aynı zamanda Hamburg burjuvazisine ve ulaşımı uygun olmayan konumlarda bulunan üretim bölgelerine Yukarı Sizelya, Güney ve Güneybatı Almanya Ölçüsünde az miktarda taşıma masrafı sağlıyordu.

1890 yılında dört gemiyle işletmeye hat konuldu. Başlangıçta Hamburg, Bremen, Ren nehrinin ağzındaki limonları yanında Newcastle, Swansea gibi İngiliz kömür limanlarını Doğu Akdeniz ve Azak'ın bütün önemli limanlarıyla dengeli bağlantı içine soktu. Başlangıçta Mersin, İskenderun ve Suriye limanları ihmal edildi. Daha kuruluşunun ilk yıllarında şirket, İzmir ve İstanbul'un beraberinde Mısır'ın ehemmiyetli limanlarında acenta ve şubeler açmaya başladı. Amaç Avusturya, Fransız ve İngiliz hatlarıyla çetin bir kavgayı yerinde vermektir. 1899 yılında devlet yardımı ile Doğu Akdeniz Hattı, Suriye ve Osmanlı Devleti'nin diğer Asya limanlarını da kapsadı. Nihayetinde Levante-linie 1890'lı yılların ikinci yarısında Alman meto ihracının çok büyük bir bölümünü tek başına İstanbul'a, İzmir ve Mısır'a taşımaya başardı. Almanya ile Osmanlı Devleti arasındaki deniz ulaştırmasında görülen bu gelişmeye karşın, Osmanlı Devleti liman istatistiklerine göre Yakın Doğu limanlarına gelen gemiler arasında Alman payı 1880-1898 yılları arasında, yüzde bir buçuktan ancak yüzde ikiye çıkabildi³³⁶.

³³⁵ Rathman. a. g. e., s. 50

³³⁶ Rathman. a. g. e., s. 51

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya karşı askeri ve teknolojik üstünlüklerini kaybetmesiyle, saray ve yönetim çevresinde sorunların tespiti ve çözümü yönünde bazı düzenlemeler yapılmaya çalışıldı. Bu çalışmaların en yoğun olduğu zamanlar Sultan III. Selim, Sultan II. Mahmud ve Sultan II. Abdülhamid dönemleri idi.

Osmanlı Devleti'nin geri kalmasının ana sebebi ağırlıklı olarak askeri sistem ve yine askeri teknoloji geriliği olarak tespit edilmişti. Çalışmamızın ana konusu olarak incelediğimiz Sultan II. Abdülhamid döneminin kendine has özelliği ise; 1880 senesinin sonrasında aşırı tavizler ve astronomik ücretlerle Alman askeri heyetlerinin Osmanlı ordusunda görev yapmak üzere davet edilmesi idi. Bunun asıl nedenleri; Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü siyasi yalnızlıktan kurtulmak, Almanya ile iyi ilişkiler kurmak, onun siyasi ve askeri yardımını alabilmektir.

Ancak, uygulamada bu beklenti çok da karşılanamadı. Osmanlı Devleti'ne danışman olarak gelen Alman askerler, sözleşmeleri gereğince ücret aldıkları halde, ne Türk dilini öğrenmek ne de Osmanlı halkını tanımak için gayret gösterdiler. Üstelik ülkenin askeri durumu ve yetenekleri hakkında kendi ülkelerine sürekli raporlar yazdılar. Osmanlı yöneticilerine ise uygulanması pek de mümkün görünmeyen ütopyik tavsiyelerde bulunmaktan ileri gitmediler. Kimi Alman askerler ülkelerinin silah firmalarının temsilcisi gibi hareket ederek, Osmanlı Devleti'nin Alman silah şirketlerinden yüklü miktarda silah alımında etkili oldular.

Heyetlerin beklenen faydayı sağlayamaması üzerine, yine Almanya'nın tavsiyesiyle, Avrupa'da bir çok ülkeye askeri bilgi ve görgüsünü artırmak üzere Osmanlı Subayları gönderildi. Gittikleri ülkelerdeki şartları, teknolojiyi ve özgürlükleri gören bu askerlerin, buldukları ülkeler ile kendi ülkelerini kıyaslama şansları oldu. Kendi ülkelerinin geri kalmışlığını yönetimin yeteneksizliğine atfettikleri anlaşılan bu askerlerin çoğunluğu, kendilerini eğitim için yurt dışına gönderen Sultan II. Abdülhamid'e muhalif oldular.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA)

Bab-ı Âli Evrak Odası (BEO)

BOA.BEO. Askeri Tekaüd Sandığı Ds: 2413/180937, 10. B. 1322.

BOA.BEO. Harbiye DS:3652/273882, 09.L.1327

BOA.BEO.Harbiye Ds:3845/288314, 13. M. 1329

BOA.BEO.Harbiye Ds: 3888/291589, 03. Ca. 1329.

BOA. BEO. Harbiye Ds:448/33554, 01.S. 1312.

BOA.BEO. Harbiye Ds:470/35189, 02.Ra.1312

Hariciye İdaresi (HR.İD)

BOA: HR.İD, Maliye, Ds:327/43, 02.03.1886

BOA.HR. İD, Maaş ve emekli aylığı, Ds:2088/79, 31.12.1903

BOA.HR. İD Maaş ve Emekli Aylığı Ds:2088/83, 16.02.1904

BOA.HR:İD: Maliye, Ds:328/17, 02.10.1984

Yıldız Sadaret Hususi Evrakı (Y.A. HUS)

BOA.Y.A.HUS, Ds:350/53, 08.Za.1313

BOA. Y.A:HUS, Ds:327/48, 13.Za. 1312

BOA.Y.A.HUS, Ds:352/144, 29.Z.1313

BOA.HR. MTV, Ds: 768/14, 22.04.1916

Hariciye Siyasi (HR.SYS)

BOA.HR.SYS, Ds:29/56, 18.12.1894

Yıldız Mütevenni Maruzat Evrakı (Y.MTV)

BOA. Y.MTV. Ds:61/37, 14.N.1309

BOA. Y.MTV. Ds:33/3, 03.N.1305

BOA.Y.MTV. Ds:27/49, 19.Za.1304

BOA.Y.MTV.Ds:26/79, 14.N.1304

BOA.Y.MTV. Ds:35/47 , 17.M. 1306

BOA. Y. MTV. Ds: 41/100 , 09.Ca. 1307

BOA. Y. MTV. Ds:46/79, 06.R.1308

**YILDIZ Perakende Evrakı Maîyyeti Senîyye ve Yaverân Dairesi Maruzatı
(Y.PRK.MYD)**

BOA. Y.PRK.MYD,Ds:14/74, 22.Ş.1311

BOA. Y.PRK.MYD,Ds:29.Z.1311

BOA. Y.PRK.MYD,Ds:15/24, 07.S.1312

BOA. Y.PRK.MYD. Ds:16/88, 15.S.1313

BOA.Y.PRK.MYD. Ds:21/7, 29.Z.1315

BOA.Y.PRK.MYD. Ds: 21/10, 29.Z.1315

BOA.Y.PRK.MYD. Ds:23/87, 29.Z.1318

BOA.Y.PRK.MYD. Ds:23/88, 29.Z.1318

BOA. Y.PRK. MYD. Ds:25/36, 18.M.321

BOA. Y.PRK. MYD. Ds:26/67, 09.R.1325

BOA.Y.PRK.MYD, Ds:13/81, 03.R.1311

BOA.Y.PRK.MYD. Ds:3/67, 28.S.1301

BOA. Y.PRK.MYD, Ds:10/72, 29.Z.1309

BOA. Y.PRK.MYD,Ds:13/21, 01.M.1310

BOA.Y.PRK.MYD. Ds:4/91, 28.B.1303

BOA. Y.PRK. MYD. Ds:26/84, 29.Z.1325

BOA. Y.PRK. MYD. Ds:26/93, 29.Z.1325

BOA. Y.PRK. MYD. Ds:6/21, 18.C.1304

BOA. Y.PRK. MYD. Ds:6/53, 24.Za.1304

BOA. Y.PRK. MYD. Ds:6/58, 06.Z.1304

BOA. Y.PRK. MYD. Ds:3/3, 10.M.1301

BOA. Y.PRK. MYD. Ds:4/90, 23.B.1303

BOA.Y.PRK.MYD. Ds:7/9, 30.B.1305

BOA.Y.PRK.MYD. Ds:7/15, 25.Ş.1305

ARAŞTIRMA ESERLERİ

- Beydilli, K., **Büyük Friedrich ve Osmanlılar**, Güryay Matbaacılık, İstanbul,1985
- Beydilli,K. , **Türk Bilim Ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishane Mühendishane Matbaası ve Kütüphanesi (1776-1826)**, Eren Matbaacılık,İstanbul,1995
- Beydilli,K., **1790 Osmanlı-Prusya İttifakı**, Doçentlik Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1981
- Çavdar, T., **Osmanlı'nın Yarı Sömürge Oluşu**, Ant,İstanbul,1970
- Çelik, Y., **Şeyhü'l – Vüzer Koca Hüsrev Paşa**, Türk Tarih Kurumu, Ankara,2013,
- Doğanay,P.,**Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nda Görev Yapan Alman Subayları**, Aksaray Üniversitesi, 2016
- Eralp,N.,T.,**Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanılan silahlar**,Türk Tarih Kurumu Basımevi,Ankara,1993
- Güngör, E. , **Tarihte Türkler**, Ötüken, İstanbul, 1996
- Goltz paşanın hatırası ve hal tercümesi,kkk İstanbul askeri basımevi,1953, S.47
- Impert,P.,Cemgil,A., **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yenileşme Hareketleri Türkiye'nin Meseleleri**, Engin Yayınları,İstanbul,yılı
- Karpat, K. H. ,Özdemir , D. ,**Osmanlı Devleti'nin Dönüşümü 1789-1908 ,Osmanlı'da Değişim**, Modernleşme ve Uluslaşma, İmge, Ankara,2006
- Karabekir, K., **Türkiye'de ve Türk ordusunda Almanlar**,Emre Yayınevi, İstanbul,2001
- Karabekir,K., **Tarih Boyunca Türk-Alman İlişkileri** , Emre yayınları, İstanbul, 2001

- Karal,E., Z.,**Osmanlı Tarihi VI. Cilt**,Türk Tarih Kurumu,Ankara,2007
- Karal,E., Z., **Osmanlı Tarihi Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)** ,
Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983
- Karal, E.Z., **Osmanlı Tarihi V**, TTK Yayınları, Ankara, 1988
- Moltke,H.,Örs,H., **Moltke'nin Türkiye Mektupları**, Remzi, İstanbul, 1969
- Ortaylı,İ. , **II.Abdülhamit Döneminde Alman Nüfuzu**(100. Doğum Yılında Atatürk'e armağan dizisi),Ankara Üniversitesi Basımevi,Ankara,1981
- Özyüksel,M.,Yalçın, E., **Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi , Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfuz Mücadelesi Anadolu ve Bağdat Demiryolları**,
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008
- Rathman,L., Zorlu,R.,**Berlin-Bağdat emperyalizminin Türkiye'ye girişi**, Belge,
İstanbul, 1982,
- Ubicini,A.J.H., Düz,A.,**1855'de Türkiye II**,Kervan,İstanbul,197
- Sultan Abdülhamid, **Siyasi Hatıralarım**,İstanbul,Dergah yayınları,İstanbul,1975
- Wallach, J. L., Çeliker, F. , **Bir Askeri Yardımın Anatomisi**, Gnkur. Basımevi,
Ankara, 1985
- Yıldız, G. , **Neferin Adı Yok Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839)** (1. Baskı), Kitabevi,
İstanbul, 2009

MAKALE

- Alkan,M., N., **Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri**, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 34,Nisan 2015
- Alkan,N., **II. Abdülhamid Devrinde İstihdam Edilen İlk Alman Askeri Heyetinin Komutanı Otto Von Kaehler ve Her iki Tarafın Beklentileri**,İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi,43,2006,
- Beşirli,M., **II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunda Alman Silahları**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 16, 2004
- Beydilli,K., **II. Abdülhamit Devrinde Gelen İlk Alman Askeri Heyeti Hakkında**,İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, 32, 1979
- Bozdemir,M., **Türk Ordusunun Tarihsel Kaynaklar**, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları-489, Ankara, 1982
- Çadırcı,M. , **Anadolu’da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu**, Ankara Üniversitesi Dergisi,8, 14,1963
- Durgun,B., **Alman Islah Heyetleri ve Bischoff’un Balkan Harbinde Osmanlı Ordusu’nun Ulaştırması Hakkındaki Değerlendirmeleri** , Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,XII,2012
- İpek,N., (2002), **II.Abdülhamid Döneminde Ordunun ve Donanmanın Modernizasyonu**, XIV. Türk Tarih Kongresi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2002
- Özgüldür, Y., **Yüzbaşı Helmut von Moltke’den Müşir Liman Von Sanders’e Osmanlı Ordusu’nda Alman Askeri Heyetleri**, Otam(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), 4, 1993
- Reyhan,C., **Türk-Alman İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı (1878-1914)**, Belleten,LXIX,254,2005

Turan,K.,**II. Abdülhamid Döneminden 1918'e Türk-Alman Askeri Eğitim ilişkileri**, Yeni Türkiye,31, 2000

Türkmen,Z., **II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusu'nun Modernizasyonu için Kurulan Techizat-ı Askeriye Nezareti ve Faaliyetleri**, Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları,558,33,1995

Türkmen,Z., **93 Harbi Felaketi Sonrası Gelişmeler: Silahlanma Yarışında Osmanlı Devleti**, II. Uluslararası Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa ve Dönemi Sempozyumu, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2017

Türkmen,Z., **Sultan II. Abdülhamid Döneminde Mekteb-i Harbiye-i Şahane**, IV. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri, Osmanlı İstanbulu IV, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2016, s.937

Türkmen, Z. , **Cepheden Cepheye Kafkas Cephesi'nin Dondurucu Soğuşundan Irak Çöllerine 5. Seferi Kuvvet'in (52. Mürettep Tümen) Serüveni**, I. Dünya Savaşı'nda Kafkas(Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Erzurum, 2014

Türkmen, Z. , **Balkan Harbi'ne Uzanan Süreçte Ordu-Siyaset İlişkileri**,2014-2015 Eğitim ve Öğretim Yılında Harp Akademileri Komutanlığında İcra Edilen Paneller, Harp Akademileri Basımevi, Yayın Numarası:15/48,İstanbul, 2015, S. 189

Bildiriler

Türkmen, Z. , **Büyük Devletlerin Balkanlarda Uygulamaya Koydukları Bir Proje: Makedonya Sorunu, Makedonya Olaylarıyla Mücadelenin Osmanlı Ordusunun Değişimi ve Dönüşümüne Etkileri**, XIV. Yüzyıldan Günümüze Balkanlar ve Balkan Tarihi, On Dördüncü Askeri Tarih Kongresi Bildirileri- 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara,2014

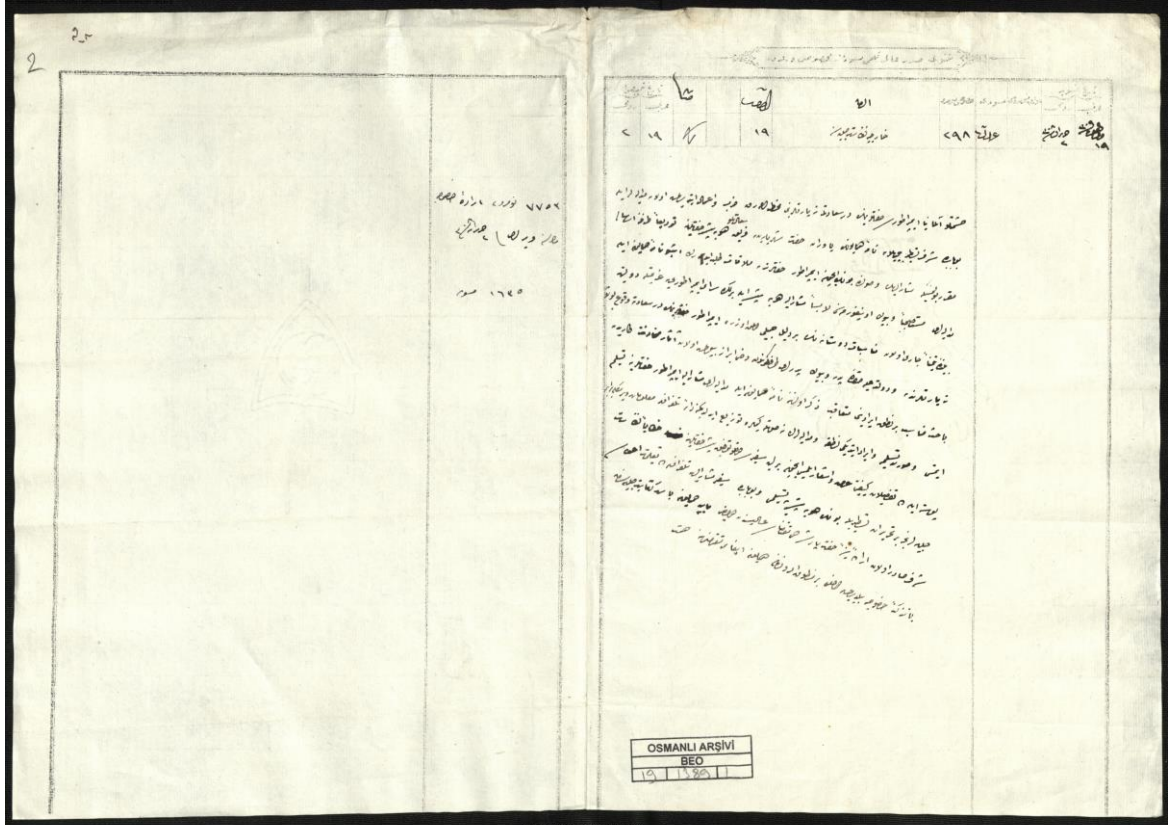
Türkmen, Z. , **Sultan II. Mahmut ve Sultan Abdülmecid Döneminde Kuleli Süvari Kışlası**, II. Uluslar arası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu,Bildiriler, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2014

ANSİKLOPEDI

Kemal Beydilli, III. Mustafa, TDV İslam Ansiklopedisi, 31,S.281

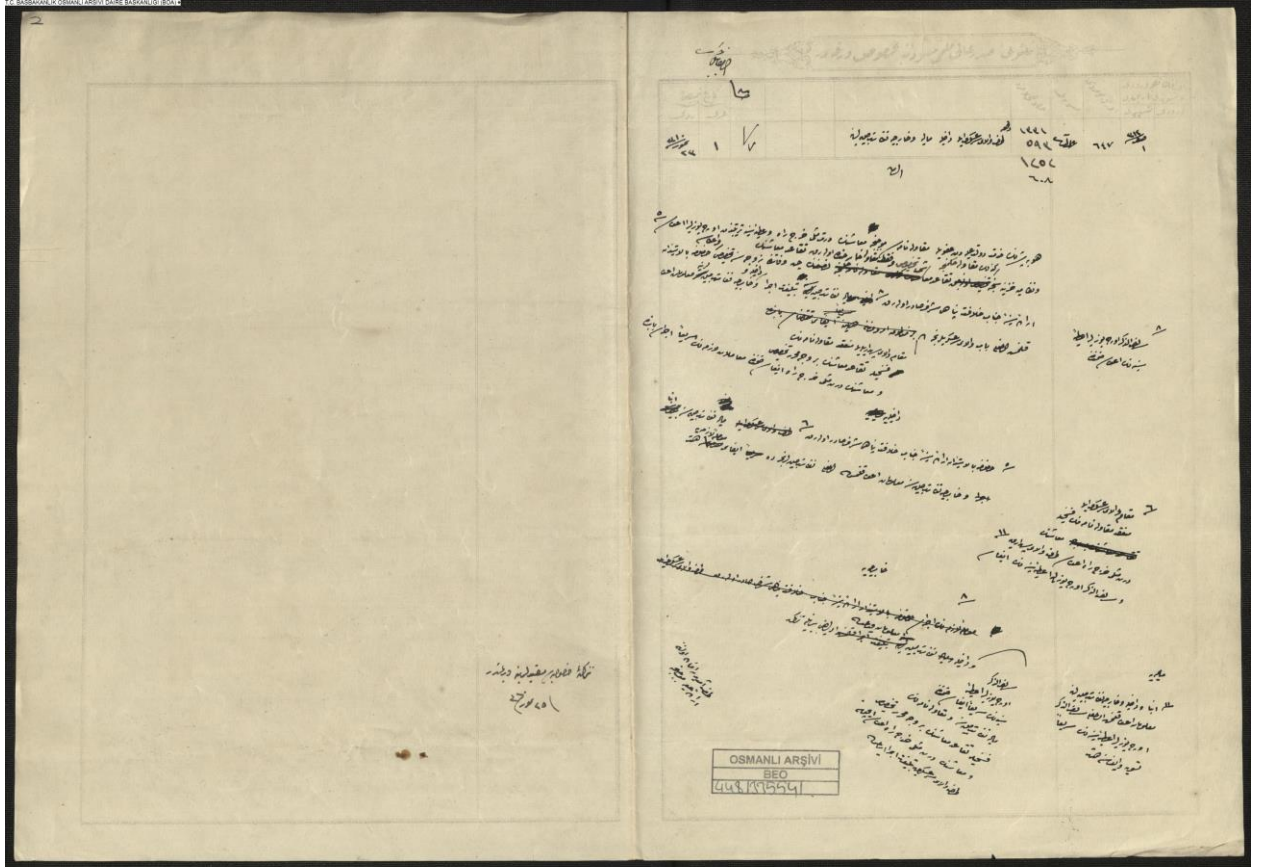

EK-3: Müşir Fon Der Goltz Paşa'nın Almanya Ordusu'ndaki askerlik hizmetinin ellinci sene-i devriyesini tebciilen ve Osmanlı Ordusu'ndaki hizmetlerinden dolayı bir kıta murassa Mecidi Nişanı ile taltifi. (Harbiye, Maliye)

BEO.000019.001389.001

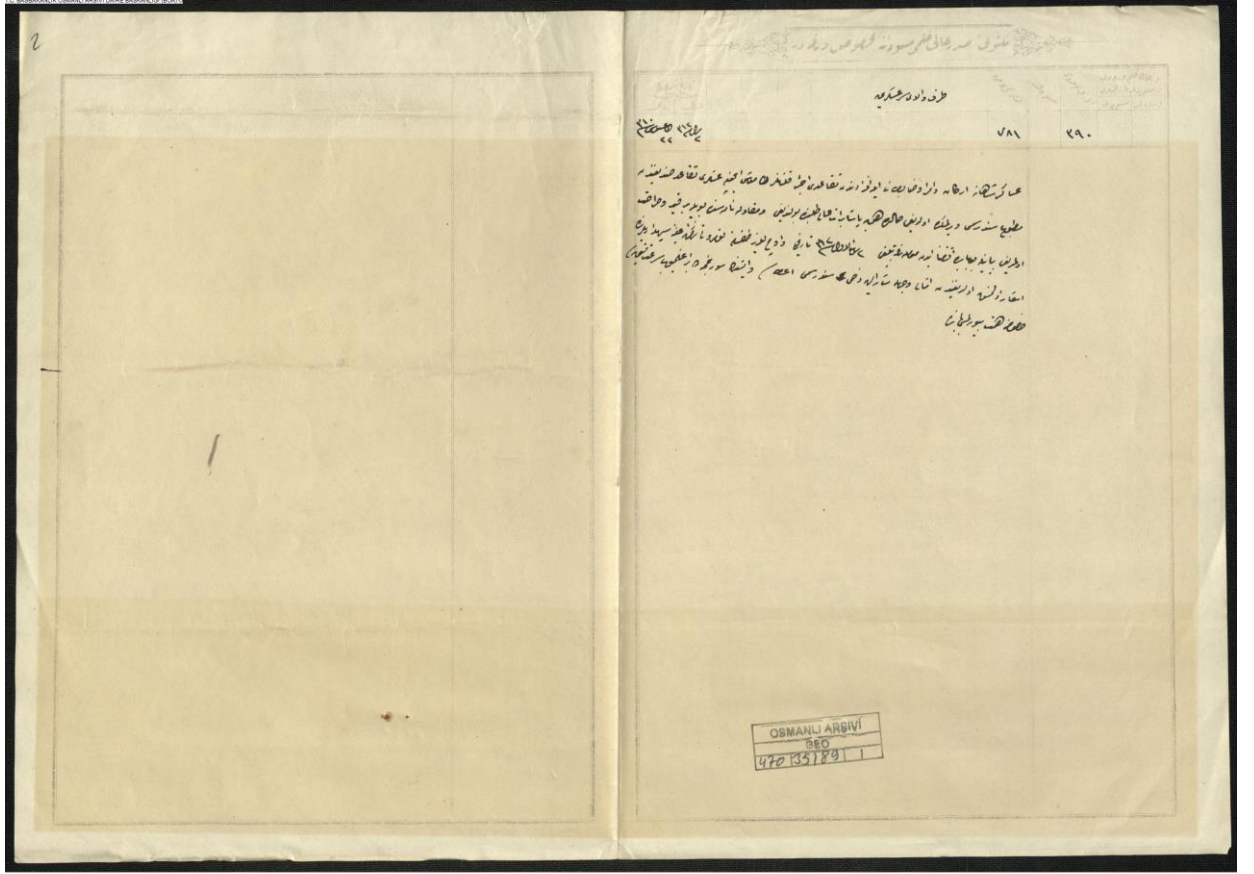
EK-4: Hobe Paşa'nın hizmet-i Devlet-i Aliyye'den affı ile mukavelenamesi mucebince harcırah ve atıyye-i seniyye tertibinden maaş olarak kendisine üç yüz lira itası. (Dahiliye, Harbiye)

BEO.000448.033554.001

B.O.A. B.E.O. Ds:448/33554 01.S.1312

EK- 5 : Tekaüdü icra edilen Hobe Paşa'ya sened-i resmi itası ve işinin sürüncemede bırakılmadan sürat-i tesviyesi. (Harbiye; 33554)

BEO.000470.035189.001

B.O.A. B.E.O. Ds:470/35189 02.Ra.35189

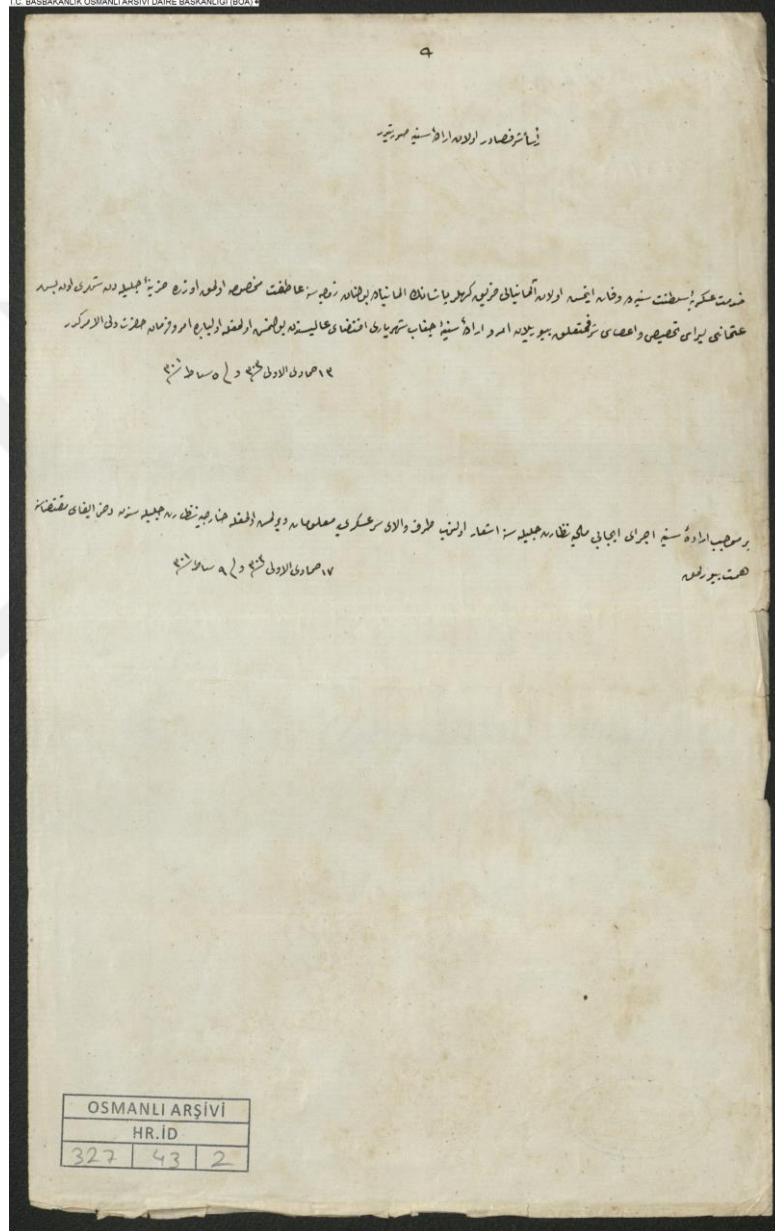
EK-7: Goliç ve Hobe Paşalar ile Lehisman Paşa'nın zevcesinin maaşat-ı mütedahilesi hakkında. (Maaş ve Emekli Aylığı Tahsisatı)

T.C. BASKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

<p>فوزد غوليج و حوبه باشا ارد مارم لهمان باش معاشه و نفقه و نفوسه حق ۱۲ سالا شرح تاريخه و ۱۹ خرداد نفوقنامه يه ذيل</p>	<p>فوزد غوليج</p>	<p>معصوم</p>	<p>نسيم</p>	<p>باشا زير ادرسي فوزد ۱۹</p>
<p>نفقاته ۱۲ ۱۲</p>	<p>بريه سفارت سید سید ۵۲</p>	<p>۵۲</p>	<p>۵۲</p>	<p>۵۲</p>
<p>کيه صاحب اوله ادرسي تاريخ واده طفله لر و نفقاته يه جازم هونجه جواس فوزه غوليج و حوبه باشا ارد مارم لهمان باش معاشه و نفقه و نفوسه حق ۱۲ سالا شرح تاريخه و ۱۹ خرداد نفوقنامه يه ذيل</p>				
<p>OSMANLI ARŞİVİ 24rk HR.ID (2 shf bos) 2088 85</p>				

HR.ID.02088.00085.001

EK-8 : Askerlik hizmetinde bulunan Almanyalı Kaehler Paşa'nın Almanya'daki kızına, Galata Rüsumat Müfettiş-i Umumisi'nin zevcesi Madam Anna Jozef Hanım'a, Londra'da mukim İngiltere Cidde Konsolosu'nun kızı Matmazel Marie Page'e tekaüd maaşları tahsisi. (Maliyet mazuliyet ve tekaüd maaşı)

HR.İD.00327.00043.002

EK-9 Osmanlı Ordusu'nda 27 yıl görev yapan Maraşal von Kamphövener Paşa'nın 1903 yılında Rıza Paşa'yla imzaladığı kontratın iadesi için yaptığı başvuru. (Fr.)

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

Copie.

Ambassade d'Allemagne.
J.Nr. B 466.

Note Verbale.

Par sa Note Verbale en date du 23 Juin 1924 sub Nr.B 46 l'Ambassade d'Allemagne a eu l'honneur de s'adresser à la Délégation du Ministère des Affaires Etrangères dans l'affaire des Pensions du Marschall von Kamphövener Pascha qui a servi pendant une période de 27 ans dans l'armée Ottomane, en y ajoutant copie d'une contrat conclu le 29 novembre 1903 entre Son Excellence Riza Pascha et Mr. von Kamphövener.

Comme il ressort des archives de cette Ambassade, outre la copie susmentionnée, l'original du contrat a été par négarde annexé à la Note du 23 Juin 1924.

Vu que Mr. von Kamphövener s'est adressé à cette Ambassade pour obtenir la restitution de son contrat, l'Ambassade d'Allemagne serait très reconnaissante à la Délégation du Ministère des Affaires Etrangères si Elle voulait bien lui retourner ledit contrat ou une copie du même.

Thérapia, le 1 octobre 1925.

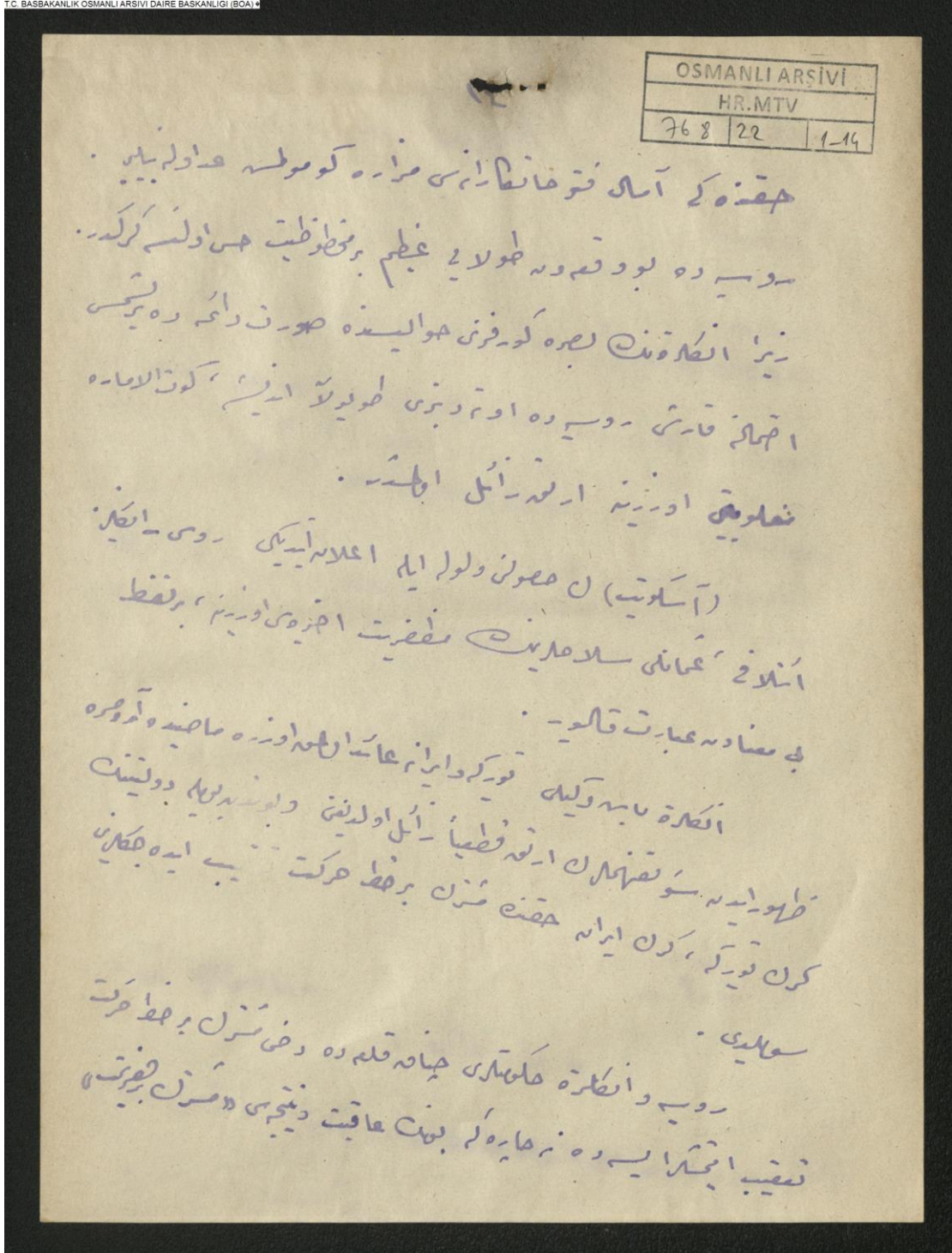
(Soeau)

A
la Délégation du Ministère
des Affaires Etrangères,
S t a n b o u l

OSMANLI ARŞİVİ		
HR.İM		
250	118	

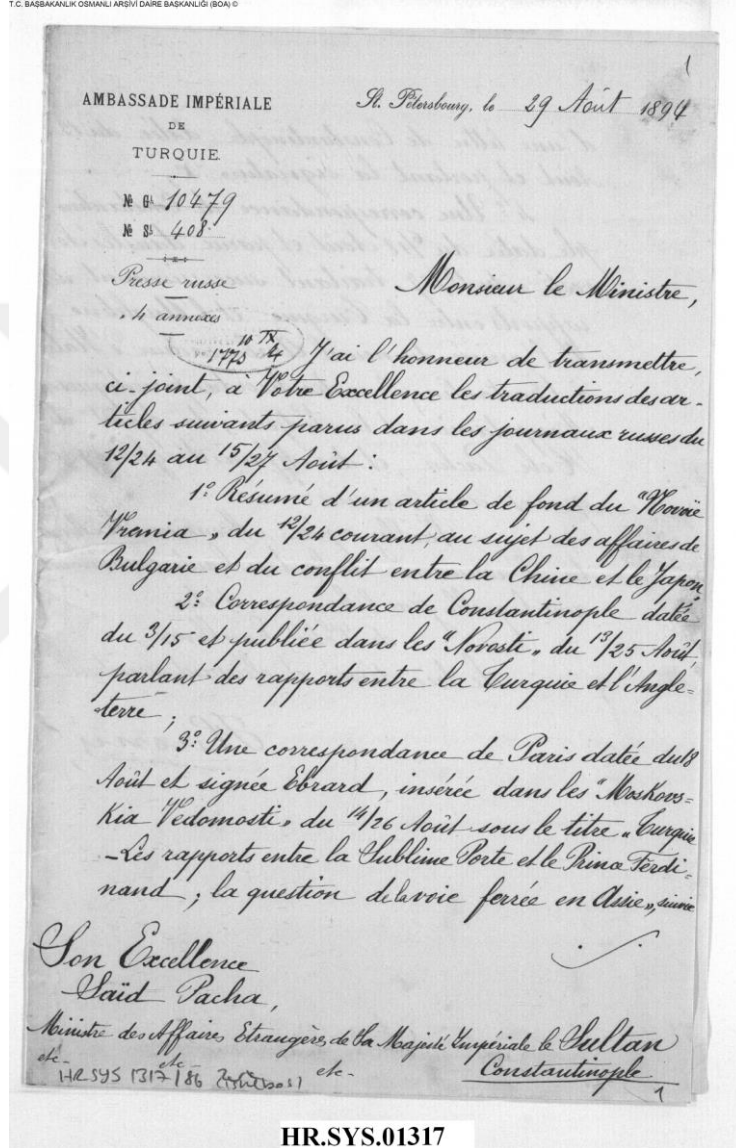
HR.İM.00250.00118.001

EK-10: Osmanlı Devleti'nin 6. Ordu komutanlığını yapan Müşir Goltz Paşa'nın vazifesi başında iken vefat ettiğine dair Başkumandanlık Vekâleti'nden orduya yayınlanan ve gazetelerde neşredilmesi emredilen tamim.

HR.MTV.00768.00022.001

EK-11: Rusya: Sultan Abdülhamid'in İngiltere'ye karşı siyasi tutumu. Bulgar meselesi. Çin-Japon anlaşmazlığı. Babiali-Prens Ferdinand ilişkisi. Mezopotamya ve Necef'te kargaşa. Hobe Paşa'nın hareketi.

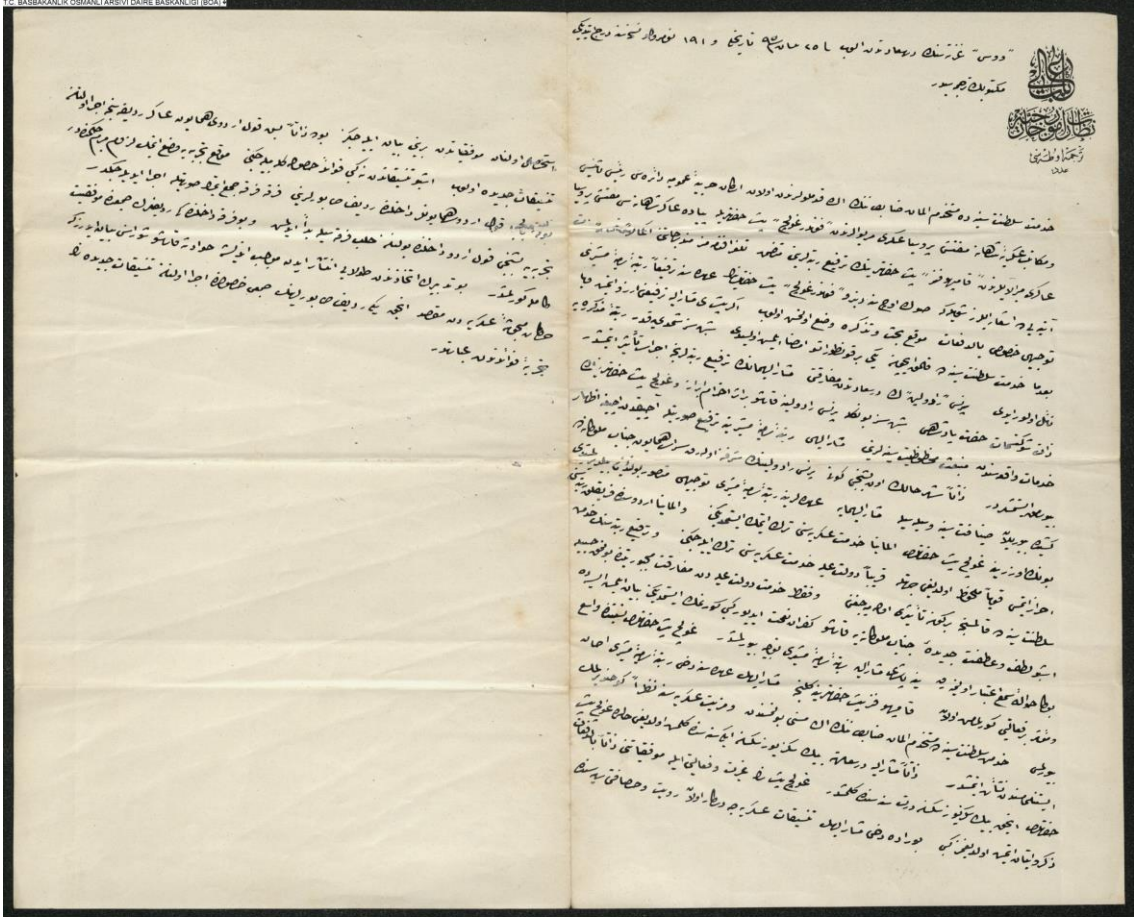
d'une lettre de Constantinople datée du 18
Soul et portant la signature x,
1re: Une correspondance de Constantinople
datée du 18 Soul et parue dans les No.
vostes du 15², traitant successivement de
rapports entre la Turquie et l'Angleterre,
de l'arrivée du nouvel Ambassadeur d'Italie
à Constantinople, des troubles périodiques en
Mésopotamie et le Sedjed, du départ de
Kok Pacha, et des Affaires d'église grecques
et arméniennes.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre,
l'assurance de la très haute considération
avec laquelle j'ai l'honneur d'être,
de Votre Excellence,
le très dévoué et obéissant serviteur.

Hiromy

HR.SYS.01317

EK-12: Von Der Goltz ve Kamphofer Paşaların müşirlik rütbesiyle taltifleri sebeplerinden bahisle Voix gazetesinin derc ettiği mektup tercümesinin takdim edildiği.

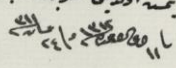

Y.A.HUS.00327.00048.002

۵

تیکاه سن صداینگاری

 دایره کتابخانه
 وزارت اسناد و کتابخانه ملی
 ۷۸۷

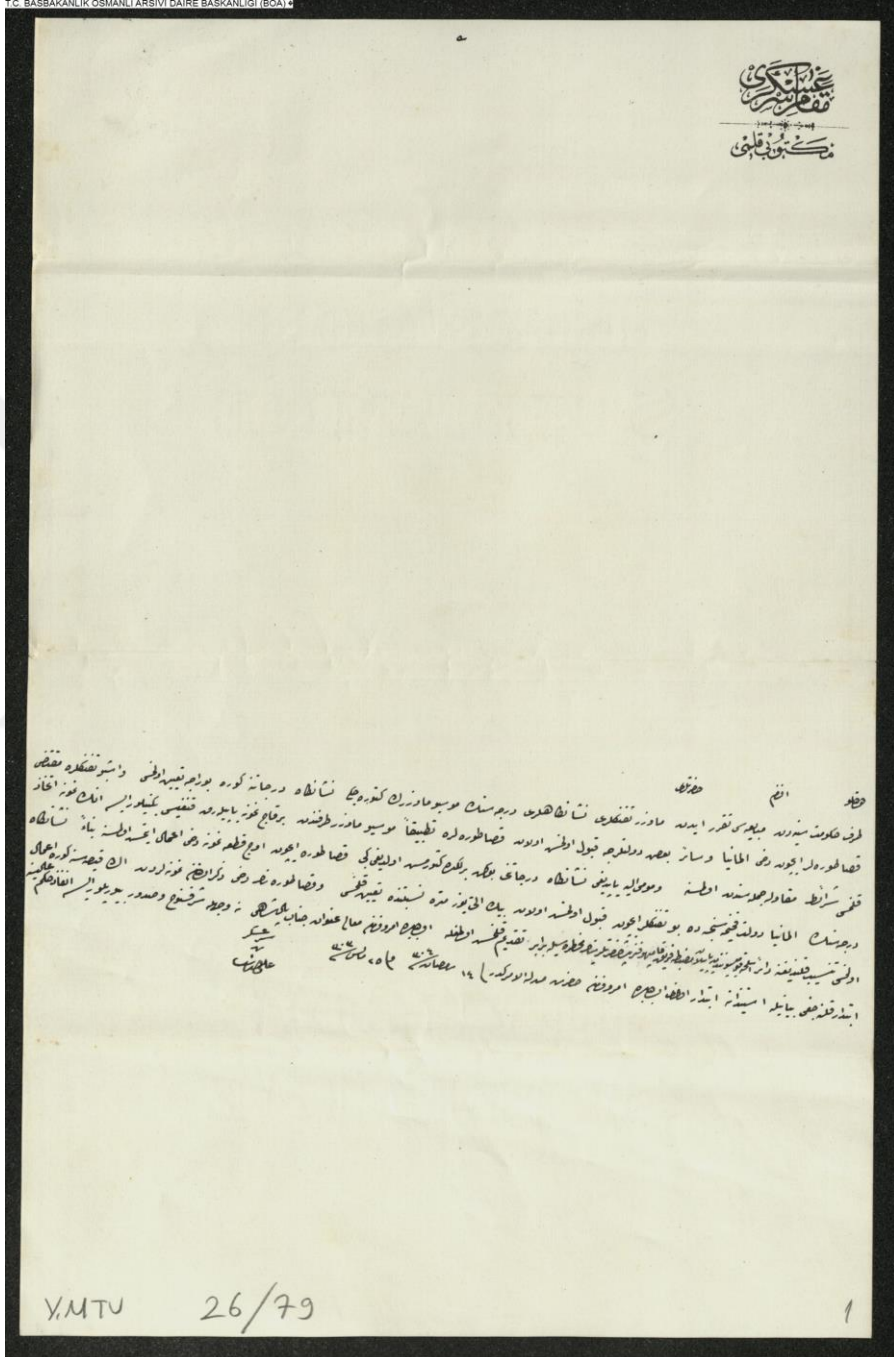
معروضه ها که کثیرا در
 دولت و فواید عالی و عالیها و سایر حضراتک ربه سامیه مشیری توجیه تطبیقی اسپانیه بجمعه افادته دایره ووسی ، غرضت سنک
 در سعادته الموب ، سامیه تاریخ و بوزطفانه برنوردی نوسنه درج ایتمه اولدین مکتوبک ترجمی نقاشیه فلفله امر و زمانه حضرته علی کله
 نا

حاجی تازی

Y.A.Hus 327/48

3

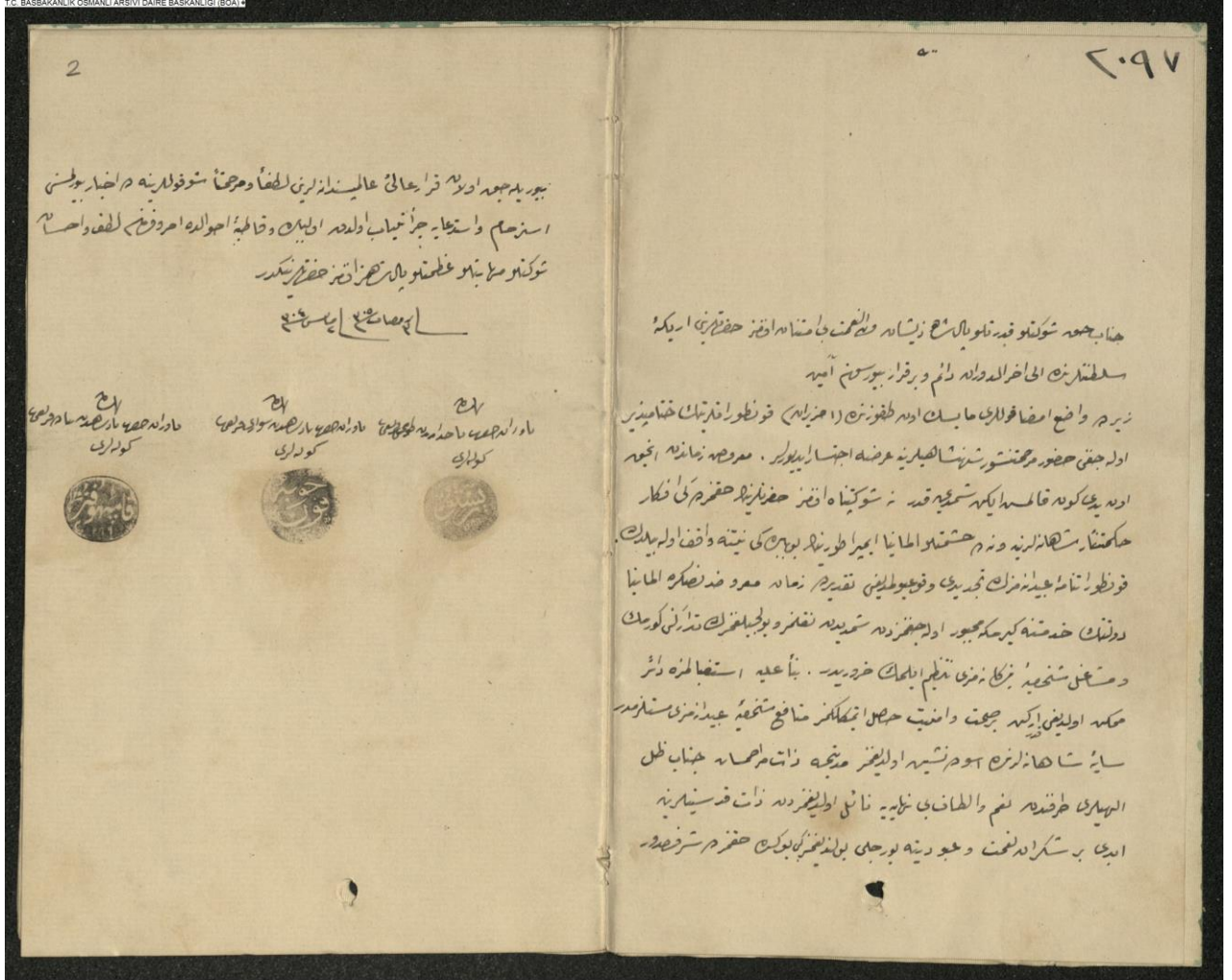
EK-13: Ferik Kamphövener Paşa'nın satın alınmasına karar verilen mavzer tüfeklerinin nişangah derecesinin Almanya'da olduğu gibi 1600 metre nisbetinde tayin edilmesi hakkındaki muhtırasının takdimi.

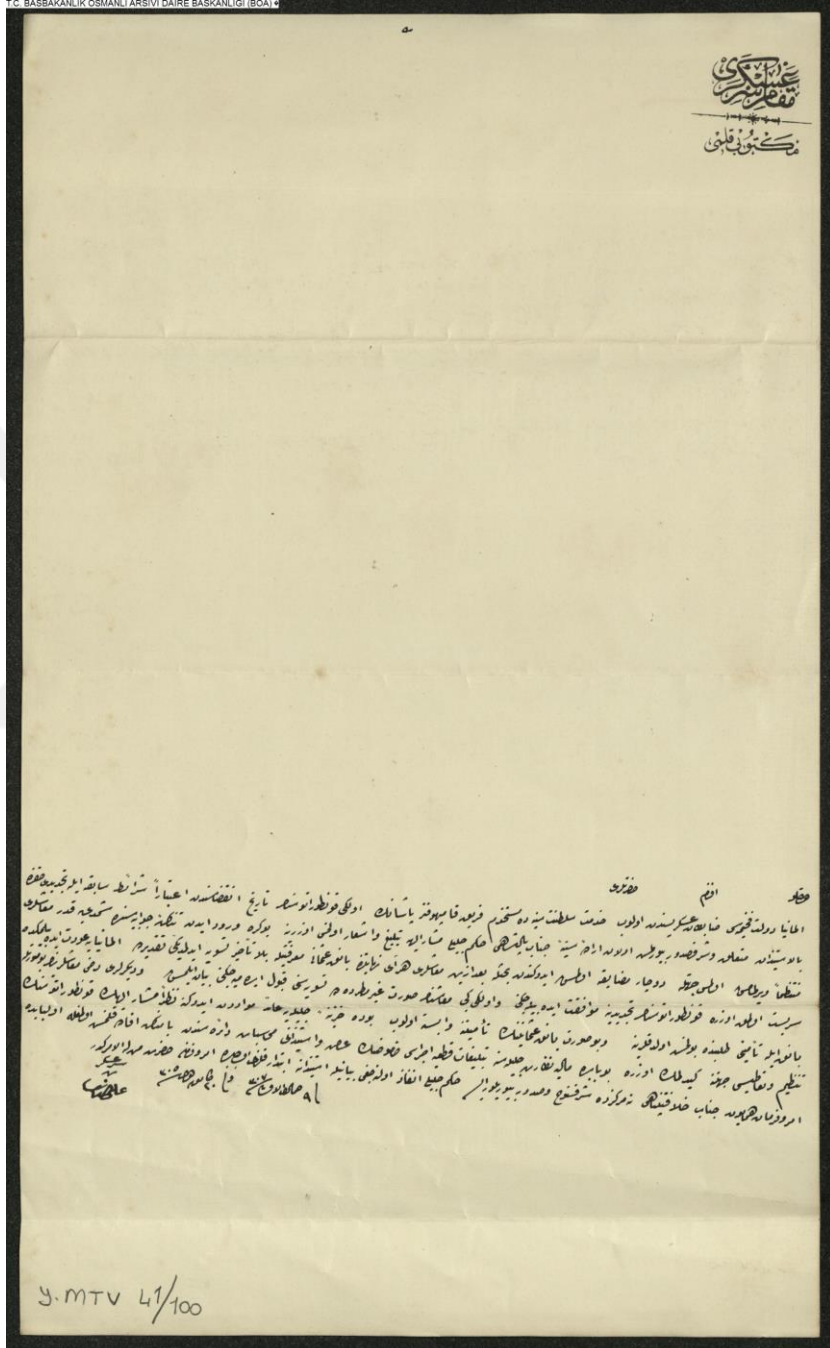
Y.MTV.00026.00079.003

Ek-14: Yaverandan Piyade Feriki Kamphövener, Süvari Feriki Von Hobe ve Topçu Feriki Risto Paşa'nın kontrat müddetleri bitmek üzere olduğundan Almanya'ya gitmek için izin talep etmeleri.

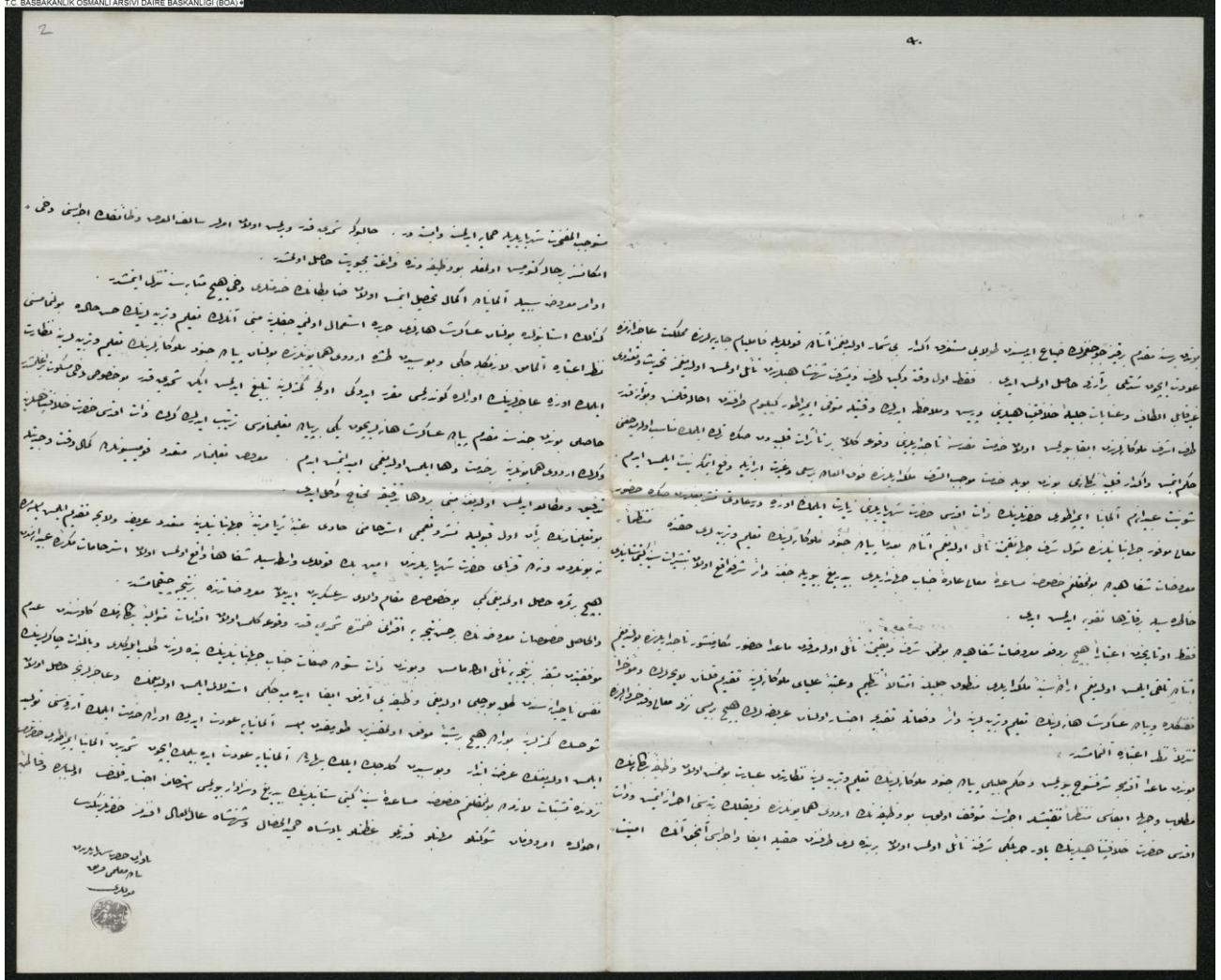
Y.MTV.00033.00003.001

EK-15: Kamphövener Paşa'nın maaşı muntazaman Bank-ı Osmani'den verilmediği takdirde konturatosunun yenilenmesine muvafakat etmeyeceği hakkında Seraskerlik'in maruzatı.

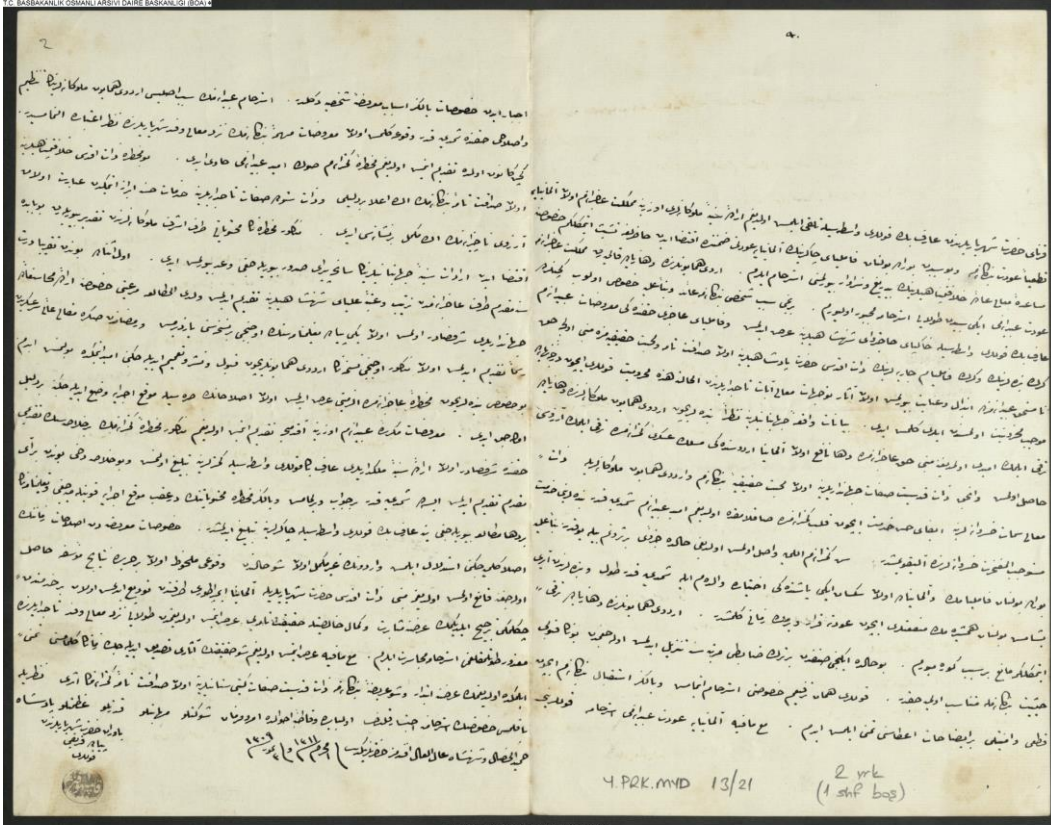

Y.MTV.00041.00100.001

EK-18: Kampfhövener'in hazırladığı piyade talimhanesinin tatbik edilmemesini protesto eden Alman askeri uzmanın görevi bırakması. (a.g.tt.)

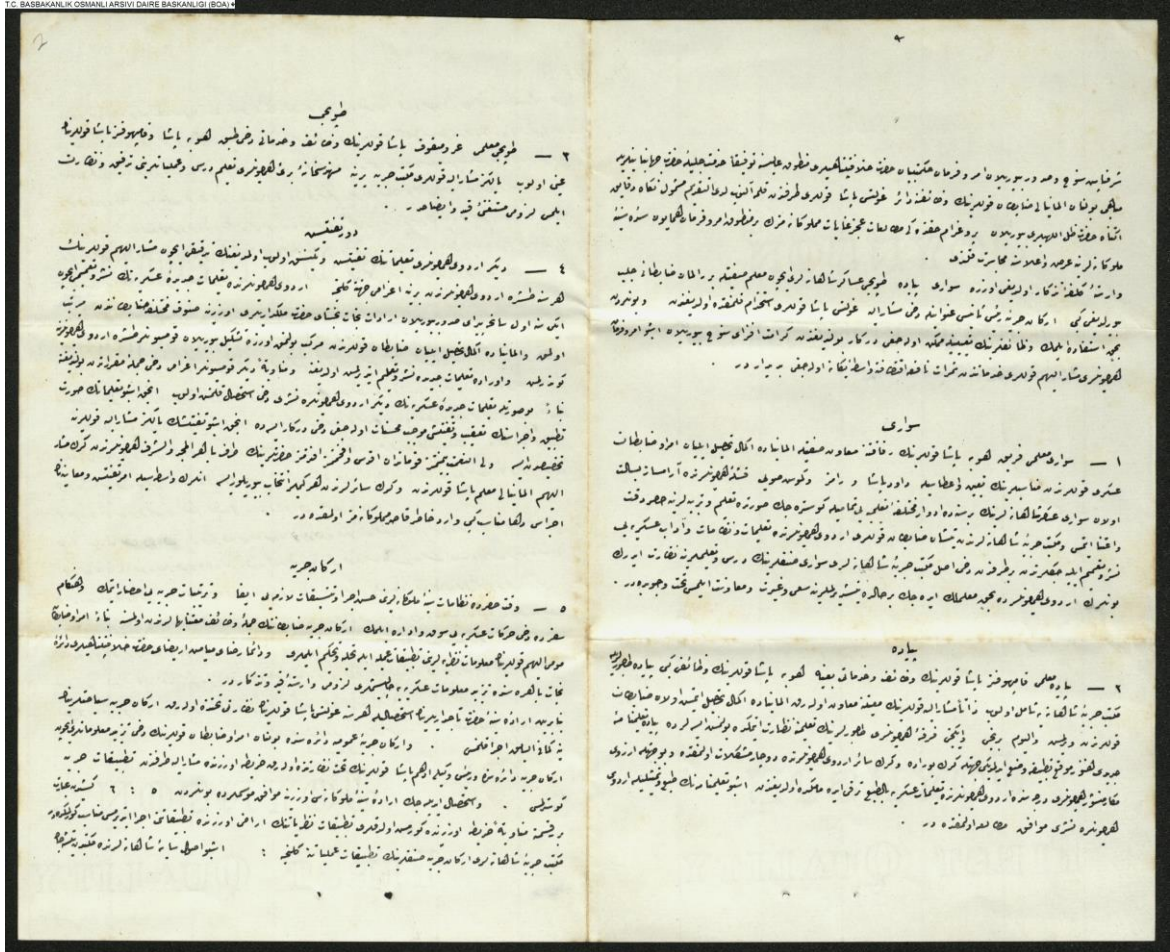

EK-19: Yaverandan Piyade Feriki Kampfhövener Paşa'nın, Ordu-yı Hümayun için teklif ettiği ıslahatların hiçbirisinin kabul görmediğinden yakınarak Almanya'ya dönmek istediğini açıklaması.

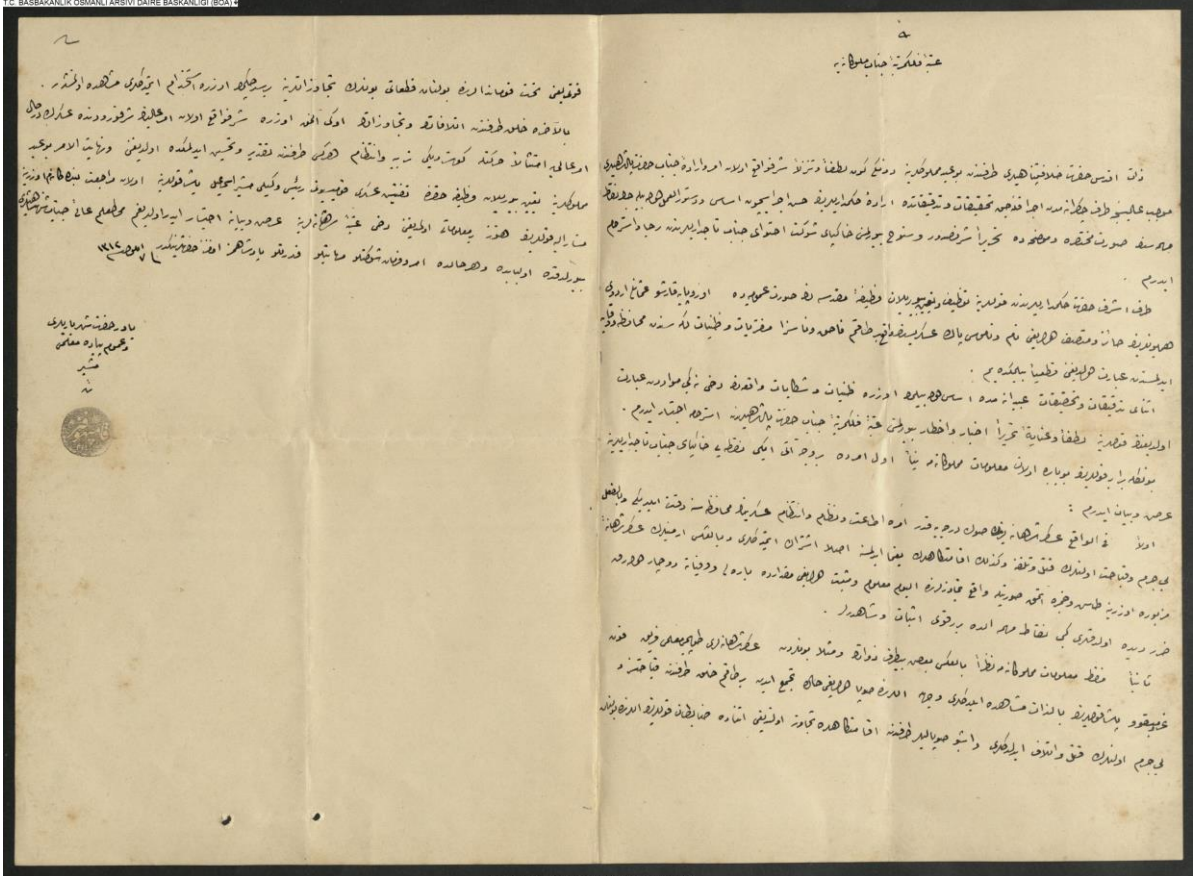
Y.PRK.MYD.00013.00021.001

EK-20: Alman zabitanından Süvari Muallimi Ferik Hobe, Piyade Muallimi Kamphövener ve Grumbckow paşalarının vazifeleri ile istihdamlarına dair program.

Y.PRK.MYD.00013.00081.002

EK-21: Avrupa'ya karşı Osmanlı Ordusu'nun haiz olduğu vasıfların haksız iftirallardan korunması yolunda, kendisine verilen vazifede düstur olabilecek noktaların bildirilmesi istirhamı.

Y.PRK.MYD.00017.00082.001

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

عنه فلامنیه جناب عالی

خانیهای حضرت مولانا زین کمال ادب و تواضع و فتح اولاده استرعام و تکی هجرتهم اوزرین طرفین
مولانا زینده حضور و اخصور هفت تا جدیدینده سرف مولانا نانی جو لقمه خوض لطفاً در تولا
اوج دفعه و عهد هفتای ری سرفواض جورله ابره هر فصله بوکوزخی سرف مولانا مورینه نانی
جو رله ربه ذاتا با شتاب هفت تا جدیدینده تودیع و تقدیم ایله به حکم مودعات ناچیزه ایله مستاد
قولدین افاده ایلمصلح صورتیه و نای حضرت مولانا زینده بکریه قولدی واسطه سید اروزنامه هفتای
نظم جورله قولدی ایله شکر و کینه بوید بر سرف مولانا برده نانی جو رله همه درجه بر کتبه بوکوزخی
ایله اولدینده عیب مملوکی کی صداره و پان و هجده قولدی ایچینه خدمت برحقون هر کوزینه قدر
بیه ارنده بهر حال محتاج اولدینجه توجه و اعتماد و قدس سیرلین ائله مظهر اولوب اولدینجه بیه
مطلقاً لازمدره ایله بو صورت سرف مولانا نانی جو رله ایتم قولدینجه معلوم اولمایه بر صورت و سیر لوله ایلم
توجه مولانا زین اوزارینجه کمال تأثره قناعت کماله حال ایتمه
نبا عیب بقیه قوای مولانا نانی کلدار و وطنه مولانا نانی هر دو شخصی ایله بیه اوزره خدمت برحمته هفتای
موافقت استغفار مجبور قالدینجه و شب ۱۸ جمعه سنه ۱۲۸۰ بر خدمت ناچیزه و نضره استغفار
مولانا نانی لطفاً مظهر زینه قبوله جورله دی بوکوز نضره ۳۰ نیه خانیهای حضرت مولانا زین صابیه
و نایق قالدینجه عتبه فلامنیه جناب مولانا زین تشکره مالانلایه مولانا نانی برابر عیب و تقدیم
ایتم قاطبه احوال اروزنامه شوکتان افتر حضرتینده

عبد مملوک
بارانیم و محمد یاره معلی
مشیر

Y.PRK.MYD 23/87

EK-24: Asakir-i Şahane'nin talim ve terbiyelerinde görülen eksikliklerin sebeplerinin arzı.

4.

کلیه کتبه مشروطه و کتبه دوله و کتبه عسارت هاربه حضور ملاحظه سبب بزرگ اجری معلم تربی و عاجزی موجود اولیفته بشعور حاصل اولاد
تخطیست سینه ملایاری کبود حله قولیہ بیخ برکت . جاری کتفه تعلیم آتاسه موجود برکات برکس اجل ایضا تعلیمت زلم موردی ایلم سبب
طوبی و آن سوره صفات ناجرینیک جنود شاهانیه نجیب اهلوزی شرف جراتیق درجه معلی با لباس اهلینف طه اخلدیم . برکتی بوست
یادم تک تعلیمت بر سدها در نظام امدوراسین معلوک و طابور تعلیمتک اجرت دهالی ایجاب اطلعت با عسارت هارو سافلوس معلوک
و طابور تعلیمتک معلو اجل بد حدت جلا کلماته . ایلیجین سبور اقتدر اولک و عسارت تعلیمتک زبیر سدها زبیر معلو اولک سبب بر اهلوس
و غیرت اولاد . ایلیجین بلک نظر هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
اشارت و حایله فعلی ایضا ضابطه اهلوزی شایسته . با ت سوره اولک بوبه بر مانع عسارت حال و موقعه نوبت ایجاب حکمت مودرس اولوقت
اولاد موجود بولان دین کور . دستور با ت اولوزی شایسته . با ت سوره اولک بوبه بر مانع عسارت حال و موقعه نوبت ایجاب حکمت مودرس اولوقت
ایلیجین اولک بولان دین کور . دستور با ت اولوزی شایسته . با ت سوره اولک بوبه بر مانع عسارت حال و موقعه نوبت ایجاب حکمت مودرس اولوقت
دور اولک سبب ایلیجین بلک نظر هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
اجل ایلیجین بلک نظر هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
تقریباً ۸۰۰ عسارت هارو عسارت معلوک . ایلیجین بلک نظر هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
برکتی بوست . ایلیجین بلک نظر هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
ملاحظه عسارت هارو عسارت معلوک . ایلیجین بلک نظر هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
حکایت معلو ایلیجین بلک نظر هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
تعلیمتک معلوک و دروزی هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
ایلیجین بلک نظر هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
حضور معلوک و دروزی هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
بروزی معلوک و دروزی هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
اولک کوزمک و دروزی هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
جکارتی معلوک و دروزی هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
حضور معلوک و دروزی هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
ایلیجین بلک نظر هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس
توضیح و ملاحظه اولاد . ایلیجین بلک نظر هارو سبب هارو اولک بولین وقت گذرین عید کوزمک جانشین بر اهلوس با ت تعلیمتک اهلوس

موردی
وس

Y.PRK.MYD 7/16

Y.PRK.MYD.00007.00016.001

EK-25: Ferik Kamphövener'in mavzer tüfekleri için alınacak fişeklere ilişkin tutanağın niçin imzalanmadığına dair mütalaası.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSİVİ DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

ماوراء نشتقرچوہ اشترا اولرچوہ فنشکرده لاش بورقم باب ولادی عسکریدلشقرچوہ قومسور طرفته نہ ترتیب و خبر اولناہ مضطربہ عاجزینہ
اعنی آیہ مانع اولرہ اسبابی بروچ آفی خاکبای سیرا دیچیز عولیرم مذکور مضطربہ عاجزینہ دعوت اولرچوہ برآوندہ
وقوعیوتہ اجتماعہ ترتیب و خبر اولرچوہ و جمع اولرچوہ کوفی وقوعیوتہ اجتماعہ قرانت اولرچوہ بولمسی ایدی مضطربہ ترتیب
بالکسہ من مال و منہ جانی اکلیدہ میخندہ نہ و تفصیلتہ و تفصیلتہ اکلیدہ میخندہ وضع امضا اجماع ملکہ کرتبک خندازہ
اولدیغہ نہ معاہدہ جاری اکانہ حربہ قول اغاسی عبدالصم افدیغہ ترجمہ ایلیس امرایلی و بوکا اولرچوہ قومسورک موافق
منظمی اولرچوہ بعدہ مساعدہ ایطامی و مترہ ترجمہ اجماع اولرہ ہ موہی البریک خبر ایجاب اولرچوہ بر قاج حجبہ اولرچوہ قومسور
طرفہ التمد۔

ما نظرالمصہ مضطربہ نیک بوم مذکورہ دیکر اعضا طرفہ نہ عمر بایلدلشقرچوہ کلمہ سال و تقصیر قفسہ اید و کسوج جانرازم اولرچوہ قومسور
آبری اولرچوہ فنشکر سنلدی عقدہ اولرچوہ سائی و قدر عاجزینہ بروچ آفی عولیرم

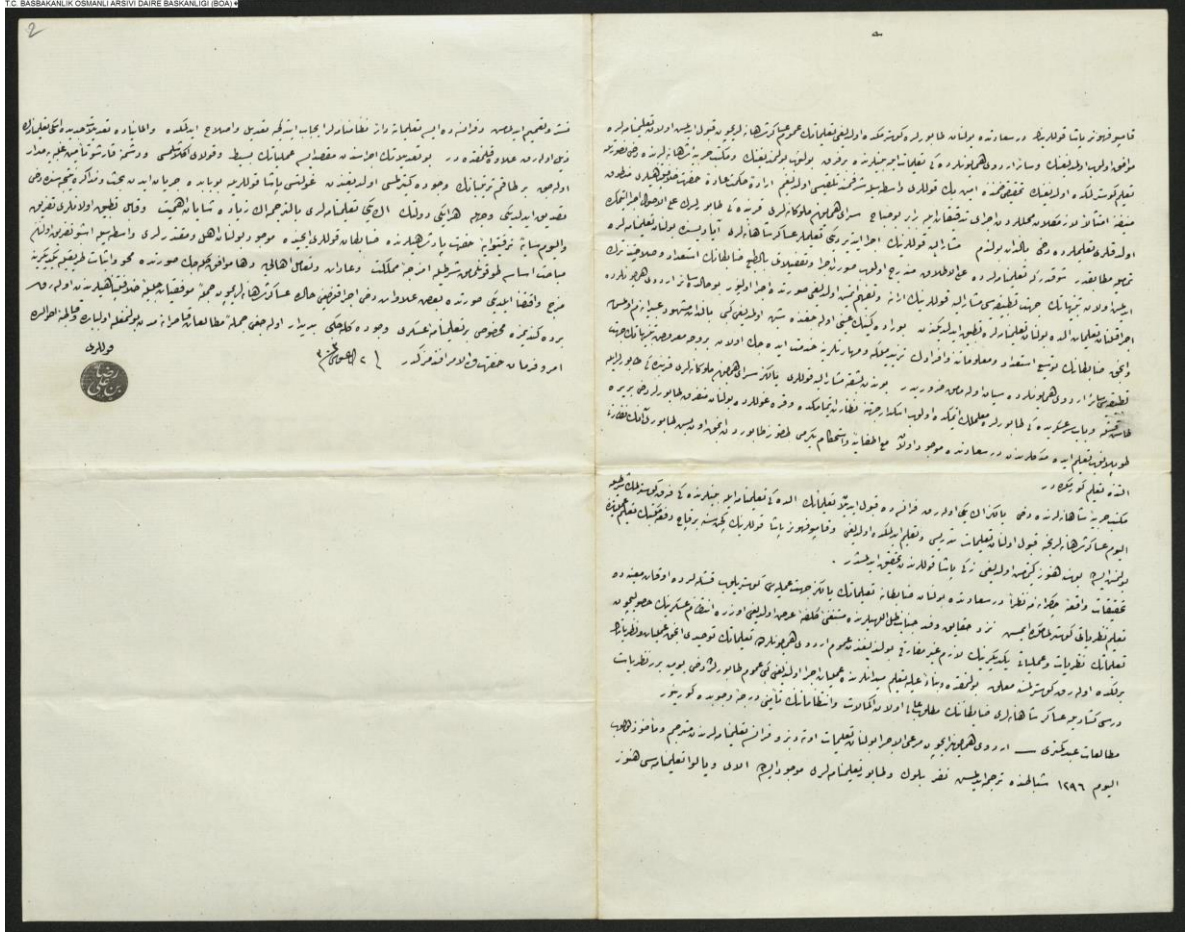
ابو فنشکر العمالہ بارونک اتقابی الہم پرسند۔ الحانیا حربہ ناظری و دشمنیوف فابریقی با۔ و تنک الہ اعد اولرچوہ
اشقا ایدور۔ حکومت سید محالک اجنیر د فنشکر مباہدہ مجبور اولرچوہ مدتی الہ اعد بارون اتقا بیدرکی نفسقد نہ
مطلوب ایدرک نتایج سندی استحقاق اجماع حضورہ ادوی لہا بولک منافع نظریہ با قارم۔ ہوتر فابریقی جمع عدم اسنت
موضوع نظر مطالعہ الذبئی قدرہم جزوی ہر مقلدہ اولرچوہ فنشکر اجاری تجربی الدائمہ حضور نامہ ثانیہ خانی اولرچوہ
جب ایدرک سبب ہندہ فنشکر تجربیہ بارونک اوصافی سنلدی مدیقہ ص و ض اولرچوہ
ہوندہ معاہدہ با۔ و تنک عقیدہ تجربی اجرا اجماع اولرہ ہر مدہ متوقف۔ ہوتر با۔ و تنک حفظ وی فطی و ہر مدہ دیکر
نقدن اتنا سہہ فی خبر لری و ض نظر مطالعہ الہ لدرہ۔

ماوراء و شرکاسی فابریقی سنلک فنشکر العمالہ ایدہ بیدہ ہک ہر حالہ ہ بولنوب بولمہ بغدہ قومسور ہر مدہ عقیدہ شہر
اجتہ ایدی سمدیکن حالہ الحانیا حربہ ناظری مذکور۔ فابریقی فنشکر اقتداری تصدیقہ اجتہ اولرچوہ سنلہ با تکر یاہہ ہرچوہ
ماوراء و شرکاسی فابریقی سید لورن فابریقی سنلک قیامتوی ہندہ بولک ہر طرفہ اولرچوہ حالہ با۔ و تنک ظاہر اولرچوہ
اوصافی سنلہ و الحانیا حربہ ناظریک نامیانہ بناؤ الحالتہ لکذہ طلبا بیدرکی قیامتک دلہانہ نام تزجہ ہا لیسامہ
اولرہ موسو ماوراء و شرکاسی فابریقی فنشکر تنک اشتراسی طرفیس اولرچوہ عولیرم اولرچوہ امر و فیادہ عقیدت
سید اولرچوہ۔ ل۔ مارکلیغ

ورقہ

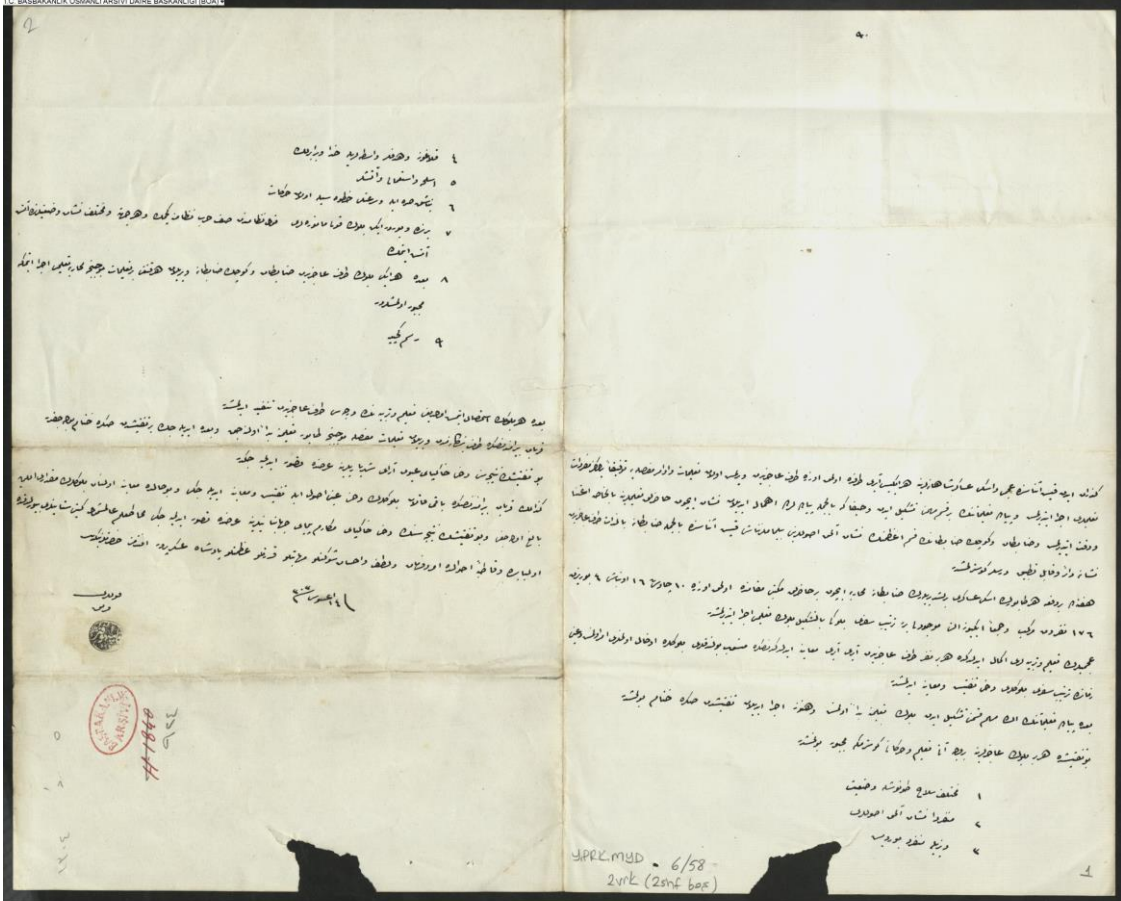
Y.PRK.MYD 6/21

EK-26: Almanyalı Kampfhövenner Paşa tarafından yaptırılan talimlerin talimatlara uygun olup olmadığı.

Y.PRK.MYD.0006.00053.001

EK-27: Alman Ferik Kamphöener Paşa'nın yaptığı askeri teftişler ve bu husustaki tavsiyeleri.

Ek-28: Yaverandan Süvari Feriki Almanyalı Von Hobe Paşa'nın, tebligatata rağmen maaşlarını alamadığından şikayeti.

۵

معاشه کتبه از مدت منتظماً تسویبی خدمه شکره قدر دره دفعه امروزه ماهه معلوم ملکات لری
 دولتو محرمه بانه فوندره بنیغ و ارسال بوردلغی حاله تاربه باقلمده اولدیغیغه متداخل بولسانه
 اوج معاشک تسویب و ایضا معلوم ایزده مکالم عاده شهر بایرینده بدیغ و سزاوارتی صورت
 مخصوصه اترصار مجیره ایدر و برده زاده سوره صفات خدمه شهر بایرینده مبالغه اتمیه
 اولدیغی آت باریک مصارف نقدیه کطف خدمه ایزده خدمه اولورده صفای بولورده مملکت دقتله
 عاجز ریه تأدیبه و عماره سی ایجاب ایدر حساب بولمسی اعطا ایدیم زمام معاشه خصوصنده
 اولدیغی بقی برص قلم معاملله خبر نازکه ده بولورده فکوره قلم یا رضی تاربه ایدم بقی و حالیکه
 نظایر حقیقه جیدی نه تعینات بولدی و بانو محاسبه معاشه عاجز ایدر بولم بولورده ایضا بقی
 نطقی تأدیبه اینه اولدیغی ضروری ارمعیتت خصوصنده دبه اینه بجزورت فقط حاصل
 اولمده بولدیغی رضی صورت مخصوصه برگاه رقابته آلتاه جناب تاج بایرینده عهد و بیانه صاره

ایمام اوزنکس | ۱۰/۱۲/۱۲۰۰

ناورده خدمه شهر بایرینده
 سواری دلمی
 قیلا
 قیلا

Y.PRK. MYD 7/9

Y.PRK.MYD.00007.00009.001

EK-29

Helmuth von Moltke

EK-30

Otto Von Kaehler

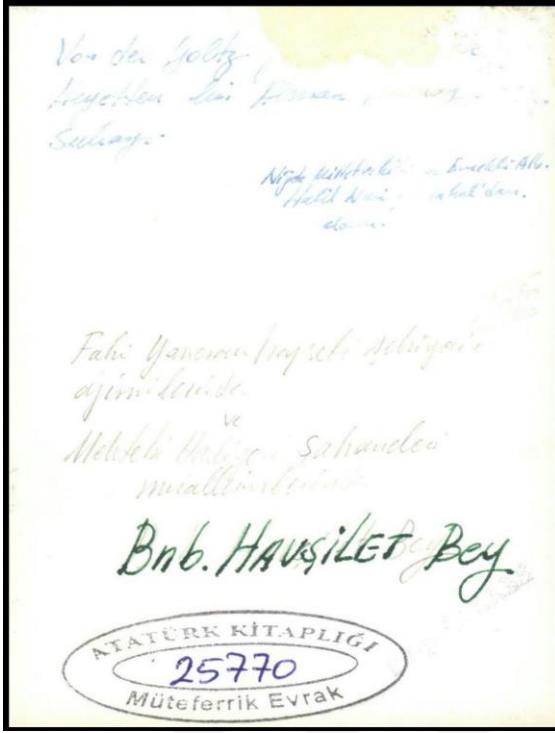
EK-31

Goltz Paşa

EK-32

Binbaşı Havşilet Bey

EK-33

Steffen'in mezar taşı

ÖZGEÇMİŞ

Aksaray’da doğdu. İlk ve Ortaöğretimini Aksaray’da tamamladı. 2007 yılında İnönü Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu’ndan mezun oldu. 2017 yılında İstanbul Üniversitesi Auzef Tarih bölümünden mezun oldu. 2016 yılında Beykent Üniversitesi Tarih Yüksek Lisans programına kayır oldu. 2018 yılı itibarı ile Bahçelievler Aile Sağlığı Merkezi’nde Aile Sağlığı Elemanı olarak görev yapmaktadır.

Bilge YILDIZ SOLAK